

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

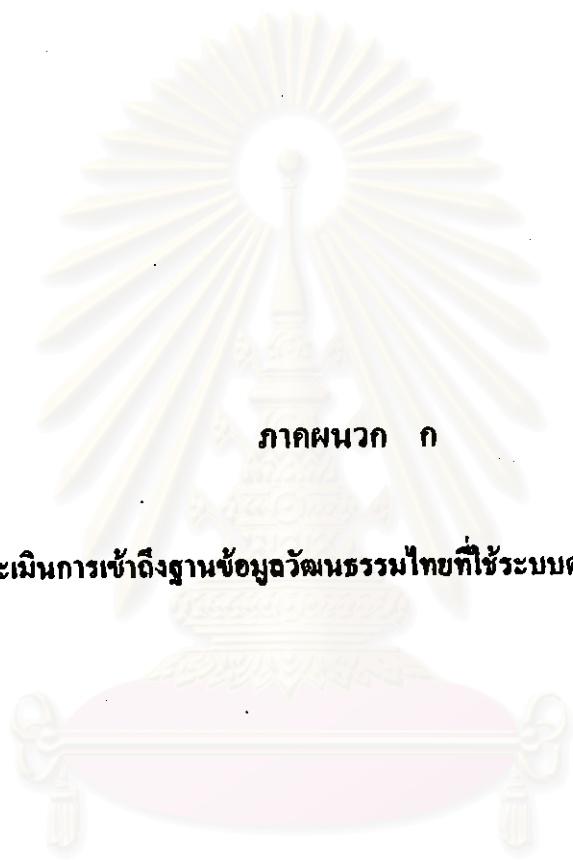
- กิตานันท์ มลิทอง. อธิบายศัพท์คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต มัลติมีเดีย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- จิตเกษม พัฒนาศิริ. เริ่มสร้างโฮมเพจด้วย HTML. กรุงเทพฯ : วิตดี กรุป, 2539.
- จิราภรณ์ ศิริธร. การประเมินระบบจดหมายเหตุของธนาคารแห่งประเทศไทยที่ระบบห้องสมุดอัตโนมัติไดนิกร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. คณะอักษรศาสตร์. ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์. การค้นคว้าและเขียน รายงาน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.
- เจติมศรี กาหยี. ความพึงพอใจของผู้ใช้บริการต่อธรรมเนียมที่กำหนดโดยศัพท์ควบคุมและ ศัพท์อิสระ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.
- ชลัษฏพร เหมะรัชตะ. การจัดทำกรรมวิธี. ใน การค้นคืนสารนิเทศออนไลน์, หน้า 20-40 กรุงเทพฯ : ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.
- ดั้น ดัชนีวิสุทธิวงศ์, สุพจน์ ปุณณชัยยะ และ สุวัฒน์ ปุณณชัยยะ. รอบรู้ Internet และ World Wide Web. กรุงเทพฯ : บริษัท โปรวิชั่น จำกัด, 2539
- ปิยวิท เจนกิจงา. เรียนรู้การสร้างโฮมเพจด้วย HTML. กรุงเทพฯ : วิศวกร, 2540.
- พัชรี พันดาวงษ์. การใช้ไมโครคอมพิวเตอร์ในการจัดเก็บและค้นคืนวัสดุจดหมายเหตุของ โครงการจดหมายเหตุ มหาวิทยาลัยศิลปากร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.
- วิภาส ววงค์ และ ปัญญาพร หอระตะ. "Hypertext" คอมพิวเตอร์. 17, 19 (เม.ย. - พ.ค. 2533) : 36 - 42.
- ศิริเพ็ญ ดวงเกตุ. ความพึงพอใจของผู้ใช้บริการต่อธรรมเนียมวารสารภาษาไทยสาขาเศรษฐศาสตร์ที่ กำหนดโดยศัพท์ควบคุม และศัพท์อิสระ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, 2539.

- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. การรณรงค์วัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงาน, 2537.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. แผนแม่บทโครงการสืบสานวัฒนธรรมไทย พ.ศ. 2538-2540. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : กองนโยบายและแผนวัฒนธรรม สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2537
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. แนวนโยบายวัฒนธรรมแห่งชาติ. ใน เอกสารการประชุมพิจารณานโยบายวัฒนธรรมแห่งชาติ, หน้า 43. กรุงเทพฯ : สำนักงาน, 2521. (อัคราเนมา)
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. ส่วนไทยนิทัศน์. คู่มือการจัดทำสื่อปฏิสัมพันธ์ วัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ: ส่วนไทยนิทัศน์ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2537.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. ส่วนไทยนิทัศน์. รายงานสรุปการจัดระบบข้อมูล ด้านวัฒนธรรมนิทัศน์ โครงการสื่อปฏิสัมพันธ์วัฒนธรรมของชาติตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. กรุงเทพฯ : ส่วนไทยนิทัศน์ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2539.

ภาษาต่างประเทศ

- Balasubramanian, V. "Hypertext - an introduction." [Online]. Available : http://www.isg.sfu.ca/~duchier/misx/hypertext_review/chapter1.html 1994.
- Catennazzi, Nadia and Sommaruga. "Hyper-book : a formal model for electronic books." *Journal of Documentation*. 50, 4 (December 1994) : 316-332
- Cleveland, Donald B. and Cleveland, Ana D. *Introduction to indexing and abstracting*. Littleton, Colorado : Libraries Unlimited, 1983.
- Dimitroff, Alexandra and Dietmar Wolfram. "Searcher response in a hypertext-based bibliographic information retrieval system" *Journal of the American Society for Information science*. 46, 1 (Jan 1995) : 22-29.
- Drakos, Nikos. "World Wide Web." [Online]. Available : http://cbl.leeds.ac.uk/nikos/tmp/hypermedia/subsection_2_8_8_3.html 1994

- Drabenstott, Karen Markey and Vizine-Goetz. **Using subject headings for Online Retrieval.** San Diego, Calif. : Academic Press, 1994.
- Gilster, Paul. **Finding It in the Internet : the Internet Navigator's guide to search tools and techniques.** 2nd ed. New York : John Wiley, 1996.
- Inside the World Wide Web.** 2nd ed. Indianapolis : New Rider, 1996.
- Lancaster, F. W. "Evolution of electronic publishing" **Library Trends.** 43, 4 (Spring 1995) : 518-527.
- "Libraries and the WWW." [Online]. Available : <http://www.ua.ac.be/man/wp414.t3.html> 1995.
- Marchionini, Gary. "Designing hypertexts : start with an index" in Fidel, Raya. **Challenges in indexing electronic text and image.** Medford, NJ. : ASIS, c1994 : 79.
- Pollard, Richard. " A hypertext-based thesaurus as a subject browsing aid for bibliographic databases" **Information Processing & Management.** 29, 3 (May-June 1993) : 345-357.
- Rowley, Jenifer. **Abstracting and indexing.** 2nd ed. London : Clive Bingley, 1988.
- Seyer, Philip. **Understanding hypertext : concepts and applications.** Blue Ridge Summit, PA : Windcrest, 1991
- Shneiderman, Ben and Kearsley, Greg. **Hypertext hands-on! : an introduction to a new way of organizing and accessing information.** Reading, Mass : Addison-Wesley, 1989.
- Sprig, Michael B. **Electronic printing and publishing : the document processing revolution.** New York : Marcel Dekker, 1991.
- University of Illinois at Urbana-Champaign. The National Center for Supercomputing Applications. "A beginner's guide to HTML" [Online]. Available :<http://www.ncsa.uiuc.edu/general/internet/www/htmlprimerall.html> 1998.
- Watter, Carolyn. **Dictionary of information science and technology.** Boston : Academic Press, 1992.

ภาคผนวก ก

แบบประเมินการเข้าถึงฐานข้อมูลวัฒนธรรมไทยที่ใช้ระบบกรณีไอเทอร์นิงค์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แบบประเมินผลการเข้าถึงฐานข้อมูลวัฒนธรรมไทยที่ใช้ระบบบรรณนิไฮเพอร์ลิงก์

วิทยานิพนธ์เรื่อง " การประเมินผลการเข้าถึงฐานข้อมูลวัฒนธรรมไทยที่ใช้ระบบบรรณนิไฮเพอร์ลิงก์ " ฉบับนี้จะสำเร็จ และสมบูรณ์ได้ขึ้นอยู่กับความร่วมมือของท่าน โดยก่อนที่ท่านจะตอบคำถามที่ปรากฏในแบบประเมิน กรุณาอ่านคำชี้แจงและคำอธิบายศัพท์ของแบบประเมินให้เข้าใจ พร้อมทั้งทดลองค้นหาข้อมูลวัฒนธรรมตามที่ท่านสนใจ และตอบแบบประเมินผลให้ครบทุกข้อ

ท่านสามารถเข้าสู่ Web Site ของฐานข้อมูลวัฒนธรรมไทย เพื่อประเมินผลระบบบรรณนิไฮเพอร์ลิงก์ได้โดยการระบุชื่อ Web Site หรือ URL ดังนี้

<http://library.kmitnb.ac.th/~krongtip/kp8/index/homeidx.html>

คำชี้แจงเกี่ยวกับแบบประเมิน

แบบประเมินผลนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลระบบบรรณนิไฮเพอร์ลิงก์ ซึ่งสร้างขึ้นมาเพื่อใช้เป็นเครื่องมือสำหรับค้นเรื่อง (subject search) ของฐานข้อมูลวัฒนธรรมไทยที่ให้บริการ World Wide Web (WWW) ของเครือข่ายอินเทอร์เน็ต โดยจะประเมินผลในด้านระบบค้นหา (search system) ศัพท์บรรณนิที่ใช้ (index term) และผลการค้น (search result)

1. แบบประเมินผลนี้แบ่งออกเป็น 2 ตอนคือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับผู้ตอบแบบประเมิน

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ตอบแบบประเมินและประสบการณ์การใช้งานบริการ World Wide Web

ตอนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับการประเมินผลระบบบรรณนิไฮเพอร์ลิงก์ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลที่ใช้ในการค้นหา

ส่วนที่ 2 การประเมินผลความพึงพอใจในการใช้ระบบบรรณนิไฮเพอร์ลิงก์

2. คำอธิบายศัพท์

ฐานข้อมูลวัฒนธรรมไทย หมายถึง ระบบข้อมูลวัฒนธรรมตามพระราชดำริ ซึ่งประกอบด้วยแฟ้มข้อมูลของข้อมูลวัฒนธรรมประจำถิ่นแต่ละจังหวัดทั่วประเทศไทย เรียกข้อมูลเหล่านี้ว่า ข้อมูลวัฒนธรรมไทย โดยมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับเรื่องหรือประเภทวัฒนธรรม 7 ประเภท ได้แก่ 1) สถานที่สำคัญ 2) บุคคลสำคัญและปราชญ์ชาวบ้าน 3) วิถีชีวิต 4) ภูมิปัญญา 5) ของดีในท้องถิ่น 6) เอกสารสำคัญ และ 7) ธรรมชาติวิทยา ข้อมูลวัฒนธรรมไทยประกอบด้วยคำบรรยาย และรูปภาพ จัดเก็บและบันทึกข้อมูลในรูปแบบเอกสารไฮเพอร์เทกซ์ โดยใช้ภาษา HTML เพื่อให้บริการบน WWW ของเครือข่ายอินเทอร์เน็ต โดยข้อมูลวัฒนธรรมไทยแต่ละเรื่องจะมีชื่อเรื่องเฉพาะ เช่น ประเพณีสงกรานต์ การรักษาโรคด้วยสมุนไพร หรือวัดจามเทวี เรียกหน้าของข้อมูลวัฒนธรรมไทยที่ปรากฏบนจอคอมพิวเตอร์ว่า หน้าข้อมูลวัฒนธรรม

ระบบบรรณนิไฮเพอร์ลิงค์ หมายถึง รายการของศัพท์กรรมที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อใช้แทนเนื้อหาข้อมูลวัฒนธรรมไทย โดยศัพท์กรรมถูกกำหนดและจัดเรียงเป็นประเภทย่อย ๆ ตามลำดับชั้นความสัมพันธ์จากกว้างไปแคบภายใต้เรื่องหรือประเภทวัฒนธรรมไทยทั้ง 7 ประเภท (เรื่องหรือประเภทวัฒนธรรม ทั้ง 7 ประเภท คู่มือ คำอธิบายศัพท์ "ฐานข้อมูลวัฒนธรรมไทย") ศัพท์กรรมเหล่านี้ถูกนำมา เป็นตัวเชื่อมโยง (hyperlink) เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเข้าถึงฐานข้อมูลวัฒนธรรมไทย

ศัพท์กรรม หมายถึง คำหรือวลีที่กำหนดขึ้นเพื่อเป็นตัวแทนเนื้อหาของข้อมูลวัฒนธรรมไทย โดยทุกคำ หรือ วลีนั้นๆ จะถูกจัดเรียงตามความสัมพันธ์ภายใต้เรื่องหรือประเภทวัฒนธรรมทั้ง 7 ประเภท เช่น สถานที่สำคัญทางศาสนา สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์

ผลการค้น หมายถึง การแสดงหน้าข้อมูลวัฒนธรรม ที่เป็นผลลัพธ์จากการคลิกเมาส์ที่เรื่องหรือประเภทวัฒนธรรม ศัพท์กรรม หรือชื่อเรื่องเฉพาะ เช่น วัดจามเทวี ในรายการชื่อเรื่อง ซึ่งผู้ใช้ตัดสินใจแล้วว่าเป็นข้อมูลที่ตรงตามต้องการ

ระบบค้นหา หมายถึง การที่ผู้ใช้คลิกเมาส์ ที่ศัพท์กรรม หรือ สัญลักษณ์ (icon) (สัญลักษณ์ หมายถึง รูปเล็ก ๆ บนจอภาพที่ใช้เป็นสัญลักษณ์แทนเรื่องหรือประเภทวัฒนธรรม หรือ การย้อนกลับไปที่หน้าอื่นๆ เช่น) ในหน้ากรรมวัฒนธรรม เพื่อค้นหาข้อมูลวัฒนธรรมไทยที่ต้องการ โดยเมื่อกดเมาส์ที่ศัพท์กรรม หรือ สัญลักษณ์แล้ว จะสามารถแสดงผล หรือเชื่อมโยงไปหาศัพท์กรรมในลำดับถัดไป หรือศัพท์กรรมตัวอื่น หรือสุดท้ายเพื่อให้สามารถแสดงหน้าของข้อมูลวัฒนธรรมไทยที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับ หรือตรงกับศัพท์กรรมที่คลิกเข้าไป

จุดเข้าถึง หมายถึง จุดเริ่มต้นที่ผู้ใช้เลือกในการเข้าถึงฐานข้อมูลวัฒนธรรมไทย โดยผู้ใช้สามารถเลือกจุดเริ่มต้นจากชื่อทางภูมิศาสตร์ที่เป็นชื่อภาคหรือชื่อจังหวัด เช่น ภาคกลาง เชียงใหม่

หรือ เลือกใช้จากสัญลักษณ์ (icon) ที่ใช้แทนเรื่องหรือประเภทวัฒนธรรม เช่น

รายการชื่อเรื่อง หมายถึง รายการที่เป็นชื่อเรื่องเฉพาะของข้อมูลวัฒนธรรมไทยซึ่งแสดงไว้ในตาราง เช่น ประเพณีสงกรานต์ การรักษาโรคด้วยสมุนไพร หรือวัดจามเทวี เพื่อเป็นตัวเชื่อมโยง (hyperlink) ไปยังหน้าข้อมูลวัฒนธรรมไทย โดยรายการชื่อนี้จะเป็นผลลัพธ์ของการค้นหาข้อมูลด้วยเรื่องหรือประเภทวัฒนธรรม หรือการค้นหาด้วยชื่อภาค หรือชื่อจังหวัด

โฮมเพจระบบบรรณนิไฮเพอร์ลิงค์ หมายถึง หน้าแรกของระบบบรรณนิไฮเพอร์ลิงค์ที่มีข้อความ และสัญลักษณ์ที่ใช้แทนเรื่องหรือประเภทวัฒนธรรม และภาพแผนที่ประเทศไทยซึ่งมีชื่อภาคต่าง ๆ เพื่อเป็นจุดเข้าถึงให้กับผู้ใช้ในการเข้าถึงฐานข้อมูลวัฒนธรรมไทย เมื่อกดเมาส์ที่เรื่องหรือประเภทวัฒนธรรมในหน้านี้แล้ว จะปรากฏหน้ากรรมวัฒนธรรม ที่มีการแบ่งจอภาพบนคอมพิวเตอร์เป็น 3 กรอบ เพื่อใช้แสดงศัพท์กรรม และเพื่อแสดงผลข้อมูลในหน้าจอคอมพิวเตอร์เดียวกัน

ตอนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับผู้ตอบแบบประเมิน

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ตอบแบบประเมิน และประสบการณ์การใช้บริการ World Wide Web (WWW)

โปรดทำเครื่องหมาย/ ลงใน หน้าข้อความที่ท่านต้องการ และกรอกข้อความลงในช่องว่าง

1. โปรดระบุวุฒิการศึกษาของท่าน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- คำปริญญาตรี
- ปริญญาตรีสาขา
- ปริญญาโทสาขา
- ปริญญาเอกสาขา
- อื่น ๆ (โปรดระบุ)

2. โปรดระบุสถานภาพของท่านที่เกี่ยวข้องกับเรื่องหรือประเภทวัฒนธรรมไทย

- ผู้ปฏิบัติงานด้านวัฒนธรรมไทย (โปรดระบุตำแหน่ง สถานที่ทำงาน และความรับผิดชอบ)
- ตำแหน่ง
 - สถานที่ทำงาน
-
- หน้าที่ความรับผิดชอบด้านวัฒนธรรมไทย
-
-
-

- ผู้สนใจ (โปรดระบุ สถาบันการศึกษา / สถานที่ทำงาน)

- สถาบันการศึกษา / สถานที่ทำงาน
-

3. ท่านมีประสบการณ์ในการใช้บริการ WWW ของเครือข่ายอินเทอร์เน็ตเป็นระยะเวลานานเท่าใด

- น้อยกว่า 1 ปี 1 ปี 2 ปี 3 ปี มากกว่า 3 ปี

4. ความถี่ในการใช้บริการ WWW ของท่านต่อสัปดาห์

- น้อยกว่า 1 วัน 1-2 วัน 3-4 วัน 5-6 วัน ทุกวัน

ตอนที่ 2 การประเมินผลระบบบรรณนิไฮเพอร์ลิงค์

ส่วนที่ 1 ข้อมูลที่ใช้ในการค้นหา

โปรดทำเครื่องหมาย / ลงใน หน้าข้อความที่ท่านต้องการ และกรอกข้อความลงในช่องว่าง

- ข้อมูลวัฒนธรรมไทยที่ท่านต้องการค้นหาจากฐานข้อมูลวัฒนธรรมไทย (โปรดระบุเป็นเรื่อง หรือ ชื่อเฉพาะ เช่น หัตถกรรมร่มบ่อสร้าง หรือ การรักษาโรคด้วยสมุนไพร)
.....
.....
- เรื่องหรือประเภทวัฒนธรรม (subject) ที่ท่านคิดว่าเป็นขอบเขตของข้อมูลที่ต้องการค้นหา เช่น สถานที่สำคัญ หรือ ภูมิปัญญา (โปรดดูเรื่องหรือประเภทวัฒนธรรมในคำอธิบายศัพท์ " ฐานข้อมูลวัฒนธรรมไทย ")
.....
- จุดเข้าถึงใดที่ท่านเลือกคลิกเมาส์ เพื่อเริ่มต้นการค้นหาข้อมูลวัฒนธรรมไทย
 เรื่องหรือประเภทวัฒนธรรม (subject) ที่ขีดเส้นได้ในไฮเพอร์ระบบบรรณนิไฮเพอร์ลิงค์ (ถ้าท่านเลือกตอบข้อนี้ โปรดแสดงความพึงพอใจในส่วนที่ 2 หน้าที่ 6)
 ชื่อจังหวัดจากภาพแผนที่ในไฮเพอร์ระบบบรรณนิไฮเพอร์ลิงค์ (ถ้าท่านเลือกข้อนี้ โปรดแสดงความพึงพอใจในข้อที่ 4)
- ในกรณีที่ท่านเข้าถึงฐานข้อมูลวัฒนธรรมไทยโดยการใช้ชื่อจังหวัด ท่านมีความพึงพอใจในระดับใดเกี่ยวกับประสิทธิภาพการค้นหาข้อมูลวัฒนธรรมด้วยชื่อจังหวัดตามข้อความเหล่านี้

ข้อความ	ระดับความพึงพอใจ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
4.1 ภาพแผนที่ของภาคของประเทศไทยในหน้าบรรณนิวัฒนธรรมอำนวยความสะดวกในการเลือกดูชื่อจังหวัดที่จะค้นหาข้อมูลวัฒนธรรม (ชื่อจังหวัดที่มีเส้นใต้)
4.2 วิธีค้นหา หรือเข้าถึงข้อมูลวัฒนธรรมของแต่ละจังหวัด ซึ่งจะต้องมีขั้นตอนการเข้าถึง 2 ขั้น คือ โดยชื่อภาคและชื่อจังหวัด.....

ข้อความ	ระดับความพึงพอใจ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
4.3 สัญลักษณ์ (icon) ที่อยู่ด้านข้างจอภาพในหน้าข้อมูลวัฒนธรรมไทยให้ความหมายที่แทนเรื่องหรือประเภทวัฒนธรรม (subject) อย่างชัดเจน
4.4 เมื่อท่านคลิกที่สัญลักษณ์แล้วจะปรากฏรายการชื่อเรื่องวัฒนธรรม ภายได้เรื่องหรือประเภทวัฒนธรรม เช่น <u>วัดจามเทวี</u> ซึ่งอยู่ภายได้เรื่องสถานที่สำคัญทางศาสนา อำนวยความสะดวกในการเลือกดูชื่อเรื่องอื่นภายได้เรื่องหรือประเภทวัฒนธรรมเดียวกัน
4.5 การจัดเรียงชื่อเรื่องวัฒนธรรมในรายการชื่อเรื่องโดยไม่แบ่งเป็นประเภทย่อยของเรื่องหรือประเภทวัฒนธรรม
4.6 การคลิกเมาส์ที่ชื่อเรื่องวัฒนธรรมในรายการชื่อเรื่องสามารถให้ผลการค้นที่ตรงกับข้อมูลที่ท่านต้องการ
4.7 เมื่อพิจารณาโดยรวมแล้ว ท่านพึงพอใจเพียงใดกับวิธีการค้นหาข้อมูลวัฒนธรรมของแต่ละจังหวัด โดยค้นหาหรือเข้าถึงด้วยชื่อจังหวัด และเลือกข้อมูลวัฒนธรรมที่ต้องการจากรายการชื่อเรื่อง

ส่วนที่ 2 การประเมินผลกระทบระบบกรณีไฮเพอร์ลิงค์ด้านระบบค้นหา ศัพท์करणี และผลการค้น

เมื่อท่านได้ทดลองค้นหาข้อมูลวัฒนธรรมไทยที่ท่านต้องการ โดยการใช้ระบบकरणีไฮเพอร์ลิงค์แล้ว โปรดตอบคำถามเพื่อประเมินผลกระทบระบบकरणีตามข้อความข้างท้ายนี้

1. โปรดเขียนเครื่องหมาย / ลงในช่องว่างที่ตรงกับความคิดเห็น หรือความพึงพอใจของท่านในระดับใดระดับหนึ่งเพียงคำตอบเดียว
2. ถ้าท่านตอบว่า น้อย หรือ น้อยที่สุด โปรดให้ข้อเสนอแนะ แสดงความคิดเห็นหรือเพิ่มเติมคำศัพท์ในช่องว่างท้ายข้อความ

1. การประเมินผลลักษณะทางกายภาพของระบบकरणีไฮเพอร์ลิงค์ ท่านพึงพอใจระดับใดกับข้อความเหล่านี้

ข้อความ	ระดับความพึงพอใจ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1.1 โคมเพจระบบकरणีไฮเพอร์ลิงค์ มีรายละเอียดของจุดเข้าถึงที่สามารถใช้ในการเข้าถึงฐานข้อมูลวัฒนธรรมไทยได้อย่างชัดเจน
1.2 ตัวเชื่อมโยงที่เป็นข้อความ หรือสัญลักษณ์ในโคมเพจระบบकरणีไฮเพอร์ลิงค์ มีความเหมาะสมในการเชื่อมโยงไปยังเอกสารอื่น หรือ Web Site อื่นที่ให้ข้อมูลด้านวัฒนธรรม
1.3 การแบ่งกรอบ และจัดวางข้อมูลบนจอภาพคอมพิวเตอร์ภายในหน้าकरणีวัฒนธรรมออกเป็น 3 ส่วน เพื่อใช้แสดงศัพท์करणีของวัฒนธรรมแต่ละเรื่อง ทำให้สะดวกแก่การค้นหา และการแสดงผลข้อมูลวัฒนธรรมไทย
1.4 ท่านพึงพอใจเพียงใดกับการออกแบบระบบकरणีไฮเพอร์ลิงค์ โดยให้มีโครงสร้างการจัดเรียงศัพท์करणีตามประเภทวัฒนธรรมหลักในลักษณะเหมือนหน้าสารบัญของหนังสือ เพื่อให้ทราบว่าในฐานข้อมูลมีข้อมูลวัฒนธรรมเรื่องใด.....

2. การประเมินผลประสิทธิภาพของระบบครรณีไฮเพอร์ลิงค์ในด้านระบบค้นหา ท่านพึงพอใจระดับใดกับข้อความเหล่านี้

ข้อความ	ระดับความพึงพอใจ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
2.1 โครงสร้างของระบบครรณีที่มีการจัดเรียงศัพท์ครรณีตามลำดับชั้นย่อย ลงมาเป็น 3 ลำดับชั้น โดยให้อยู่ในตำแหน่งสดมภ์ (column) ที่เอียงกัน และอยู่ภายใต้เรื่องหรือประเภทวัฒนธรรมหลัก
2.2 ก่อนการค้นหาข้อมูล จะต้องนึกถึงเรื่องหรือประเภทวัฒนธรรมหลักของข้อมูลที่ต้องการก่อนว่าควรอยู่ในวัฒนธรรมประเภทใด เช่น สถานที่สำคัญ เพื่อจะได้คลิกเมาส์ ตามสัญรูป หรือเรื่องวัฒนธรรมนั้นๆ
2.3 วิธีการค้นหาข้อมูลวัฒนธรรมไทยด้วยเรื่องหรือประเภทหลักของวัฒนธรรม โดยการคลิกที่สัญรูป หรือเรื่องวัฒนธรรมในโฮมเพจโดยไม่ต้องกำหนดตัวค้น (search key) ในลักษณะเป็นคำถาม (query) ทำให้ค้นหาได้สะดวก
2.4 การค้นหาข้อมูลวัฒนธรรมที่จะต้องได้เรียงศัพท์ครรณีตามลำดับชั้นที่อยู่ภายใต้เรื่องหรือประเภทวัฒนธรรมหลัก
2.5 เมื่อท่านคลิกที่ศัพท์ครรณีใดๆ ก็ตาม สัตว์อักษรของศัพท์นั้นเปลี่ยนแปลง เพื่อให้ทราบว่า ได้มีการเรียกดูหรือแสดงผลข้อมูลภายใต้ศัพท์คำนั้นแล้ว จะได้ไม่เรียกดูข้อมูลซ้ำ
2.6 ท่านพึงพอใจเพียงใดกับระยะเวลา นับตั้งแต่เริ่มค้นการค้นหา จนกระทั่งได้รับข้อมูลวัฒนธรรมในฐานข้อมูลวัฒนธรรมที่ใช้ระบบครรณีไฮเพอร์ลิงค์

ข้อความ	ระดับความพึงพอใจ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
2.7 โดยภาพรวมท่านพึงพอใจเพียงใดกับระบบค้นหาที่อำนวยความสะดวก ใช้งานง่าย และเหมาะกับการใช้ค้นหาข้อมูลวัฒนธรรมด้วยเรื่อง (subject)

3. การประเมินความพึงพอใจของระบบบรรณวิทยสนเทศในด้านศัพท์บรรณฯ ท่านพึงพอใจระดับใดกับข้อความเหล่านี้

ข้อความ	ระดับความพึงพอใจ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
3.1 ศัพท์บรรณฯของระบบบรรณวิทยสนเทศที่ใช้แทนเนื้อหาวัฒนธรรมไทย มีความเฉพาะเจาะจงและสื่อความหมายทางวัฒนธรรมได้อย่างชัดเจน และตรงกับความต้องการของท่าน
3.2 ศัพท์บรรณฯที่จัดเรียงภายในระบบบรรณวิทยสนเทศมีความกระชับ (คำศัพท์เป็นคำสั้น ใช้ง่าย) และครอบคลุมเนื้อหาวัฒนธรรม(คำศัพท์เป็นคำที่ใช้แทนเนื้อหาในเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้อย่างครบถ้วน)
3.3 ท่านพึงพอใจเพียงใดกับจำนวนของศัพท์บรรณฯในแต่ละลำดับชั้นที่เป็นประเภทย่อยของเรื่องหรือประเภทวัฒนธรรมหลัก (หากท่านตอบว่าพึงพอใจ น้อย หรือ น้อยที่สุด โปรดเพิ่มเติมศัพท์บรรณฯที่ท่านคิดว่ายังไม่ครบถ้วนในแต่ละประเภท) <u>สาขาสถานที่สำคัญ</u>

ข้อความ	ระดับความพึงพอใจ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
3.3 ท่านพึงพอใจเพียงใดกับจำนวนของศัพท์กรรณิในแต่ละลำดับชั้นที่เป็นประเภทย่อยของเรื่องหรือประเภทวัฒนธรรมหลัก ...(ต่อ)					
<u>สาขาวิจิตรศิลป์</u>
.....					
<u>สาขามิวสิค</u>
.....					
<u>สาขาองค์การท้องถิ่น</u>
.....					
<u>สาขาเอกสารสำคัญ</u>
.....					
<u>สาขาธรรมชาติวิทยา</u>
.....					
.....					

4. การประเมินความพึงพอใจของระบบกรรณิไฮเพอร์ลิงค์ ในด้านผลการค้น ท่านพึงพอใจระดับใดกับข้อความเหล่านี้

ข้อความ	ระดับความพึงพอใจ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
4.1 เมื่อคลิกที่ศัพท์กรรณิในตำแหน่งสมุดที่ 3 จะปรากฏผลการค้นเป็นรายการชื่อเรื่องหรือประเภทวัฒนธรรมที่แยกตามภาค					
.....

ข้อความ	ระดับความพึงพอใจ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
4.2 หากศัพท์กรรมวิธีครอบคลุมข้อมูลวัฒนธรรมหลายชื่อเรื่อง จะแสดงชื่อเรื่องทั้งหมดในรายการชื่อเรื่อง โดยท่านสามารถเลือกชื่อเรื่องของข้อมูลวัฒนธรรมที่ต้องการให้ปรากฏที่หน้าในจอคอมพิวเตอร์
4.3 หากศัพท์กรรมวิธีโดยยังไม่มีข้อมูลวัฒนธรรมไทยในฐานะข้อมูล จะไม่ทำการเชื่อมโยงศัพท์กับข้อมูล เพื่อท่านจะได้ไม่เสียเวลาในการเรียกแสดงผลข้อมูล
4.4 เมื่อท่านได้รับผลการค้นที่เป็นหน้าข้อมูลวัฒนธรรมแล้ว ท่านพึงพอใจเพียงใดกับรูปแบบ และเนื้อหาของข้อมูล
4.5 ท่านพึงพอใจเพียงใดกับความตรงกันของเนื้อหาของข้อมูลวัฒนธรรมที่ค้นได้กับศัพท์กรรมวิธีของระบบกรรมวิธีที่ท่านเลือกเพื่อค้นหา
4.6 เมื่อพิจารณาโดยรวมท่านพึงพอใจเพียงใดกับผลการค้นที่ได้รับจากการค้นหาข้อมูลวัฒนธรรมด้วยระบบกรรมวิธีไฮเพอร์ลิงค์

5. ในการทดลองค้นหาข้อมูลด้วยระบบกรรมวิธีไฮเพอร์ลิงค์ท่านประสบปัญหาใดบ้าง โปรดระบุ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

6. จากการทดลองค้นหาข้อมูลของฐานข้อมูลวัฒนธรรมไทย ท่านคิดว่าวิธีการค้นหาด้วยจุดการเข้าถึงใด (ด้วยชื่อจังหวัด หรือ ด้วยเรื่องหรือประเภทวัฒนธรรม) เป็นวิธีที่เหมาะสมที่สุดไปรษณียบัตร

.....

.....

.....

.....

7. หากต้องการแก้ไข และ/หรือปรับปรุงระบบบรรณานุกรมไอเพอร์ลิงค์ ท่านเห็นว่าควรปรับปรุงเรื่องใด ดังต่อไปนี้ (ไปรษณียบัตรเลข 1 หน้าข้อความที่ท่านเห็นว่าควรปรับปรุงมากที่สุด และไปรษณียบัตรเลข 2, 3, 4 หน้าเรื่องที่ท่านเห็นว่าควรปรับปรุงรองลงมาตามลำดับ)

- รูปแบบของระบบบรรณานุกรม

ข้อเสนอแนะในการปรับปรุง.....

.....

.....

- ศัพท์บรรณานุกรม

ข้อเสนอแนะในการปรับปรุง.....

.....

.....

- วิธีการสืบค้น

ข้อเสนอแนะในการปรับปรุง.....

.....

.....

- รูปแบบการแสดงผล

ข้อเสนอแนะในการปรับปรุง.....

.....

.....

- อื่น ๆ (ไปรษณียบัตร)

ข้อเสนอแนะในการแก้ไข ปรับปรุง.....

.....

.....

ขอขอบคุณที่กรุณาตอบแบบ ประเมินอย่างครบถ้วนทุกข้อ

ภาคผนวก ข

ข้อมูลวัฒนธรรมที่ผู้ประเมินใช้ในการค้นหาข้อมูลของฐานข้อมูลวัฒนธรรมไทย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ข้อมูลวัฒนธรรมที่ผู้ประเมินใช้ในการค้นหาข้อมูลของฐานข้อมูลวัฒนธรรมไทย

ข้อมูลวัฒนธรรมที่ผู้ประเมินกำหนด เพื่อใช้เป็นข้อมูลทดลองค้นหาจากฐานข้อมูลวัฒนธรรมไทย ซึ่งแบ่งย่อยตามเรื่องหรือประเภทวัฒนธรรม

สถานที่สำคัญ

1. สถานที่ท่องเที่ยว (5 ราย)
2. พิพิธภัณฑสถาน (2 ราย)
3. โบราณสถาน (2 ราย)
4. เขื่อนอุบลรัตน์
5. โบราณสถานบ้านโนนเมือง
6. ประสาทหินพิมาย
7. วัดพระสุค
8. คอยสุเทพ
9. พระบรมมหาราชวัง
10. โบสถ์คริสต์
11. พัทธยา
12. สถานที่สำคัญ
13. ประวัติความเป็นมาของสถานที่สำคัญ
14. สถานที่สำคัญของแต่ละจังหวัด
15. พระราชนิเวศน์มฤคทายวัน (จังหวัดเพชรบุรี)
16. แหล่งท่องเที่ยว
17. คอยคูง
18. กูเกิด
19. เขาใหญ่
20. น้ำตกและทะเล
21. ประสาทหินพนมรุ้ง
22. หมู่เกาะอ่างทอง
23. สถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดต่าง ๆ ในประเทศไทย
24. เกาะเสม็ด
25. ประวัติศาสตร์ชาติไทย

บุคคลสำคัญและปราชญ์ชาวบ้าน

1. พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ร.1
2. ปรีดี พนมยงค์
3. บุคคลสำคัญ

วิถีชีวิต

1. การแข่งโพน
2. ศิลปพื้นบ้านภาคกลาง
3. สงกรานต์
4. การละเล่นพื้นบ้าน
5. ประเพณีสำคัญต่าง ๆ ของไทย
6. ความเชื่อเรื่องการกิน
7. เทศการครุฑจีนของจังหวัดนครสวรรค์
8. ประเพณีบายศรีสู่ขวัญของภาคอีสาน
9. เพลงเรืออุรุษยา
10. การแสดงพื้นบ้าน
11. การดำรงชีวิตของชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ในภาคเหนือ
12. ประเพณีตามภาคต่าง ๆ
13. เพลงพื้นบ้าน
14. การละเล่นโขน
15. ผิดาโขน
16. การทำนาปรัง
17. การละเล่นพื้นเมืองของไทย
18. บุญบั้งไฟ
19. การเดินรำของไทย
20. ประเพณีโบราณของไทย
21. ความเชื่อ และพิธีกรรม
22. คำานานและนิทาน (ตามองถ่ายกับระของ)
23. หนังสติ๊ก
24. มวยไทย

ภูมิปัญญา

1. การรักษาโรคด้วยสมุนไพร (10 ราย)
2. หัตถกรรมร่มบ่อสร้าง (4 ราย)
3. การทอผ้าไหม (3 ราย)
4. การทอผ้า
5. ผ้าทอมือ
6. ภูมิปัญญาทางการแพทย์ไทย
7. การผลิตมีดอรัญญิก
8. การนวดแผนโบราณ
9. นวัตกรรมพื้นบ้าน
10. งานเกี่ยวกับเครื่องเงิน
11. สมุนไพรชาไกร
12. การทำเครื่องปั้นดินเผา
13. สมุนไพร "ฟ้าทะลายโจร"
14. ศิลปหัตถกรรม
15. คำราชา
16. ยาสมุนไพร
17. หัตถกรรมร่มกระดาษสา

ของดีในท้องถิ่น

1. ไบรณวัตถุ (4 ราย)
2. อาหาร (2 ราย)
3. อาหารอีสาน
4. เครื่องจักสาน
5. ขนม
6. ภาชนะดินเผาด่านเกวียน
7. ผ้าไหมแพรวา
8. เครื่องสังคโลก
9. มุก
10. เครื่องเงิน

ของดีในท้องถิ่น (ต่อ)

11. โบราณวัตถุบ้านเชียง
12. น้ำปลา
13. ขนมไทย
14. เครื่องกระดาศ

เอกสารสำคัญ

1. สมุดไทย
2. วรรณกรรม

ธรรมชาติวิทยา

1. นกและไม้หอม
2. แมลง
3. แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ
4. คีบูก
5. ตั๊กแตนทะเล
6. แร่ธาตุ
7. แร่ดินชาติของเมืองจันทบุรี
8. ปลากระดัก
9. มะม่วง
10. ทุเรียน
11. อ้อย
12. พืชพื้นบ้าน
13. ทรัพยากรทะเล
14. ตั๊กแตนทะเล
15. ตั๊กแตนเขียดด้วยนม

ภาคผนวก ค

ระบบบรรณานุกรมวัฒนธรรมไทย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ระบบบรรณานุกรมข้อมูลวัฒนธรรมไทย

สถานที่สำคัญ

สถานที่สำคัญทางศาสนา

ศาสนาคริสต์

วัดคริสต์ศาสนา

สุสาน

ศาสนาพราหมณ์

โบสถ์พราหมณ์

ศาสนาพุทธ

เจดีย์

โบสถ์

ปราสาท

พระธาตุ

มณฑป

โถหะปราสาท

วัด

วิหาร

หอไตร

ศาสนาอิสลาม

มัสยิด

สุเหร่า

สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์

เจดีย์

ถ้ำ

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถานที่สำคัญ

สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ (ต่อ)

ที่ประทับของพระมหากษัตริย์ และเจ้านาย

ปราสาทราชมณเฑียร

พระตำหนัก

พระที่นั่ง

พระราชวัง

วัง

โบสถ์

ปราสาท

พิพิธภัณฑ

เมืองโบราณ

เรือนไทย

วัด

อุทยาน

หอประวัติศาสตร์

แหล่งโบราณคดี

โบราณวัตถุ

โบราณสถาน

โบราณคดีได้นำ

ภาพเขียนบนผนังถ้ำ

ภาพเขียนบนหิน

อุทยานประวัติศาสตร์

อนุสรณ์สถาน

อนุสาวรีย์

อาคารประวัติศาสตร์

สถานที่ท่องเที่ยว

ชายทะเล

ถ้ำ

สถานที่สำคัญ

สถานที่ท่องเที่ยว(ต่อ)

ที่ประทับของพระมหากษัตริย์ และเจ้านาย

ปราสาทราชมณเฑียร

พระตำหนัก

พระที่นั่ง

พระราชวัง

วัง

น้ำตก

น้ำพุ

ป่าไม้

พิพิธภัณฑ์

ภูเขา

เรือนไทย

สถานที่เก็บกักน้ำ

เขื่อน

ฝาย

อ่างเก็บน้ำ

สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์

สถานที่สำคัญทางศาสนา

สวนพฤกษศาสตร์

สวนสัตว์

ศูนย์ศิลปหัตถกรรม

ศูนย์วัฒนธรรม

หมู่บ้าน

แหล่งน้ำ

ทะเลสาบ

บึง

แม่น้ำ

สถานที่สำคัญ

สถานที่ท่องเที่ยว(ต่อ)

แหล่งเศรษฐกิจ

อาคารประวัติศาสตร์

อุทยาน

วนอุทยาน

อุทยานประวัติศาสตร์

อุทยานวิทยาศาสตร์

อุทยานแห่งชาติ

อุทยานแห่งชาติทางทะเล

แหล่งที่มาแห่งการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม

เกษตรกรรม

คมนาคมขนส่ง

สถานีขนส่ง

ท่าเรือ

ท่าอากาศยาน

ธุรกิจ และบริการ

ศูนย์การค้า

โรงแรม

แหล่งเศรษฐกิจ

สาธารณูปโภค

โรงไฟฟ้า

อุตสาหกรรม

นิคมอุตสาหกรรม

เมืองใหม่

โรงงานอุตสาหกรรม

สถานที่สำคัญ**แหล่งที่มาแห่งการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม (ต่อ)****แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ**

ทะเล

ป่าไม้

พลังงาน

เหมืองแร่

แหล่งน้ำ

แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ

ทะเล

ป่าไม้

พลังงาน

ก๊าซธรรมชาติ

น้ำมัน

น้ำพุร้อน

แหล่งน้ำ

เหมืองแร่

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บุคคลสำคัญและปราชญ์ชาวบ้าน

กษัตริย์และผู้ครองนคร

บุคคลทางวรรณศิลป์

บุคคลทางวัฒนธรรม

บุคคลทางศิลปกรรม

ปราชญ์ชาวบ้าน

ผู้นำชุมชน

ผู้นำทางการเมือง

ผู้นำทางศาสนา

แพทย์แผนโบราณ

รัฐบุรุษ

วีรบุรุษ

วีรสตรี

ศิลปินแห่งชาติ

ด้านทัศนศิลป์

สาขาจิตรศิลป์

สาขาศิลปหัตถกรรม

ด้านนันทนาการ

สาขาการท่องเที่ยวและทัศนศึกษา

สาขาการละเล่นพื้นบ้านและกีฬาไทย

สาขางานอดิเรก

ด้านภูมิปัญญา

สาขาการเกษตร

สาขาการจัดการ วิศวกรรมและธุรกิจชุมชน

สาขาการผลิตและการบริโภค

สาขาการรักษาโรคและการป้องกัน

สาขาสิ่งแวดล้อม

บุคคลสำคัญและปราชญ์ชาวบ้าน (ต่อ)

ด้านวรรณศิลป์

สาขาร้อยกรอง

สาขาร้อยแก้ว

ด้านศิลปการแสดง

สาขาการดนตรี

สาขาการละคร

สาขาการแสดงพื้นบ้าน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิถีชีวิต

กลุ่มชาติพันธุ์

การแต่งกาย

กีฬาและนันทนาการ

คติความเชื่อ

ตำนานและนิทาน

ประเพณีท้องถิ่น

พิธีทางศาสนา และพิธีกรรม

ภาษาและวรรณกรรม

ภาษาถิ่น

วรรณกรรมท้องถิ่นภาคกลาง

วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้

วรรณกรรมท้องถิ่นภาคเหนือ

วรรณกรรมท้องถิ่นภาคอีสาน

สุภาษิตและคำพังเพย

ศิลปะพื้นบ้าน

การขับร้องและดนตรี

การละเล่นพื้นบ้าน

การแสดงพื้นบ้าน

อาชีพ

อาหาร

อาหารคาว

อาหารหวาน

ภูมิปัญญา

การแต่งกาย

การศึกษา

เกษตรกรรม

การทำนา

การปลูกพืช

ชลประทาน

ปศุสัตว์

ประมง

คมนาคมขนส่ง

เทคโนโลยีพื้นบ้าน

ภาษาและการสื่อสาร

ศิลปกรรม

การช่างสิบหมู่

ดุริยางคศิลป์

จิตรกรรม

นาฏศิลป์

ประติมากรรม

สถาปัตยกรรม

เศรษฐศาสตร์

หัตถกรรม

การประดิษฐ์ด้วยเศษวัสดุ

การแกะสลัก

เครื่องกระดาม

เครื่องเงิน

เครื่องเคลือบดินเผา

เครื่องเงิน

เครื่องจักสาน

เครื่องใช้ในครัว

ศูนย์บริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กัมมปิฎก

หัตถกรรม (ต่อ)

เครื่องแต่งกาย

เครื่องนุ่งห่ม

เครื่องประดับ

เครื่องถม

เครื่องถักทอ

ผ้า

เถื่อ

เครื่องทอง

เครื่องทองเหลือง

เครื่องปั้นดินเผา

เครื่องมุกและการประดับมุก

เครื่องไม้แกะสลัก

เครื่องลายคราม

เครื่องสังคโลก

เครื่องหนัง

เครื่องหิน

สิ่งแวดล้อม

อนามัยและสาธารณสุข

การรักษาโรค

การรักษาด้วยสมุนไพร

การดูแลสุขภาพ

แพทย์พื้นบ้าน

อาหารและโภชนาการ

การถนอมอาหาร

การปรุงอาหาร

การแปรรูปอาหาร

ของดีในท้องถิ่น

โบราณวัตถุ

โบราณสถาน

พืชผักและผลไม้

พืช

ผลไม้

ศิลปกรรม

จิตรกรรม

ประติมากรรม

สถาปัตยกรรม

ศูนย์ศิลปหัตถกรรม

สถานที่ท่องเที่ยว

หัตถกรรม

การประดิษฐ์ด้วยเศษวัสดุ

การแกะสลัก

เครื่องกระดาษ

เครื่องเงิน

เครื่องเคลือบดินเผา

เครื่องเงิน

เครื่องจักสาน

เครื่องใช้ในครัว

เครื่องแต่งกาย

เครื่องนุ่งห่ม

เครื่องประดับ

เครื่องถม

เครื่องถักทอ

ผ้า

เส้น

เครื่องทอง

เครื่องทองเหลือง

ของดีในท้องถิ่น

หัตถกรรม (ต่อ)

เครื่องปั้นดินเผา
 เครื่องมุก และการประดับมุก
 เครื่องไม้แกะสลัก
 เครื่องลายคราม
 เครื่องสังคโลก
 เครื่องหนัง
 เครื่องหิน

อัญมณี

อาหาร

อาหารคาว
 อาหารหวาน
 อาหารแห้ง

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เอกสารสำคัญ

จดหมายเหตุ

จารึก

ต้นฉบับตัวเขียน

คำราชา

โบราณ

แผนที่

วรรณกรรม

สมุดไทย

หนังสือผูก

เอกสารราชการ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ธรรมชาติวิทยา

ซากดึกดำบรรพ์

ทรัพยากรทะเล

ป่าไม้

พลังงาน

ก๊าซธรรมชาติ

น้ำพุร้อน

น้ำมัน

พืช

พืชพื้นบ้าน

พืชไร่

พืชเศรษฐกิจ

พืชสวน

พืชอุตสาหกรรม

ไม้ประดับ

ไม้ยืนต้น

สมุนไพร

แมลง

แร่ธาตุ

สัตว์

สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ

สัตว์ทะเล

สัตว์น้ำจืด

สัตว์ป่า

สัตว์ปีก

สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม

สัตว์เลื้อยคลาน

สัตว์ดึกดำบรรพ์

สัตว์สงวน

สัตว์เศรษฐกิจ

ศูนย์บริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

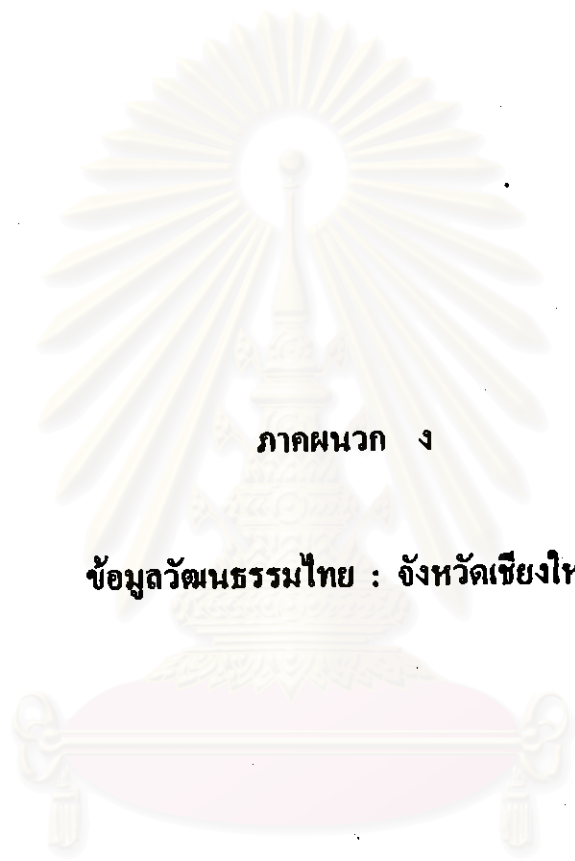
ธรรมชาติวิทยา (ต่อ)

แหล่งน้ำ

หิน

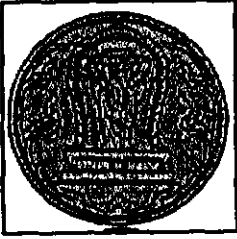
สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ง

ข้อมูลวัฒนธรรมไทย : จังหวัดเชียงใหม่

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ที่ตั้ง

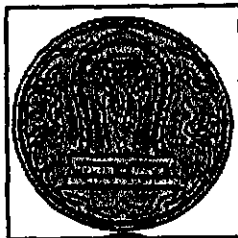
จังหวัดเชียงใหม่ มีพื้นที่ราว 20,107 ตารางกิโลเมตร ห่างจากกรุงเทพฯ ราว 696 กิโลเมตร

อาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดต่อกับจังหวัดเชียงราย
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับจังหวัดพะเยา
ทิศใต้	ติดต่อกับจังหวัดลำปาง
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับจังหวัดลำพูน และจังหวัดแม่ฮ่องสอน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

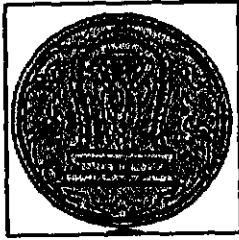

เชียงใหม่

สถานที่สำคัญ

	<p><u>เวียงกุมกาม</u></p>
	<p><u>วัดเจ็ดยอด (มหาโพธาราม)</u></p>
	<p><u>พระบรมราชานุสรณ์สามกษัตริย์</u></p>
	<p><u>อุทยานแห่งชาติ "ฮอบหลวง"</u></p>
	<p><u>บ้านบ่อสร้าง</u></p>

แหล่งโบราณคดี

เวียงกุมกาม

เวียงกุมกาม เป็นชุมชนโบราณที่ตั้งอยู่ระหว่างเส้นละติจูดที่ $๑๘^{\circ} ๔๔' ๔๔''$ เหนือ และเส้นลองจิจูดที่ $๙๘^{\circ} ๐๐' ๓๔''$ ตะวันออก ตั้งอยู่บริเวณตำบลท่าวังตาล อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ห่างจากเมืองเชียงใหม่ประมาณ ๕ กิโลเมตร จากภาพถ่ายทางอากาศ มาตราส่วน ๑ : ๕๐,๐๐๐ เวียงกุมกามมีรูปลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้าง ๖๐๐ เมตร ยาว ๑,๐๐๐ เมตร ขนานไปตามลำน้ำปิงสายเก่า ซึ่งเรียกกันว่า ปิงห่าง กล่าวคือเป็นบริเวณแม่น้ำปิงที่ถูกทิ้งร้าง อันเนื่องจากลำน้ำปิงเปลี่ยนทิศทาง ลักษณะของตัว เมืองวางแนวทะแยงจากทิศ ตะวันออกเฉียงใต้สู่ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ โดยกำแพงเมืองด้านเหนือเลียบบึงห่างและชุดคูเวียงทั้งสี่ด้าน ไหลแม่น้ำปิงให้ไว้ในคูเวียง สภาพของเวียงกุมกามถูกทำลายไปมาก แต่ก็ยังพบร่องรอยของกำแพงเมืองซึ่งเป็นคันดิน และเห็นเป็น กำแพง ๒ ชั้น ตรงกลางระหว่าง กำแพงคันด้วยคูเมืองสำหรับกักเก็บน้ำไว้ใช้ภายในเมือง

จากรายงานการปฏิบัติงานทางโบราณคดี ณ ตำบลท่าวังตาล อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ของหน่วยศิลปากรที่ ๔ กองโบราณคดี กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ ได้พบร่องรอยกำแพงเมือง ซากโบราณสถาน เศษเครื่องปั้นดินเผา ซากโบราณสถาน ได้มีการบูรณะ จากหน่วยศิลปากรที่ ๔ เช่น วิหารวัดกานโม

ซึ่งถือเป็นวัดที่เป็นศูนย์กลางของเวียงกุมกาม วัดอู่ค่าง วัดญี่ปุ่น วัดธาตุขาว เป็นต้น

พัฒนาการของเวียงกุมกามนั้น น่าจะสันนิษฐานได้ว่า บริเวณที่ตั้งเวียงกุมกามนี้ที่น่าจะเป็นชุมชนที่เป็นบริเวณของ
แคว้นทริภุญไชยมาก่อน ทั้งนี้เนื่องจากว่าผลการปฏิบัติงานทางโบราณคดีของหน่วยศิลปากรที่ ๔
ปรากฏว่าได้พบพระพิมพ์ดินเผา ศิลปะทริภุญไชยที่บริเวณใต้ฐานของสถูปด้านหลังวิหาร โถงและซุ้มประสาท

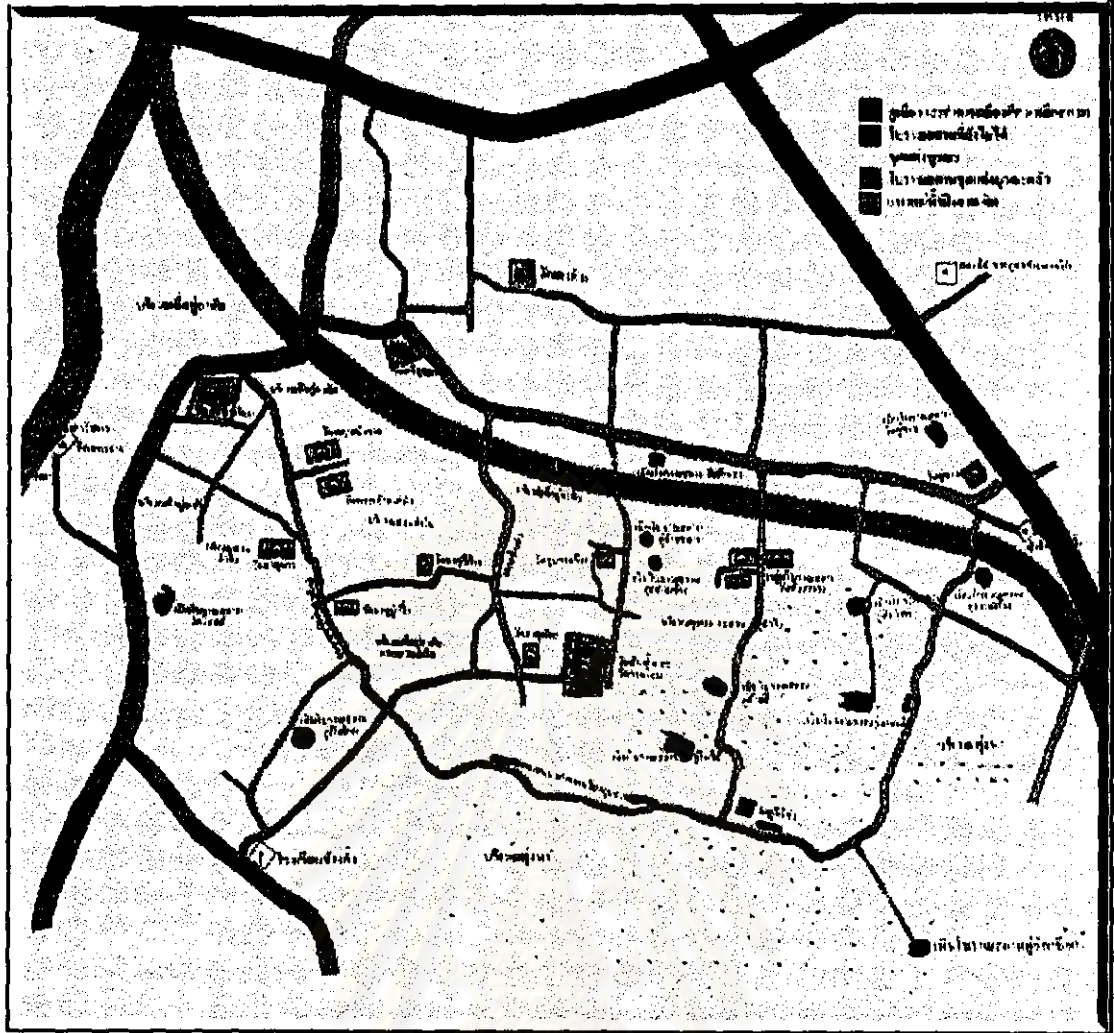
เมื่อพญามังรายครองเมืองลำพูนได้ ๒ ปี ก็ย้ายมาสร้างเวียงกุมกามขึ้นในปี พ.ศ. ๑๘๓๗ และสร้างเรือนหลวงเป็น
ที่ประทับ ตลาคเวียงกุมกามสำหรับเป็นที่ชุมนุมการค้า สร้างเจดีย์คู่ค่าเป็นวัดแรกในเวียงกุมกามสำหรับบรรจุอัฐิมเหสี
ลักษณะของเจดีย์คู่ค่าเป็น เจดีย์เหลี่ยมมีพระพุทธรูปด้านละ ๑๕ องค์ รวม ๖๐ องค์ เจดีย์คู่ค่าได้มีการบูรณะในปี พ.ศ.
๒๔๕๑ โดยหลวงโยนการพิจิตรได้ให้

ช่างชาวพม่าเป็นผู้บูรณะทำให้พระเจดีย์กลายเป็นศิลปะพม่าไปในที่สุดต่อมาได้ทรงสร้างวัดกานโม (วัดช้างค้ำ) วิหาร
พระเจดีย์ พุทธรูปและปลูกต้นพระศรีมหาโพธิ์รวมทั้งกัลปนาผู้คนและที่ดิน
วัดกานโมได้รับการอุปถัมภ์จากกษัตริย์ราชวงศ์มังรายตลอดมา

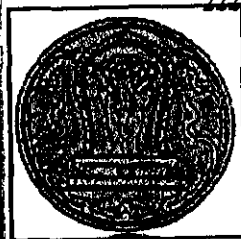
ภายหลังฐานะของเวียงกุมกามเป็นเวียงบริวารของเมืองเชียงใหม่
ซึ่งกษัตริย์เชียงใหม่ได้ให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก โดยทรง ปกครองด้วยตนเอง

ไม่ปรากฏว่าส่งโอรสหรือขุนนางใดไปปกครอง จนถึงสมัยพญาติโลกราช เวียงกุมกามได้เปลี่ยนเป็นพันทนา กุมกาม
ขึ้นตรงต่อเมืองเชียงใหม่ ทรงแต่งตั้งขุนนางไปปกครองพันทนากุมกาม
ซึ่งผู้ปกครองพันทนากุมกามมีความใกล้ชิดต่อพญาติโลกราชเป็น อย่างมาก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

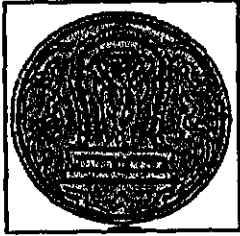
สถานที่สำคัญทางศาสนา

วัดเจ็ดยอด (มหาโพธาราม)

วัดเจ็ดยอดหรือวัดมหาโพธาราม ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของเมืองเชียงใหม่ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัด เชียงใหม่บนถนนชูปเปอร์ไฮเวย์ เชียงใหม่ - ลำปาง

พระเจ้าติโลกราช กษัตริย์ราชวงศ์มังราย สร้างขึ้นในปี พ.ศ.๑๕๕๘ เพื่อเป็นที่ปลูกคันศรมหาโพธิ์ขึ้นเป็นพุทธบูชา และ สร้างพระอารามหลวงขึ้น และปลูกสร้างศาสนสถาน เรียก สัตคมหาสถาน คือ โพธิ์บัลลังก์ อนิมิตเจดีย์ รัตนจงกรมเจดีย์ รัตนฆรเจดีย์ อชปาล นิโคธย สระมูอภินท์ ราชายคนะ และมณฑปปราสาท ตามแบบอย่างโลหะปราสาทในลังกา ข้างบนมณฑปสร้างเจดีย์ ๘ องค์

สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์

พระบรมราชานุสรณ์สามกษัตริย์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตามแบบศิลปสถาปัตยกรรมที่พุทธชคยาค่อกำแพงรอบบริเวณและทำซุ้มโง (ประตูลง)

ใน พ.ศ.๒๐๒๐

พระเจ้าคโลกราชทรงเป็นองค์ประธานฝ่ายฆราวาสและพระธรรมทินระเป็นองค์ประธานฝ่ายสงฆ์

ทำสังคายนาพระคไตรปิฎกเป็นครั้งที่ ๘ ของโลก ที่วัดเจ็ดยอด (มหาโพธาราม) ใน พ.ศ. ๒๐๒๐

เมื่อทำสังคายนาพระคไตรปิฎกเสร็จ

ได้โปรดให้สร้างหอพระคไตรปิฎกขึ้นสำหรับเป็นที่รวบรวมพระคไตรปิฎกที่ได้ทำการตรวจชำระถูกต้องแล้ว

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พระบรมราชานุสรณ์สามกษัตริย์

ตั้งอยู่หน้าศาลากลางจังหวัดเชียงใหม่ เดิมพระบรมรูป "สามกษัตริย์" หล่อด้วยทองเหลืองและทองแดงรมดำ มีขนาดเท่าจริง จากพระบาทถึงพระเศียร ไม่รวมยอดมงกุฎ มีความสูง ๒๗๐ เมตร ออกแบบและทำการ ปั้นหล่อโดยคุณไข่มุกด์ ชูโต ใช้เวลา ๑๐ เดือน ประกอบพิธีอัญเชิญพระบรมราชานุสาวรีย์ สามกษัตริย์ จากกรุงเทพมหานครขึ้นประดิษฐานบนแท่นพระบรมราชานุสาวรีย์ ในวันที่ ๒๓ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๖ เวลา ๑๑.๔๕ น. พระบรมราชานุสาวรีย์สามกษัตริย์ คือ พญามังราย พญาร่วง และพญาเจ้าเมือง ซึ่งเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ไทย ที่พระมหากษัตริย์สามพระองค์มาทรงร่วมกันวางแผนการสร้างเมืองเชียงใหม่ ซึ่งปรากฏค่าจารึกฐาน พระบรมราชานุสาวรีย์สามกษัตริย์

กล่าวคือพญามังรายประสูติ เมื่อปีขุน พ.ศ. ๑๗๘๒ พระองค์ทรงครองเมืองเงินยางเชียงแสนแทนพญาลาวเมืองพระราชบิดา เมื่อ พ.ศ. ๑๘๐๒ ทรงพระปรีชาสามารถกล้าหาญเป็นเยี่ยมสามารถ รวบรวมแคว้นและเมืองต่างๆ เข้าเป็นอาณาจักรล้านนาไทย และได้ทรงรกรากกฎหมาย "มังรายศาสตร์" ขึ้นเป็นหลักในการปกครองบ้านเมือง พระองค์ทรงเป็นปฐมกษัตริย์ ราชวงศ์มังราย เมื่อปี พ.ศ. ๑๘๑๘ โดยมีพระราชวงศ์สืบ ต่อกันมาอีก ๑๗ พระองค์ พญามังรายสิ้นพระชนม์เมื่อปี พ.ศ. ๑๘๖๐ สิริพระชนมายุได้ ๗๘ ชันษา

พญาร่วง (พ่อขุนรามคำแหงมหาราช)

พระมหากษัตริย์แห่งอาณาจักรสุโขทัยพระองค์ทรงเป็นพระราชโอรสองค์ที่สามของ พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ ทรงพระบรมเชษานุภาพมากเมื่อพระชนมายุได้ ๑๘ พรรษา ได้กระทำยุทธหัตถีชนะขุนสามชนเจ้าเมืองฉอด ปรากฏพระเกียรติยศไพศาลเป็นที่กราบเกรงแก่บรรดาหัวเมืองต่างๆ สมัยนั้น พระองค์ทรงปกครองบ้านเมืองและอาณาประชาราษฎร์ให้ได้รับความร่มเย็นเป็นสุขทุกถ้วนหน้า และได้ทรงประดิษฐ์อักษรไทย เมื่อปี พ.ศ. ๑๘๒๖ ซึ่งใช้สืบมาจนถึงทุกวันนี้ ทรงครองราชย์เมื่อประมาณปี พ.ศ. ๑๘๒๒ และสิ้นพระชนม์เมื่อประมาณปี พ.ศ. ๑๘๔๒

พญาเจ้าเมือง ประสูติเมื่อปีจอ พ.ศ. ๑๗๘๑ ทรงปกครองเมืองพะเยาสืบต่อจากพญามังเมืองพระราชบิดา เมื่อ พ.ศ. ๑๘๐๑ เมื่อทรงพระเยาว์ได้ศึกษาศิลปวิทยาพร้อมสำนักอาจารย์เดียวกับพญามังราย จึงเป็นพระสหายสนิทแต่นั้นมา พระองค์ทรงอานุภาพเสมอ เท่าเทียมกันในการปกครองบ้านเมืองนั้น

ได้ทรงใช้วิเทโศบายผูกมิตรไมตรีกับอาณาจักรใกล้เคียง บ้านเมืองจึงร่มเย็นเป็นสุขตลอดมา

พระราชาราชทั้งสามพระองค์ ได้ทรงกระทำสัตย์ปฏิญาณผูกมิตรทรงค้ำน้ำสัตยาตมโลกิตจากนิ้วพระหัตถ์ เพื่อเป็นมิตร น้ำร่วมสาบาน ไม่เป็นศัตรูต่อกัน ๗ มิ่งแม่น้ำอิง เขตเมืองพะเยา

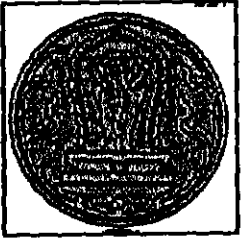
เมื่อพญามังรายได้ทรงสร้างเมืองเชียงรายแล้ว

ต่อมาได้ทรงสร้างเมืองฝางและได้เมืองหริภุญไชยจากพญาธิบาได้สร้าง เวียงกุมกาม ซึ่งปัจจุบันอยู่ในท้องที่อำเภอสารภี ภายหลังทรงพบชัยภูมิเมืองอันเป็นศุภนิมิตมงคล ๗ ประการ เป็นที่ราบรินน้ำปึงกับ คอยสุเทพ พญามังรายจึงได้เชิญพระสหาย คือ พญาร่วงและพญาเจ้าเมืองมาร่วมปรึกษาหารือ ตั้งพิธีกัลปบาตฝังนิมิตหลักเมือง ในวัน

พฤษภาคม ปีที่ ๖ พ.ศ. ๑๙๖๕ จันทร์เสวยฤกษ์ ๑๖ ขามแครงจกโกตั้งไว้ถักนาเมืองในราศรีมินฮาไปชาติ
สร้างเสร็จในปีเดียวกันขนานเมือง ใหม่ที่ว่า "นพบุรีศรีนครพิงค์เมืองเชียงใหม่"

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แหล่งท่องเที่ยว

อุทยานแห่งชาติ "ออบหลวง"

ออบหลวงตั้งอยู่ตรงหลักกิโลเมตรที่ ๑๑ ห่างจากที่ว่าการอำเภอฮอด ถนนสายแม่สะเรียง-ฮอด จังหวัดเชียงใหม่ ทางหลวงหมายเลข ๑๐๘ ฮอด-แม่สะเรียง เป็นที่ตั้งของอุทยานแห่งชาติ "ออบหลวง"

แต่เดิมเป็นสถานีพักไม้ของบริษัททำไม้ของบริษัทบอร์เนียว ซึ่งจะต้องแพจากน้ำแม่แจ่มหรือแม่น้ำตักหิน เพราะกระแสน้ำไหลเชี่ยวกัดเซาะหินที่ขวางทางเดินของแม่น้ำจนทะลุเป็นช่องแคบเขาคด โดยมีน้ำผานันขนานลำน้ำจนทำให้เกิดลักษณะ ที่เรียกกันว่า "แคนยอน" แต่ชาวบ้านเรียก "ออบ"

รูปทรงของออบหลวงเป็นธรรมชาติที่แปลก เป็นฝีมือการสรรสร้างโดยธรรมชาติอย่างแท้จริง บริเวณพื้นที่อุทยาน แห่งชาติออบหลวง เป็นสภาพป่าไม้เบญจพรรณ ป่าเต็งรัง ป่าสนเขา รวมทั้งพันธุ์ไม้ต่างๆ มากมาย ตลอดจนเป็นแหล่งที่อยู่ของ สัตว์ป่านานาชนิด

สภาพของอากาศโดยทั่วไปจะเย็นสบายในหน้าร้อน พอลดฤดูหนาวอากาศยังคงหนาวจัด อุณหภูมิต่ำว่า ๑๐ องศาเซลเซียส นอกจากนี้ยังมีแหล่งธรรมชาติอันสวยงาม เช่น น้ำตกแม่บึงคำ น้ำตกแม่จอน น้ำตกแม่เตี๊ยะ น้ำตกแม่ฮอด

ซึ่งตั้งกระจายระยราย รอบพื้นที่ของอุทยาน และมีคอกยผาซึ่งเป็นภูเขาหินแกรนิตทั้งลูก มีรูปทรงคล้ายๆ ช้างหมอบ และที่เพิงผาด้านตะวันออกเฉียง เหนือ ได้ค้นพบภาพเขียนโบราณคดีอีกมากมาย ทั้งโครงกระดูกเครื่องมือ และเครื่องประดับต่างๆ จำนวนมาก

ปัจจุบันอุทยานแห่งชาติออบหลวงยังคงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่งดงาม ที่ธรรมชาติได้ถว้างถรกรักจนเป็นสิ่งมหัศจรรย์ เส้นทางคารมนามคมตะควง จากตัวเมืองเชียงใหม่ถึงอุทยานแห่งชาติออบหลวงใช้เวลาประมาณ ๒ ชั่วโมง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แหล่งที่มาแห่งการพัฒนาเศรษฐกิจสังคม

บ้านบ่อสร้าง

ชื่อเดิม บ้านบ่อขาง

ที่มาของชื่อ

ชื่อบ้านบ่อสร้าง มาจากการที่ชาวบ้านขุดบ่อน้ำใต้อ่าง กับต้นไม้ขางไว้กินไว้ใช้ชาวบ้านจึงเรียก บ่อขาง ต่อมาเพี้ยนมา เป็นบ่อสร้าง บ่อน้ำดังกล่าวปัจจุบันอยู่ในบริเวณบ้านนายสม พันคืน ซอย ๗ หมู่ ๓ บ้านบ่อสร้าง ตำบลดั้นเปา อำเภอสันกำแพง

ประวัติความเป็นมาของชาวบ้านบ่อสร้าง

ชาวบ้านบ่อสร้างอพยพมาจากสิบสองปันนา

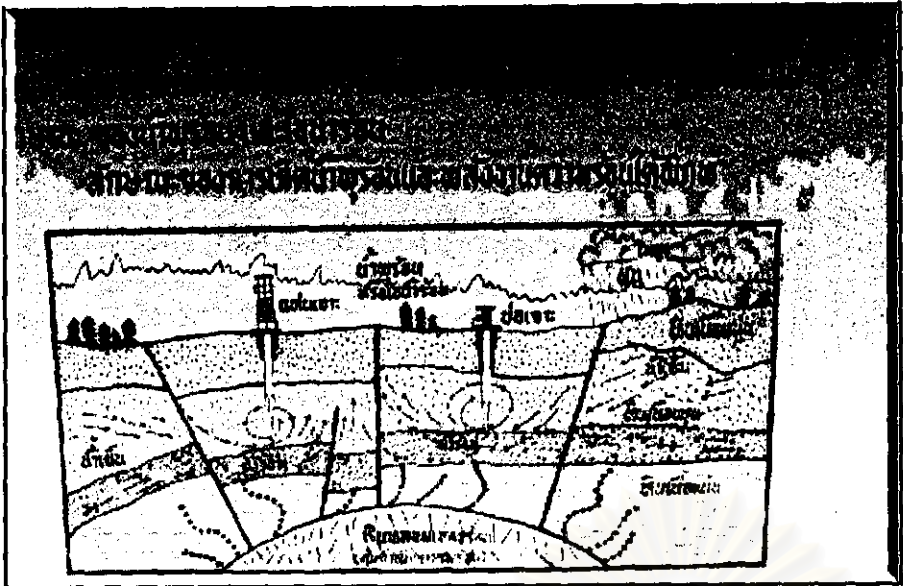
ปัจจุบันอยู่ในเขตปกครองตนเองของชนกลุ่มน้อยสิบสองปันนาในประเทศจีน ชาวบ้านบ่อสร้างนับเป็นเชื้อสายไทลื้อ

ปัจจุบันบ้านบ่อสร้างเป็นบ้านหมู่ ๓ ของตำบลดั้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

ทิศเหนือติดกับหมู่บ้านบวกเปิดเขตติดต่ออำเภอคอยตะเกี๋ย ทิศใต้ติดกับหมู่บ้านหนองไถ่

ทิศตะวันออกติดกับหมู่บ้านดั้นฝิ่ง ทิศตะวันตกติดกับหมู่บ้านสันดั้นเปา มีบ้านประมาณ ๘๐๐ หลังคาเรือน

หากสำรวจถึกลงไปใต้พิภพ จะพบว่ามีการน้ำร้อน กระจุกกระจายอยู่ทั่วไป และธารน้ำร้อนนี้จะผุด พุ่งขึ้นตามรอยแตกของเปลือกโลกออก ลักษณะของน้ำพุร้อน ซึ่งแสดงให้เห็นธรรมชาติ อันเป็นความจริงว่าได้ผิวโลกบริเวณนี้ ลังมีความร้อนอยู่ น้ำพุร้อน

เป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติที่มีอยู่ กระจุกกระจายทั่วไปทั้งภาคเหนือ ภาคใต้ และภาค ตะวันตก กว่า ๖๐ แห่ง โดยเฉพาะทางภาคเหนือ ได้พบว่ามีน้ำพุร้อนในเขตจังหวัดเชียงใหม่หลายแห่ง เช่น น้ำพุร้อนอำเภอฝาง น้ำพุร้อนบ้านป่าแป๋อำเภอแม่แตง และน้ำพุร้อน บ้าน โป่งส้มโฮงอำเภอสันกำแพง

น้ำพุร้อนที่อำเภอสันกำแพง นับว่าเป็นที่รู้จักกันดีในหมู่นักท่องเที่ยว ปัจจุบันตั้งอยู่ในเขตตำบลบ้านสหกรณ์สันกำแพง ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ประมาณ ๑๗ กิโลเมตร บริเวณพื้นที่เป็นที่ราบสูงล้อมรอบด้วยภูเขา แต่เดิมบริเวณนี้เป็นทุ่งหญ้าและมีธาร น้ำร้อน และบ่อน้ำร้อนธรรมชาติที่มีน้ำและไอร้อนผุดพุ่งขึ้นตลอดเวลา

ลักษณะการเกิดน้ำพุร้อนนั้น ดันกำเนิดความร้อนเกิดจากหินหลอมเหลวความร้อนสูงส่งความร้อนผ่านหินเนื้อแน่น ขึ้น ไปยังธารน้ำใต้ดินที่ไหลผ่าน ทำให้ธารน้ำนั้นร้อนและมีแรงดันแทรกตัวขึ้นมาตามรอยแตกของชั้นหินจนทะลุขึ้นมาบนผิวดิน กลายเป็นน้ำพุร้อน ด้วยคุณสมบัติทางเคมี ทำให้น้ำพุร้อนมีส่วนผสมของแร่ธาตุอันเป็นประโยชน์ และชาวบ้านในบริเวณนี้ ได้อาศัยอาบ เพื่อสุขภาพของร่างกาย

โดยเฉพาะการรักษาโรคผิวหนังนอกจากนี้ชาวบ้านแต่เดิมยังอาศัยพลังงานความร้อนจากน้ำพุร้อน ซึ่งมีความ ร้อนกว่า ๑๐๐ องศาเซลเซียส สำหรับต้มหน่อไม้หรือพืชผักต่างๆ อีกด้วย

ก่อนที่จะกลายมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบันนั้น เมื่อราว พ.ศ.๒๕๑๕ การ ไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยได้สำรวจ เพื่อที่จะหาแหล่งพลังงานทดแทนน้ำมัน เพื่อใช้ผลิตกระแสไฟฟ้าและพบว่าน้ำพุร้อนสันกำแพงมีศักยภาพพอที่จะนำมาใช้ ผลิตกระแสไฟฟ้า ตลอดจนสามารถนำมาใช้ทางการแพทย์ เช่น อบไอบยาสูบ และผลิตผลการเกษตรอื่นๆ แต่เนื่องจากต้องใช้ทุน การผลิตสูง จึงระงับ โครงการนี้ไว้ชั่วคราว และจะใช้เป็นแหล่งพลังงานทดแทนในอนาคต ดังนั้นต่อมาทางด้านการท่องเที่ยว แห่งประเทศไทย และหมู่บ้านสหกรณ์สันกำแพง จึงเข้ามาลงทุนร่วมกันปรับปรุงเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ในพื้นที่ ๑๕ ไร่ ไร่ซึ่งงบประมาณ ๒ ล้านบาท และเปิดทำการได้เมื่อวันที่ ๒๒ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๒๗ เป็นต้นมา จนเป็นที่รู้จักแพร่หลาย

ปัจจุบันน้ำพุร้อนสันกำแพงได้จัดบริการต่างๆ ไว้ให้นักท่องเที่ยวเข้ามาพักผ่อนเที่ยวชมมากมาย อาทิเช่น สถานที่อาบน้ำแร่ ทั้งที่ใช้ตักอาบเอง หรือลงแช่อาบในสระน้ำที่มีระบบน้ำไหลเวียน

มีโรงเรียนอนุบาล ๑ แห่ง โรงเรียนประถม ๑ แห่ง และ โรงเรียนมัธยม ๑ แห่ง

มีร้านค้าหัตถกรรมของที่ระลึกประมาณ ๕๐ แห่ง

ร้านไม้แกะสลัก ๑๕ แห่ง

เครื่องเงิน ๑ แห่ง

แอนติค ๓ แห่ง

ผ้าพื้นเมือง ๒๒ แห่ง

โรงงานคาร์เม้นท์ ๕ แห่ง

อาชีพ คนบ้านบ่อสร้างมีอาชีพหัตถกรรมทำร่วม โดยรับ โครงร่วมมาจากหมู่บ้านอื่น

หมู่บ้านนี้จึงเป็นสถานที่จัดจำหน่ายสินค้าจาก หัตถกรรม เช่น ร่ม ไม้แกะสลัก พัด ผ้าพื้นเมือง เป็นต้น

ร่วมบ่อสร้าง ร่วมบ่อสร้างแต่เดิมนั้นทำจากโครงไม้ไผ่ ใช้กระดาษสาเป็นพื้นร่ม ใช้สีเพียง ๒ สี คือ สีดำกับสีแดง

ซึ่งได้จาก เปลือกไม้ ดินแดง และเขม่าไฟผสมยางไม้ย้อมทอรั่มที่ทำขึ้น ชาวบ้านเอาไปถวายวัดในเทศกาลงานบุญ

ถ้าทำมากๆ เข้าหาบไปขายในเมืองจนมีการ ส่งเสริมผลิตกันอย่างจริงจัง

เพิ่มการวาดลวดลายสีสันลงบนพื้นร่มที่ทำจากกระดาษสา ร่วมบ่อสร้างจึงเป็นที่นิยมกัน แพร่หลายจนกลายเป็นสัญลักษณ์ของบ้านบ่อสร้าง

เป็นสัญลักษณ์ของบ้านบ่อสร้าง

ที่บ้านบ่อสร้างเองไม่ได้ทำอุปกรณ์ในการทำร่มทั้งหมด มีหมู่บ้านใกล้เคียงทำวัสดุต่างๆ เช่น กระดาษสาทำที่บ้าน

ต้นเปา ค้ำร่มทำที่บ้านแม่ฮ้อยเงิน ซึ่ร่มและ โครงร่วมทำที่บ้านต้นดินแหน อำเภอคอยสะเก็ด

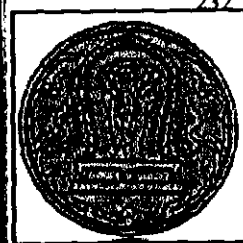
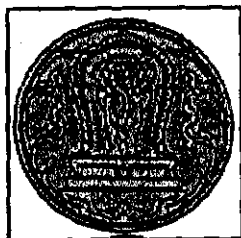
ชาวบ้านแต่ละบ้าน ไม่มีบ้านใดที่จะรับทำทีเดียว ทั้งหมด แต่จะรับทำเฉพาะขั้นตอน เช่น รับทำ โครงร่วม รับปิดกระดาษร่ม

รับวาด ร่มที่เป็นกันสำเร็จรูปจะนำมาจัดจำหน่ายที่ร้านค้า โดยเฉพาะที่ศูนย์อุตสาหกรรมการทำร่วม

ร่วมจึงกลายเป็นสัญลักษณ์ของที่ระลึกจากหมู่บ้านบ่อสร้าง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แหล่งธรรมชาติ

น้ำพุร้อนสันกำแพง

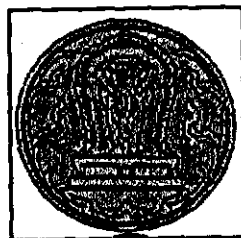
สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หรือจะอาบในเรือนพักอาบน้ำแร่ที่คิดเป็นชั่วโมง นอกจากมียัง มีร้านอาหาร ร้านจำหน่ายของที่ระลึก
 ร้านจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ไม้ดอกนานาชนิดไว้บริการด้วย แต่ถ้าประสงค์จะพักผ่อนเป็นเวลานาน
 ก็จะมีเรือนพักตากอากาศหลายหลังไว้บริการ ในราคาข่อมเยา หรือถ้าต้องการนอนพักในสภาพแวดล้อมธรรมชาติ
 ทางน้ำพุร้อนก็ได้ จัดสถานที่สำหรับกางเต็นท์นอน ทั้งให้บริการเช่าเต็นท์ไว้ด้วยในราคาที่ถูกลงไปอีกสุดแต่จะเลือก
 ในกรณีที่ต้องการเช่าสถานที่ สำหรับเข้าค่ายพักแรมของสถาบัน การประชุมอบรมพนักงานของหน่วยงาน
 ทางน้ำพุร้อนก็จัดไว้คอยบริการเช่นกัน

การเดินทางเข้ามาเที่ยวชมน้ำพุร้อน มาได้สะดวกหลายเส้นทาง เช่น ถนนสายเชียงใหม่ - สันกำแพง
 เส้นเก่าที่ผ่านตัว อำเภอสันกำแพง หรือเส้นทางใหม่คอนัน - น้ำพุร้อน ก็ไปสะดวกทั้งสิ้น
 โดยใช้เวลาเดินทางจากเชียงใหม่ถึงน้ำพุร้อนประมาณ ๔๕ นาที จึงนับได้ว่าน้ำพุร้อนสันกำแพง
 เป็นสถานที่ท่องเที่ยวธรรมชาติที่เหมาะสมสำหรับผู้ทีประสงค์จะสัมผัสกับธรรมชาติ อย่างแท้จริง
 ทั้งทางด้านตากอากาศและอาบน้ำแร่เพื่อสุขภาพ

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สภาพภูมิศาสตร์

สภาพทั่วไปของเชียงใหม่ปัจจุบัน

สภาพภูมิศาสตร์

ที่ตั้งจังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่บริเวณภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยระหว่างละติจูดที่ ๑๘ องศา ๔๗ ลิปดาเหนือ และเส้นลองจิจูดที่ ๙๘ องศา ๕๘ ลิปดา ตะวันออก ตั้งอยู่สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ๑,๐๒๓ ฟุต หรือราว ๓๐๗ เมตร ห่างจาก กรุงเทพมหานครตามแนวทางสายเอเชีย ประมาณ ๗๕๐ กิโลเมตร

อาณาเขต

ทิศเหนือ ติดต่อกับรัฐฉานของสหภาพพม่า (เมียนมาร์)

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอสามเงา จังหวัดตาก

ทิศตะวันออก ติดต่อกับจังหวัดเชียงราย ลำพูน และลำปาง

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอป่าซาง อำเภอขุนยวม อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ขนาดพื้นที่ จังหวัดเชียงใหม่มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ ๒๐,๑๐๗.๑ ตารางกิโลเมตร เป็นพื้นที่ป่าไม้ประมาณ ๗๘.๘๘ % ของพื้นที่ เป็นพื้นที่ทำการเกษตรประมาณ ๑๓ % ของจังหวัด เป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำลำธาร

ซึ่งเกิดจากเทือกเขาซึ่งทอดตัวเป็นแนวเหนือ ได้ติดต่อกับเทือกเขาในมณฑลยูนนานประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน และรัฐฉานในสหภาพพม่า ภูเขาที่สำคัญได้แก่

- ๑. ทิวเขาแคนถาว มียอดเขาสำคัญๆ ได้แก่ คอยผ้าห่มปก คอยอ่างขาง
- ๒. ทิวเขาถนนธงชัย อยู่ทางทิศตะวันตกของแม่ปิง มีความยาวถึง ๘๖๐ กิโลเมตร มียอดสูง คือ คอยหลวงเชียงดาวสูง ๒,๑๗๐ เมตร คอกบู่อำเภอเมืองสูง ๑,๘๘๕ เมตร คอยสุเทพอำเภอเมืองสูง ๑,๖๐๑ เมตร
- ๓. ทิวเขาผีปันน้ำ มีความยาวประมาณ ๔๑๒ กิโลเมตร ทิวเขานี้เป็นคั่นน้ำของแม่น้ำหลายสายทั้งปิง วัง ยม และน่าน มียอดเขาที่สำคัญๆ คือ คอยขุนตาลสูง ๑,๑๗๔ เมตร คอยช้างสูง ๑,๔๖๒ เมตร

พื้นที่หุบเขา เชียงใหม่มีพื้นที่หุบเขาขนาดเล็ก มีที่ราบกันหุบเขาเป็นบริเวณแคบๆ และพื้นที่ที่เป็นหุบเขาขนาดใหญ่ มีที่ราบกันหุบเขาเป็นบริเวณกว้างใหญ่ หุบเขาชนิดนี้เกิดจากการยุบตัวของเปลือกโลกเป็นแอ่งและมีการทับถมของโคลนตะกอน นานๆ เข้าก็กลายเป็นแอ่งที่ราบขนาดใหญ่ ได้แก่ แอ่งฝางในเขตอำเภอฝางและอำเภอแม่เฒ่า แอ่งเชียงใหม่ - ลำพูน บริเวณลุ่มน้ำแม่ปิง

พื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำอันเกิดจากแม่น้ำสำคัญๆ ได้แก่ ที่ราบลุ่มแม่น้ำปิง ที่ราบลุ่มแม่น้ำกก ครอบคลุมพื้นที่บริเวณอำเภอฝาง และอำเภอแม่เฒ่า และที่ราบลุ่มแม่น้ำสายรอง อื่นๆ ได้แก่ ที่ราบริมฝั่งแม่น้ำกวง แม่น้ำฝาง แม่น้ำแม่จิด แม่น้ำแม่แจ่ม แม่น้ำแม่ตื่น แม่น้ำแม่แดง เป็นต้น

ลักษณะภูมิอากาศ

สภาพอากาศโดยทั่วไปของจังหวัดเชียงใหม่ มีอุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ ๒๖ องศาเซลเซียส ฤดูร้อนอากาศจะร้อนมากในเวลากลางวัน ส่วนช่วงเวลากลางคืนอากาศโดยทั่วไปจะเย็น มีความชื้นในอากาศน้อย อุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ยประมาณ ๓๐ องศาเซลเซียส

ฤดูฝนฝนตกตามเกณฑ์ ปริมาณฝนตกเฉลี่ยระหว่างมีประมาณ ๑,๒๗๐ มิลลิเมตร มีความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยร้อยละ ๖๕.๖

ฤดูหนาวอากาศโดยทั่วไปไม่หนาวจัด มีหมอกเป็นบางเวลา อุณหภูมิโดยเฉลี่ยประมาณ ๑๓.๘๔ องศาเซลเซียส

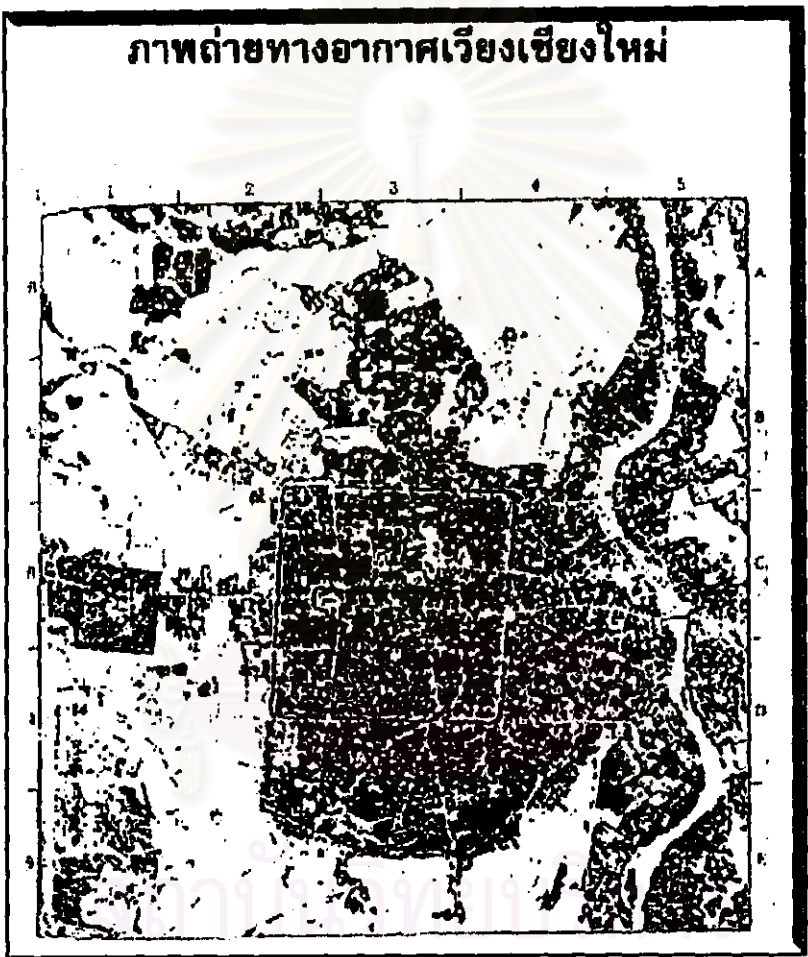
สภาพทั่วไป

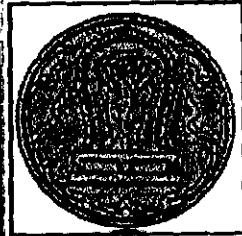
เชียงใหม่แบ่งเขตการปกครองออกไปเป็น ๒๑ อำเภอ ๓ กิ่งอำเภอ ๑๘๔ ตำบล และ ๑,๖๕๖ หมู่บ้าน ปัจจุบันประชากร ในจังหวัดเชียงใหม่มีจำนวน ๑,๕๔๗,๐๘๕ คน

การประกอบอาชีพของประชากร อาชีพสำคัญได้แก่ การเกษตร มีการทำนาทำไร่ พืชสำคัญได้แก่ ถั่ว หอม กระเทียม ยาสูบ พืชผัก ไม้ดอกไม้ประดับ ผลไม้ที่สำคัญของท้องถิ่น ได้แก่ ลำไย ลิ้นจี่ มีการเลี้ยงสัตว์บ้างเพื่อเป็นการบริโภค โรงงานอุตสาหกรรม ส่วนใหญ่เป็น โรงงานอุตสาหกรรมที่เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร เช่น ข้าว ใบยาสูบ ใบชา ผักและผลไม้ และเนื่องจากเชียงใหม่ เป็นเมืองท่องเที่ยว อาชีพอุตสาหกรรมบริการจึงเป็นอาชีพที่ทำรายได้ให้แก่เชียงใหม่ค่อนข้างสูง มีการทำโรงงานอุตสาหกรรม เกี่ยวกับ เครื่องปั้นดินเผา ทำไม้แกะสลัก ทำร่ม ทอผ้า และดัดเย็บเสื้อผ้า และการขายของที่ระลึกเพื่อเป็นการเสริมการท่องเที่ยว ทุกปีจะมีนักท่องเที่ยวเดินทาง

มาเชียงใหม่เพื่อท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี ตลอดจน ร่วมงาน
วัฒนธรรมประเพณีของ ชาวเชียงใหม่ เช่น ประเพณีสงกรานต์ ถอยกระทง เป็นจำนวนมาก ซึ่งมีทั้งชาวไทยและ
ชาวต่างประเทศ

ที่มา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ภูมิประเทศไทย กรุงเทพมหานคร ๒๕๓๔ แผนที่ทหาร กรม
แผนที่เดิมของประเทศไทย แสดงถึงขณะภูมิประเทศเดิม ๑ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กรุงเทพฯ
กองบัญชาการทหารสูงสุด ๒๕๓๒ ศูนย์ประสานการพัฒนาชนบทจังหวัดเชียงใหม่
แผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดเชียงใหม่ประจำปี ๒๕๓๔-๒๕๓๖

บุคคลสำคัญและปราชญ์ชาวบ้าน

พญามังราย

นาขทศศรีเจ้าแก้วนวิฐ

เจ้ากาวิละ

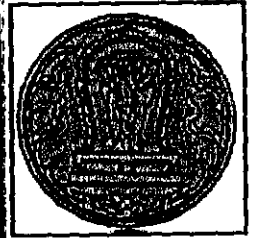
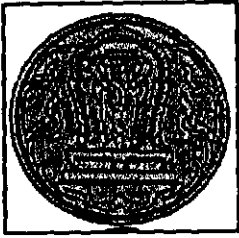
พระศรีมังคณาจารย์

ศูนย์ส่งเสริมสุขภาพ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

	<p><u>ครูบาศรีวิชัย</u></p>
	<p><u>พระราชชายา เจ้าดารารัศมี</u></p>
	<p><u>นายไกรศรี นิมมานเหมินท์</u></p>

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บุคคลสำคัญและปราชญ์ชาวบ้าน

พระมหากษัตริย์ พญามังราย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๔. หมากเบ็ง คือ หมากที่ใช้ไม้หรือทองเหลือง ทำเป็นโครงร่างของพุ่มสูงประมาณ ๑ ศอก แล้วใช้หมากดิบจำนวน ๒๔ ลูก มาผูกติดไว้เป็นเครื่องหมายแห่งปัจฉิม ๒๔

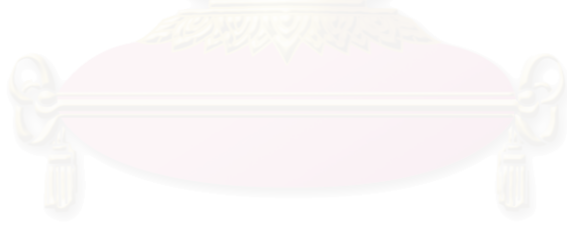
๕. สวดยหมากสวดยพดู ทำเป็นกรวยใส่หมาก พดู เปลือกกอก

นอกจากนี้ก็จะมีเครื่องบริโภคนัน ได้แก่ มะพร้าวอ่อน กถวย แดงกวา ผลไม้ พริกแห้ง กระเทียม หอม ถั่วฝักยาว มะเขือ ฯลฯ

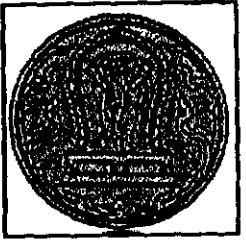
ส่วนเครื่องอุปโลก ได้แก่ ผ้าเช็ดตัว เสื้อ ผ้าสะโพก ผ้าซิ่น แล้วแต่จะจัดหาได้ รวมทั้งตุงน้ำขมิ้นส้มป่อย นำเอาเครื่องสักการะ ดังกล่าวไปมอบให้กับผู้ที่เราเคารพนับถือและกล่าวขอขมา ทารวะเกล้าคำหว่า และขอศีลขอพร และเตรียมรับพร ซึ่งผู้ใหญ่ที่เคารพก็ให้พรปีใหม่ ดังนี้

รวิสังขาร ปีเก่า อดีตกันโตก็ข้ามถ่วงไปแล้ว
ในปีใหม่แก้วก็มาแดงดิงทัน ขอหื้อท่านทั้งหลายหายทุกข์โศกเศร้า
แล้วได้อยู่สุขกายสบายใจ กิดอันใดหื้อสมฤทธิ์
ชูเอื้องชูประการมันจูงจักมี
จัตตโร รัมมา วัชณันติ อายุ วัฒน สุขังพถัง

ที่มา ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย ๑ ศ.มณี พยอมยงค์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เจ้าผู้ครองนคร

นายพลตรีเจ้าแก้วนารัฐ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่องค์ที่ ๘ องค์สุดท้าย

นายพลตรีเจ้าแก้วนารัฐ เจ้าผู้ครองเชียงใหม่องค์ที่ ๘ และเป็นองค์สุดท้ายนามเดิม เจ้าแก้ว นามสกุล ณ เชียงใหม่ เป็นราชบุตรองค์ที่ ๖ ของพระเจ้าอินทวิชยานนท์เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่องค์ที่ ๗ มารดาชื่อ แม่เจ้าเขียว สมภพเมื่อวันจันทร์ที่ ๒๕ กันยายน พ.ศ.๒๔๐๕ ณ คุ่มหลวงนครเชียงใหม่ถึงแก่พิราลัยวันที่ ๑ มิถุนายน พ.ศ.๒๔๘๒ รวมอายุ ๗๗ ปี

เจ้าแก้วนารัฐ เริ่มเข้ารับราชการเมื่อ พ.ศ.๒๔๐๒ ในสมัยที่พระบิดาของท่าน คือ เจ้าอินทวิชยานนท์ ได้เป็นเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ ต่อมา พ.ศ.๒๔๕๔ ได้รับสถาปนาเป็นเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่องค์ที่ ๘

และทำให้ชาวเมืองหริภุญชัยเกลียดชัง พญาธิบา

พญามังรายทรงมุ่งมั่นที่จะขยายพระราชอำนาจเหนือดินแดนกลุ่มแม่น้ำปิงคอนบนให้ได้ จึงมอบเมือง เชียงราย ให้แก่เจ้าขุน
เครื่องปกครอง ส่วนพระองค์มาประทับที่เมืองฝาง

พ.ศ. ๑๘๒๔ ย้ายฟ้าสามารถทำการได้สำเร็จ

โดยหลอกให้พญาธิบาเดินทางไปขอกำลังพลจากพญาเบิกเจ้าเมืองเขลางค์นคร

พญามังรายจึงสามารถเข้าเมืองหริภุญชัยได้พระองค์ทรงมอบเมืองหริภุญชัยให้ย้ายฟ้าปกครอง

ส่วนพระองค์ได้มาสร้างเมืองขึ้นใหม่ซึ่ง อยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนือให้ชื่อว่า เมืองกุมกาม

ต่อมาพญามังรายทอดพระเนตรชัยภูมิระหว่างคอกสุเทพ ด้านตะวันตกกับแม่น้ำปิง ด้านตะวันออก

ทรงพอพระทัยจึงเชิญพระสหาย คือ พญาวรวง (พ่อขุนรามคำแหง) และพญางำเมือง แห่งเมืองพะเยา มาร่วมปรึกษาหา

วิธีการสร้างเมืองแห่งใหม่ให้นามว่า เมืองนพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่ เมื่อวันที่ ๑๒ เมษายน พ.ศ. ๑๘๑๕ เรียกสั้นๆ ว่า

นครเชียงใหม่ พญามังรายได้ย้ายเมืองหลวง จากเวียงกุมกามสถาปนาเมืองใหม่แห่งนี้ให้เป็นศูนย์กลางการปกครอง

ของอาณาจักรล้านนามีอำนาจเหนือ ดินแดนกลุ่มแม่น้ำปิง แม่น้ำวัง แม่น้ำกกถึงแม่น้ำโขงตอนกลางจนถึงหัวเมืองไทยใหญ่

(เงี้ยว) ๑๑ หัวเมืองกลุ่มแม่น้ำสาละวิน

อาณาจักรล้านนาเจริญรุ่งเรืองทั้งทางด้านการเมือง การปกครอง

ศิลปะและวัฒนธรรมเป็นที่ยอมรับของอาณาจักรข้างเคียง พญามังรายทรงเป็นปฐมวงศ์กษัตริย์ราชวงศ์มังราย

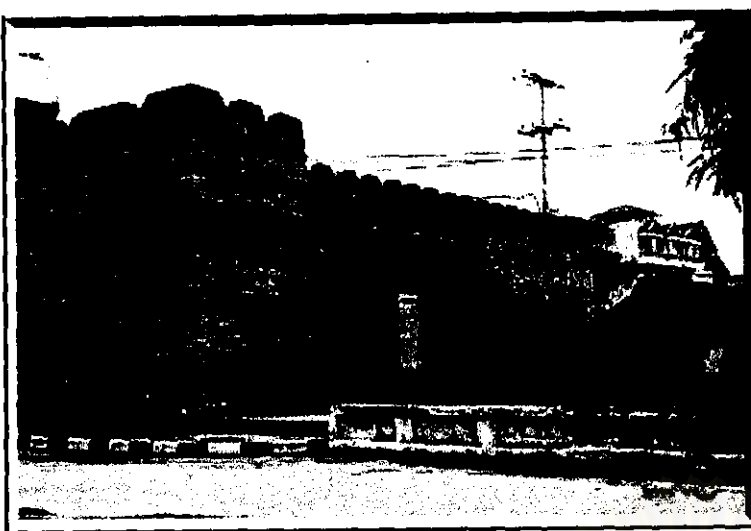
มีกษัตริย์สืบเชื้อสายถึง ๑๘ พระองค์ จนถึง พ.ศ. ๒๑๐๑ ถ้านาตุญเทียบความเป็น

เอกราชให้แก่พระเจ้าบุเรงนองกษัตริย์แห่งพม่า

ประวัติ

พญามังรายเป็นโอรสของพระเจ้าลาวเม็งกับพ
อัวมิ่งจอมเมือง
ราชบิดาของท้าวรุ่งแก่นชายเจ้าเมืองเชียงรุ่ง
ท้าวรุ่งแก่นชายทรงตั้งพระนามพระธิดาใหม่ว่าพระน
ชายหรือเทพคำขชายเพื่อเป็นมงคลนาม
พญามังรายเป็นเชื้อสาย
ของพระเจ้าวจักรราชปกครองชนเผ่าไทยขวน
ซึ่งมีอาณาจักร

ของคนเรียกอาณาจักรหรือนครเงินยาง ได้สร้างเมืองหรือนครเงินยางเป็นเมืองหลวงขึ้นที่ริมฝั่งแม่น้ำโขง เมื่อประมาณ
พุทธศักราช ๑๑๘๒ พญามังรายประสูติวันอาทิตย์ แรม ๘ ค่ำ เดือน ๓ ปีมะแม สัมฤทธิ์ศกจุลศักราช ๖๐๐ (พ.ศ. ๑๑๘๑)
เวลาเยาว์ พญามังรายมีโอรส ๓ องค์ ได้แก่ เจ้าขุนเครื่อง เจ้าขุนคราม (ไชยสงคราม) และเจ้าขุนเครือ
พญามังรายสิ้นพระชนม์เมื่อ พ.ศ. ๑๘๖๐ รวมพระชนมายุ ๗๘ พรรษา
การศึกษา

ทรงศึกษาศิลปศาสตร์และยุทธพิชัยสงคราม จากพระอาทิตย์ที่พระบิดาหาให้ และศึกษาวิชากับเทพธิดาณี ณ
คอบด้วน (อยู่ในเขตอำเภอพาน จังหวัดเชียงราย) และศึกษาร่วมสำนักเดียวกันกับพ่อขุนรามคำแหงและพ่อขุนงำเมือง ณ
เขาสมอคอน ละโว้ (ถพบุรี)

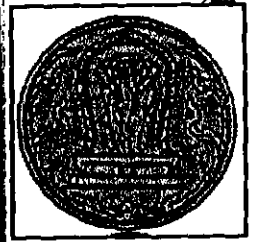
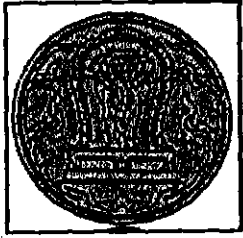
ผลงาน

เมื่อพระชนมายุได้ ๒๐ พรรษา พระเจ้าลาวเม็งสวรรคต

พญามังรายเสวยราชสมบัติปกครองเมืองหรือนครเงินยางสืบต่อมา นับเป็นราชกาที่ ๒๕ แห่งราชวงศ์ลาวจักรราช
เมื่อพระองค์ได้ขึ้นครองราชสมบัติแล้วก็ทรงพระราชดำริว่า แคว้นแคว้นโยนก ประเทศนี้ มีท้าวพระยาหัวเมืองต่างๆ
ซึ่งเป็นเชื้อวงศ์ของปู่เจ้าลาวจก (ลาวจักรราช) ต่างก็ปกครองอย่างสามัคคีปรองดองเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
อีกประการหนึ่งบ้านเมืองใด หากมีผู้เป็นใหญ่ปกครองบ้านเมืองมากเข้าหลายนายก็มักจะสร้างความทุกข์ยากให้แก่
ไพร่บ้านพลเมืองของคน และถ้าหากมีศัตรูต่างชาติเข้าโจมตีก็อาจจะเสียเอกราชของชนชาติไทยได้โดยง่าย
ฉะนั้นเพื่อความเป็นปึกแผ่นของบ้านเมือง พญามังรายจึงมีพระประสงค์ที่จะรวบรวมหัวเมืองต่างๆ
เข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน วิธีดำเนินตามนโยบายก็คือ แต่งพระราชสาสน์ไปถึงบรรดาหัวเมืองต่างๆ
ให้เข้ามาขอมออ่อนน้อมในบรมโพธิสมภารของพระองค์เสียแต่ โดยดีหาไม่แล้วพระองค์จะทรงยกกองทัพไปปราบปราม

พ.ศ. ๑๘๐๕ พญามังรายทรงสร้างเมืองเชียงรายโดยการก่อกำแพงเมืองโอบเอาคอกจอมทองไว้ท่ามกลางเมือง
ต่อมาได้เมืองของ ชาวลัวะคือ มังคัมมังเคียนแล้วขนานนามเมืองใหม่ว่า เมืองเชียงตุง

พ.ศ. ๑๘๑๘ ขณะที่ประทับที่เมืองฝาง ซึ่งเป็นเมืองที่สร้างมาแต่ครั้งพระเจ้าวจักรราช
เมืองฝางมีอาณาจักรติดต่อกับอาณาจักร หรือรัฐของพญาฮิมา พญามังรายทรงทราบเรื่องราวของความเจริญรุ่งเรือง
และความอุดมสมบูรณ์ของเมืองหรือรัฐ พะองค์ทรงมอบ
ให้ข้าพญาขุนนางเชื้อสายลัวะเป็นผู้รับอาสาเข้าไปเป็นไส้ศึกทำกลอุบายให้พญาฮิมาหลงเชื่อ

วีระบุรุษ

เจ้ากาวิละ

ชีวประวัติ

เจ้ากาวิละเป็นบุตรของนายชายแก้ว เป็นหลานตากคนแรกของพระยาสุวภาชัยกับแม่เจ้าพิมมตา ซึ่งเป็นต้นตระกูลของ ๗ เชียงใหม่ ๗ ลำพูน ๗ ลำปาง และเชื้อเจ็ดคน เจ้ากาวิละเกิดเมื่อจุลศักราช ๑๑๐๔ ปีกอ จัควาศก (พ.ศ. ๒๒๘๕) มีพี่น้องร่วมบิดา มารดาเดียวกันรวม ๑๐ คน เป็นหญิง ๓ ชาย ๗ คน

๑. เจ้ากาวิละ (ได้เป็นพระยาเชียงใหม่)
๒. นายคำสม (ได้เป็นพระขานนครลำปาง)

๓. นายน้อยธรรม (ได้เป็นพระยาเชียงใหม่ข้างเือก)
๔. นายควงทัต (ได้เป็นพระยานครลำปาง)
๕. นางศรีอินชา (ได้เป็นหม่อมห้ามของกรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท)
๖. นางศรีกัญญา
๗. นายหนูหกล้า (ได้เป็นอุปราชเมืองนครลำปาง)
๘. นายคำผืน (ได้เป็นพระยาเชียงใหม่)
๙. นางศรีบุญทัน
๑๐. นายบุญมา (ได้เป็นพระยาลำพูน)

เจ้ากาวิละมีบุตรชาย - หญิง ๕ คน ได้แก่

๑. นายหน้อยสุริยวงศ์ (ได้เป็นราชบุตรเชียงใหม่)
๒. นายหนานสุริยวงศ์ (ได้เป็นพระยาบุรีรัตนเมืองเชียงใหม่ ภายหลังได้เป็นพระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์ เจ้านครเชียงใหม่)
๓. นายหนานมหาวงศ์ (ได้เป็นเขยเจ้าลำพูน)
๔. นางคำใส
๕. นายหนานไชยเสนา (เป็นเขยพระยาเชียงใหม่คำผืน)

เจ้ากาวิละถึงแก่อนิจกรรม พ.ศ. ๒๑๕๖ รวมเวลาปกครองเมืองเชียงใหม่ที่ ๑ นาน ๓๓ ปี

วีรกรรมเจ้ากาวิละ

อาณาจักรล้านนาของราชวงศ์มังรายตกอยู่ภายใต้การปกครองของพม่าตั้งแต่ พ.ศ. ๒๑๐๑ บางช่วงก็เป็นอิสระ บางช่วงก็ขึ้นกับ กรุงศรีอยุธยา นับเป็นเวลาที่ประชาชนพลเมือง

ต่างก็ได้รับความเดือดร้อนนานาประการอันเกิดจากการกดขี่ข่มเหงของพม่า ซึ่งมีไปอภัยคามินี

แม่ทัพปกครองเมืองเชียงใหม่ขณะนั้น เจ้าฟ้าชายแก้วบิดาของเจ้ากาวิละเป็นเจ้าเมืองลำปางในฐานะเมืองขึ้นของพม่า

เจ้ากาวิละและเจ้าควงทัตพี่น้องชายถูกพม่าใช้ให้ยกกองทัพไปตีเมืองเวียงจันทน์ได้พร้อมกับนำธิดาเจ้าเมืองเวียงจันทน์ชื่อ

นางสามผิวไป ถวายพระเจ้าอังวะ นับแต่นั้นมามีเมืองลำปาง ลำพูน เชียงใหม่ เชียงราย เชียงแสน

หัวเมืองล้านนาทั้งหมดตกอยู่ใต้ อำนาจพม่า

ในปี พ.ศ. ๒๑๑๒ ไปอภัยคามินีถึงแก่กรรม พระเจ้าอังวะแต่งตั้ง ไปมะฮง่วนมาครองเมืองเชียงใหม่ เนื่องจากชอบใช้ผ้าขาวโปกหั่ว ชาวเมืองจึงเรียกไปหั่วขาว พ.ศ. ๒๑๑๓

พม่าพยายามอย่างยิ่งที่จะให้ชาวล้านนาตกเป็นทาสของพม่าทั้งด้านวัฒนธรรมด้วย จึงมีประกาศ

ให้บรรดาหัวเมืองขึ้นล้านนา ให้ผู้ชายสักขาค่า ให้ผู้หญิงชวากหู ใส่มีวนถานคามแบบลัทธิธรรมเนียมพม่า

ในยุคนั้นพม่ากำลังเรืองอำนาจ เพราะสามารถรบชนะกรุงศรีอยุธยาปี พ.ศ. ๒๑๑๐

ความเสียหายของกรุงศรีอยุธยาครั้งนี้มากมายนัก

จนเมื่อพระเจ้าคากตินิกูอิสรภาพคืนแล้วจะบูรณะก็เหลือกำลังจึงย้ายเมืองไปตั้งอยู่ที่กรุงธนบุรี

แม่ทัพสำคัญของพม่าที่ตีกรุงศรีอยุธยา คือ ไปเจียงหรือไปสุพลา ต่อมาได้ปกครองเมืองเชียงใหม่

เมื่อพระเจ้ากรุงธนบุรีกำจัดอำนาจของพม่าให้หมดไปจากแผ่นดินไทย

จึงได้รับความร่วมมือจากผู้นำชาวไทยเป็นอย่างดีดังเช่น เจ้ากาวิละกับน้องชายทั้งหมด

ซึ่งขณะนั้นอยู่ที่เมืองนครลำปางทำกลอุบายให้พม่าเชื่อว่าคนไทยสวามิภักดิ์ต่อพม่า แต่พม่าก็ไม่หลงเชื่อ

กลับจับตัวเจ้าฟ้าชายแก้วผู้บิดาของเจ้ากาวิละและน้องทั้งหกพันชนาการและจำคุกไว้

หากปรากฏแน่ชัดว่าเจ้ากาวิละและน้องทั้งหก ทิศทวยศก็จะประหารชีวิตเจ้าฟ้าชายแก้วเสีย

กองทัพของเจ้ากาวิละพร้อมกับกองทัพของพระเจ้าธนบุรี โดยการประสานความร่วมมือกับ

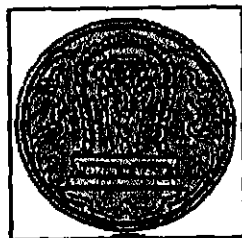
นายน้อยวิจูร์ยกับน้อยตมพมิตรชาวเชียงใหม่ซึ่งอยู่กับพม่าเปิดประตูเมืองเชียงใหม่ให้กองทัพไทยเข้าตีเมืองเชียงใหม่

ได้จากพม่าสำเร็จ เมื่อวันอาทิตย์ เพ็ญเดือน ๕ เหนือ (เดือน ๓ ได้) ปีมะเมีย ฉศก ปี พ.ศ.๒๓๑๗ (จ.ศ.๑๑๖๖)

ขณะนั้นเจ้ากาวิละ อายุได้ ๑๒ ปี

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บุคคลสำคัญทางด้านศิลปกรรมและวรรณกรรม

พระศิริมั่งคณาจารย์ จอมปราชญ์แห่งล้านนา

พระศิริมั่งคณาจารย์ จอมปราชญ์แห่งล้านนา เดิมชื่อ ศรีปิงเมือง ต่อมาเมื่อบรรพชาเป็นสามเณรมีฉายาว่า สิริมั่งคละ บิคามืออาชีพ คำช้าง ท่านเกิดในสมัยราชวงศ์มังรายปกครองอาณาจักรล้านนาตรงกับรัชกาลพระเจ้าติโลกราช ระหว่าง พ.ศ. ๒๐๑๐ - ๑๐๒๐ มรณภาพในรัชกาลพระเจ้าเมกุฏิสุทธิวงศ์ (พ.ศ. ๒๐๕๔-๒๐๑๙) ท่านเจ้าพระราชาอยู่ที่วัดสวนขวัญ ปัจจุบัน ชื่อ วัดคำหนัก ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศ ตะวันตกเฉียงใต้ของนครเชียงใหม่ ประมาณ ๔ กิโลเมตร เป็นปราชญ์ทางด้านภาษาบาลี ผู้แตกฉานในอักษรวิธี วจิวิพาก วากยสัมพันธ์ และฉันทลักษณ์อย่างยากจะหาผู้เสมอเหมือนได้ ซึ่งเป็นหลักสูตรบาลีชั้นประโยค ปธ.๔ ปธ.๕ และ ปธ.๗ ในปัจจุบัน

ผลงานของท่าน พระสิริมังคลาจารย์รอนาไว้ทั้งหมด ๔ เรื่อง แต่ละเรื่องมีแนวการรณาไปในทางอธิบาย คือ ประเภทแรกอธิบาย คัมภีร์ที่มีมาแต่เดิม มีเวสตันครทปิณี สังขยาปกาศฎีกา และมังคกัตทปิณี โดยเฉพาะมังคกัตทปิณีเป็นหลักสูตรที่ผู้เรียนพระปริยัติธรรม ต้องศึกษา ส่วนประเภทที่สอง เป็นการอธิบายเรื่องราวที่มีได้เป็นคัมภีร์เรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ ได้แก่ เรื่อง จักรวาทปิณี เป็นเรื่องที่ค้นคว้ามีหลักฐานอ้างอิง คือ พระไตรปิฎกและคัมภีร์ต่างๆ เรื่องนี้ว่าด้วยจักรวาล คือ โลกและสรรพสิ่งที่มีอยู่ในโลกจักรวาล คือ สัจฐานของโลก

พระสิริมังคลาจารย์ ได้รับเกียรติคุณเป็นพระอาจารย์ของพระมหากษัตริย์แห่งล้านนาถึงสองพระองค์ คือ พระอาจารย์ ของพระเมืองแก้ว และพระเมืองแก้วทรงแต่งตั้งท่านเป็นเจ้าอาวาสวัดเจ็ดยอดพร้อมถวายสมณศักดิ์ให้เป็นพระสิริมังคลาจารย์ตามฉาษาเดิม เคยเดินทางไปศึกษาพุทธศาสนาในลังกา ต่อมาได้เป็นเจ้าอาวาสวัดสวนดอกจนถึงมรณภาพ พระสิริมังคลาจารย์เป็นพระสงฆ์ที่ทรงภูมิปัญญา ท่านเป็นพระสงฆ์รูปหนึ่งที่ทำให้อาณาจักรข้างเคียงรู้จักและยอมรับ ความเจริญรุ่งเรืองของยุคทองพุทธศาสนา และยุคทองของวรรณกรรมพุทธศาสนาของอาณาจักรล้านนา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้นำทางศาสนา

ครูบาศรีวิชัย นักบุญแห่งล้านนาไทย

ครูบาศรีวิชัย เดิมชื่อ อินทร์เพ็ญ ไม้ทรายนามสกุล เป็นบุตรของนายควายและนางอุส่าห์ เป็นชาวบ้านปาง
คำบถแม่ตืน อำเภอเถิน จังหวัดลำพูน เกิดเมื่อวันอังคารที่ ๑๑ มิถุนายน ๒๔๒๑ เสียชีวิตเมื่อวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๑
เวลา ๒ นาฬิกา ๕ นาที ๓๐ วินาที รวมอายุ ๖๐ ปี ตลอดชีวิตได้ดำรงสมณเพศเป็นภิกษุผู้ที่ปฏิบัติเคร่งครัด
เป็นภิกษุผู้ทรงคุณธรรม มัคนิยมสันโดษ งดอาหาร วันละ ๑ มื้อ เว้นฉันปลา เนื้อ นอกจากผักและถัอมังสวิรัต คือ
เว้นจากของเสพติด เช่น หมาก เมียง บุหรี่ เป็นผู้บำเพ็ญประโยชน์แก่พุทธศาสนาและสังคม
ท่านเป็นนักสังคมสงเคราะห์แบ่งปันอาหารเครื่องบริโภคแก่พุทธมิกข์ของท่านแก่ผู้ยากจนทั่วไป

และเป็นพระนักพัฒนา ขอบก่อสร้าง การบูรณะปฏิสังขรณ์วัดวาอาราม อันเป็นสาธารณสมบัติแก่ สร้างถนน
สร้างสะพาน

ผลงานของท่านที่สำคัญ คือ สร้างวิหารพระอัฐฐารศลำพูน สร้างวิหารพระแก้วลำปาง วิหารวัดพระแก้วคอนเ้า
ลำปาง สร้างพระธาตุช่อแฮจังหวัดแพร่ สร้างวิหารหลวงวัดทุ่งเอื้อง จังหวัดพะเยา สร้างวิหารวัดพระสิงห์ เชียงใหม่
และสร้างถนนขึ้นคอกสุเทพ สร้างวิหารวัดพระนอนขอนม่วง อำเภอเมืองเชียงใหม่ พระธาตุจอมแจ้ง วิหารพระบาทสี่รอย
กุฎิหลวงบ้านปางลำพูน ประดูเมืองถ้ำ พระธาตุคอกยวง พระธาตุคอกยวง บูรณะหอธรรมวัดพระสิงห์
พระธาตุน้ำปรางอำเภอถ้ำลำพูน บูรณะพระธาตุคอกยวง พระธาตุแม่ดิน วิหารพระนอนสบถ้ำ
บูรณะพระธาตุคอกยวงแก้วลำปาง เป็นต้น

ผลงานการก่อสร้างและปฏิปทาของท่าน

อยู่ในความทรงจำของประชาชนที่มีความเคารพศรัทธาในค้ำท่าน ไม่มีวันลืม

เมื่อท่านถึงแก่กรรมภาพแล้วได้มีการทำพิธีสร้างเหรียญรูปของท่านและทำพิธีปลุกเสก

เพื่อไว้เป็นที่สักการบูชาเป็นสิริมงคลหลายครั้ง เหรียญที่ค่อนข้างหายาก คือ เหรียญที่สร้างขึ้นรุ่นแรก ปี พ.ศ. ๒๔๘๒

สร้างเมื่อท่านมรณภาพไปแล้วหนึ่งปี ทำพิธีปลุกเสกที่วัดพระ ธาตุหริภุญชัย

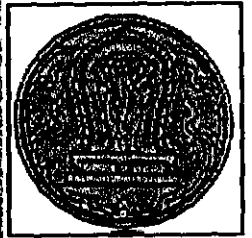
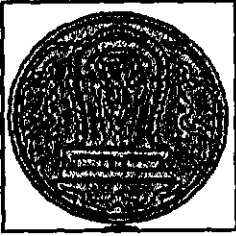
ครูบาศรีวิชัย นักบุญแห่งล้านนาไทย เป็นที่เคารพเลื่อมใสศรัทธาคอชาวล้านนามาก

เมื่อท่านมรณภาพและประชุมเพลิง แล้วอัฐิของครูบาศรีวิชัยแบ่งออกเป็น ๔ ส่วน คือ

๑. ให้ชาวอำเภอถ้ำนำไปบรรจุที่วัดบ้านปาง
๒. บรรจุไว้ที่สถูปวัดจามเทวี อันเป็นที่ประกอบพิธีเผาศพของท่าน
๓. ให้ชาวเชียงใหม่นำไปบรรจุไว้ที่สถูปวัดสวนดอก
๔. ให้ศิษย์ใกล้ชิดนำไปบรรจุไว้ที่สถูปคอกยวง ระหว่างเขตอำเภอสันกำแพง - เชียงใหม่ และเขตลำพูน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้นำท้องถิ่น

พระราชชายา เจ้าดารารัศมีในรัชกาลที่ ๕

พระราชชายา เจ้าดารารัศมีในรัชกาลที่ ๕ แห่งราชวงศ์จักรี มีพระนามเล่นว่า เจ้าอึ่ง ในราชสกุล ณ เชียงใหม่ เป็นพระธิดา องค์สุดท้ายลำดับที่ ๑๑ ของพระเจ้าอินทวิชยานนท์ พระเจ้าเชียงใหม่ที่ ๗ กับพระเทวีแม่เจ้าเทพไกรสร ประสูติเมื่อวันที่ ๒๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๑๖ ที่คุ้มหลวงกลางเวียงเชียงใหม่ ปัจจุบันคือที่ตั้งศาลาจังหวัดเชียงใหม่ (หลังเดิม) สิ้นพระชนม์วันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ ณ คุ้มรินแก้ว รวมพระชนมายุได้ ๖๐ ปี ๓ เดือน ๑๑ วัน

พระราชกรณียกิจที่สำคัญ ทรงอุปถัมภ์ด้านการศึกษาแก่เยาวชนที่สำคัญพระองค์หนึ่งของเชียงใหม่ ทรงเป็นประธานจัด คั้งหอสมุดประจำจังหวัดเชียงใหม่ขึ้น เป็นสาขาของหอสมุดสำหรับพระนคร ทรงสนพระทัยในการศึกษา ศาสนาและ โบราณคดี ทรงฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมล้านนาผสมผสานวัฒนธรรมภาคกลาง ฟื้นฟูการฟื้นฟูพื้นเมือง วรรณกรรม และดนตรีพื้นเมือง

ทางด้านอาชีพทรงส่งเสริมฟื้นฟูการทอชิ้นยกดอก

ซึ่งเกือบจะสูญหายไปแล้วขึ้นมาใหม่โดยทรงใช้ชิ้นยกดอกจกด้วยไหมทอง

ซึ่งเป็นมรดกของแม่เจ้าเทพไกรสรเหลืออยู่เพียงผืนเดียวให้เป็นตัวอย่างในการเก็บคอกได้สำเร็จ

ทรงรวบรวมช่างผู้ชำนาญในการทอ ดินจกบ้านควงตีมาทอในวัง เพื่อสอนผู้ที่สนใจทอผ้า

พระเกียรติยศที่พระราชชายา เจ้าดารารัศมี ได้รับพระราชทาน คือ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ ปฐมจุลจอมเกล้า

มหาวชิรมงกุฏ ปมาภรณ์มงกุฎสยาม เหรียญรัตนาภรณ์ชั้น ๒ (ขอบประดับเพชร) ในรัชกาลที่ ๕, ๖ และ ๗

ตลอดจนเข็มพระปรมาภิไธย รัชกาล ที่ ๖ "วชิราวุธปร." ชั้น ๑ ประดับเพชร

พระราชชายาเจ้าดารารัศมี คือ

ตัวแทนของผู้หญิงชาวล้านนาไทยที่รักษาเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่นไว้อย่างมั่นคงไม่ว่า จะเป็นการแต่งกาย ภาษาพูด

และวัฒนธรรมของชาวล้านนาอื่นอีกมากมาย เช่น ศิลปะด้านนาฏศิลป์ ดนตรี พระราชชายาเจ้าดารารัศมี

เป็นบุคคลสำคัญที่สमानลักษณะระหว่างวัฒนธรรมกลางกับวัฒนธรรมภาคเหนือ

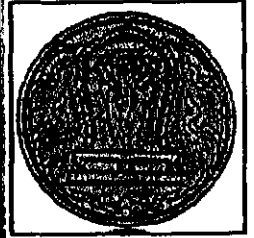
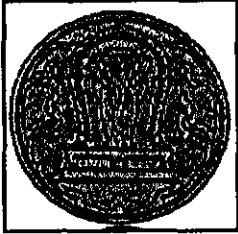
ไม่ให้เกิดการแปลกแยกโดยเฉพาะวัฒนธรรม ของชาวล้านนานั้น

ประกอบขึ้นจากวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์หลากหลาย พระราชชายาฯ ทรงคิดประดิษฐ์ดนตรี - นาฏศิลป์ ที่แสดง

ถึงความเป็นพื้นบ้านของชาติพันธุ์นั้นๆ เช่น ฟ้อนเงี้ยว (ไทยใหญ่) ฟ้อนม่านม้ายเชียงดา (ม่านคือพม่า) เป็นต้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปราชญ์ชาวบ้าน

นายไกรศรี นิมมานเหมินท์

นายไกรศรี นิมมานเหมินท์ เกิดเมื่อวันที่ ๒๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๕ ที่บ้านถนนวิษยานนท์ ตำบลช้าง อำเมือง
จังหวัดเชียงใหม่ เชื้อชาติไทย สัญชาติไทย เป็นบุตรคนแรกของนายกีและนางกิมฮ้อ นิมมานเหมินท์

นายไกรศรี นิมมานเหมินท์ มีบุตร ๒ คน คือ นายธารินทร์ นิมมานเหมินท์ กับนายศิริพันธ์ นิมมานเหมินท์
การศึกษา

นายไกรศรี นิมมานเหมินท์ ปริญญาตรี B.S.in Econ. จาก University of Pennsylvania พ.ศ. ๒๔๗๕ และปริญญาโท
M.B.A. จาก Havard University, U.S.A.

หน้าที่การงาน

นายไกรศรี นิมมานเหมินท์ มีส่วนช่วยงานราชการทั่วไปและงานส่งเสริมวิชาการและมีตำแหน่งต่างๆ ดังนี้

๑. สมาชิกสภาจังหวัดเชียงใหม่ (พ.ศ. ๒๕๐๑ - ๒๕๐๔)
๒. วุฒิสมาชิก (พ.ศ. ๒๕๑๘ - ๒๕๑๙)

๓. กรรมการฝ่ายเศรษฐกิจ ขนส่ง และการต่างประเทศ
๔. กรรมการก่อตั้งมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มีส่วนร่างโครงการจัดตั้งคณะสังคมศาสตร์และวิทยาศาสตร์และรักษาการคณบดี
๕. กรรมการในคณะกรรมการประวัติศาสตร์ไทย สำนักนายกรัฐมนตรี
๖. กรรมการสืบค้นประวัติศาสตร์ไทยเกี่ยวกับเอกสารภาษาจีน สำนักนายกรัฐมนตรี
๗. ได้รับคัดเลือกเป็นบุคคลผู้มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรมของภาคเหนือ ประจำปี ๒๕๒๔
๘. ได้รับปริญญาคุณวุฒิจิตทางค่านมนุษยศาสตร์จากสภาทั่วโลก ปี พ.ศ. ๒๕๓๑

ผลงานสำคัญ

๑. ค้นพบเศตังคโลกโบราณ ที่อำเภอตันก้าแพง อำเภอตันทราย จังหวัดเชียงใหม่ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง และอำเภอพาน จังหวัดเชียงราย
๒. ค้นพบเอกสารโบราณที่สำคัญชิ้นหนึ่ง คือ กฎหมายมังรายศาสตร์ ที่วัดเส้าไห้ จังหวัดสระบุรี มอบให้ ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร ปรีวรรต และจัดพิมพ์เผยแพร่
 ๓. พ.ศ. ๒๕๐๕ สยามสมาคมแต่งตั้งให้เป็นหัวหน้าคณะนักวิชาการ ไปสำรวจศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับความเป็นอยู่ ภาษา วัฒนธรรม ฯลฯ ของชนเผ่ามละหรือเผ่าตองเหลือง จังหวัดน่าน
 ๔. บันทึกเสียง เพลงไทยเดิมของคนเชื้อชาติไทยในพม่า มอบให้ นายธนิต อยู่โพธิ์ อธิบดีกรมศิลปากรในสมัยนั้น และนายมนตรี ตราโมท ผู้เชี่ยวชาญดนตรีไทย กรมศิลปากร
 ๕. นำเครื่องเงิน "โยนเด่" จากพม่า ซึ่งผลิตโดยชาวเชียงใหม่ที่ถูกพม่ากวาดต้อนไปอยู่พม่าเมื่อ ๔๐๐ ปีเศษมาแล้ว มอบให้ นางเป็ง วิชัยกุล เป็นต้นแบบการผลิตเครื่องเงินที่แพร่หลายในปัจจุบัน
 ๖. เป็นผู้ริเริ่มพิมพ์ป้ายวงกลมแจกจ่ายแก่ประชาชน เพื่อปิดประกาศตามสถานที่ต่างๆ ในการเรียกร้องให้รัฐบาลสร้าง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 ๗. นำไม้แกะสลักจากไม้ก้ามปูจากฟิลิปปินส์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๘ เป็นต้นแบบให้ชาวเหนือผลิตเป็นอาชีพแกะสลักไม้
 ๘. เป็นผู้ริเริ่มให้มีการจัดเลี้ยงรับรองแบบขันโตกเป็นครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๑๖ เป็นแบบอย่างและสัญลักษณ์งานเลี้ยงรับรอง แบบขันโตกของชาวเหนือในปัจจุบัน
 ๘. ริเริ่มให้หนังสือพิมพ์ "คนเมือง" ประกาศเชิญชวนให้ประชาชนชาวเหนือแต่งกายแบบพื้นเมืองในวันประเพณีต่างๆ
 ๑๐. ริเริ่มจัดทำป้ายบอกประวัติโบราณสถานที่สำคัญๆ ในจังหวัดเชียงใหม่เป็นภาษาพื้นเมือง
 ๑๑. ขนย้ายคัมภีร์โบราณที่มีคุณค่าออกจากถ้ำสองฝั่งแม่น้ำปิง ให้พ้นจากการถูกน้ำท่วมจากการสร้างเขื่อนภูมิพล นำไปเก็บไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ
 ๑๒. พ.ศ. ๒๕๔๕ นำชาวไทย เผ่าไทยลาว ไทยลื้อ ไทยจีน ไทยใหญ่ ไทยยอง ไทยหย่า ฯลฯ ร่วมประชุมสัมมนาเกี่ยวกับภาษาไทยต่างๆ ที่สมาคมสตรีไทย กรุงเทพฯ
 ๑๓. เป็นประธานจัดประชุมพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก ภาคเหนือเชียงใหม่ เมื่อเดือนพฤศจิกายน ๒๕๒๓
 ๑๔. เป็นกำลังสำคัญในการก่อตั้งพุทธสถานเชียงใหม่ (พ.ศ. ๒๕๑๑)

และเป็นกรรมการบริหารมูลนิธิพุทธสถานเชียงใหม่

๑๕. มอบที่ดิน ๒๔ ไร่ ให้กระทรวงศึกษาธิการให้เป็นสถานกีฬาจังหวัดเชียงใหม่

๑๖. ผลงานเขียนหนังสือและบทความ อาทิ เครื่องถ้วยต้นกำเนิด นิยายอิงประวัติศาสตร์ เรื่อง The Romance of Virangha หนังสือกวีนิพนธ์ เรื่อง "กาพย์เจ็ชจามเทวีและวิรังคะ" ได้รับรางวัลดีเด่นประเภทกวีนิพนธ์ ประจำปี ๒๕๓๐ จากคณะกรรมการ พัฒนาหนังสือ นอกจากนี้มีบทความทางวิชาการอีก จำนวนมาก อาทิ

"พระพุทธรูปเชียงใหม่จารึกเป็นภาษาไทยและพม่า" "ห้าชน - อัญชชะศักดิ์สิทธิ์" "เทพารักษ์นครเชียงใหม่ของชาวทะว๋า" เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง "กฎหมายว่าด้วยเหมืองฝายของพระเจ้า มังราย" "ผิครองเหลืออง" เป็นต้น

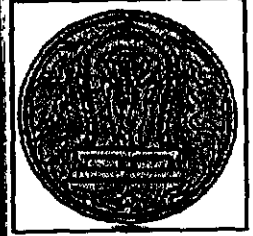
งานสำคัญที่นายไกรศรี นิรมานเหมินท์ ได้ทำแก้งไว้ร่วมกับญาติและมิตร

ในฐานะประธานกรรมการห้างหุ้นส่วนสามัญ นิติบุคคลอนุสารสุนทรเชียงใหม่ คือ การสร้างเรือนอนุสารสุนทร บริจาคให้แก่สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ เพื่อจัดเป็นหอคนตรี

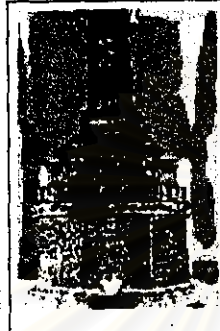
และนาฏศิลป์พื้นบ้านล้านนาและจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมล้านนาด้วย

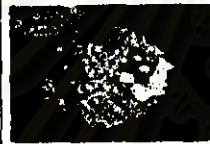
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิถีชีวิต

ประเพณีเข้าอินทนิล

การดำหัว

การส่งเคราะห์

การชนคว่าง

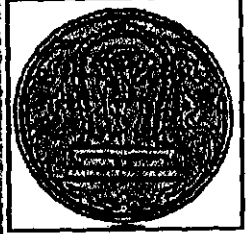
พระนางสามสัว

กลุ่มชาติพันธุ์ ถั่ว

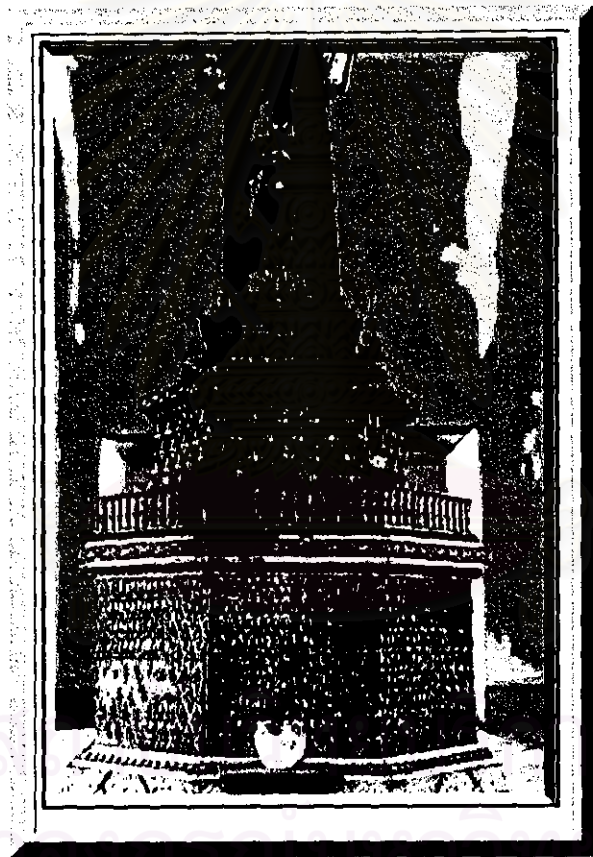

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประเพณี

ประเพณีเข้าอินทขิล

เสาอินทขิลหรือเสาตะเคือเมืองเดิมตั้งอยู่ ณ วัดตะเคือเมือง ซึ่งปัจจุบันอยู่ในบริเวณหลังอนุสาวรีย์สามกษัตริย์
แต่วัดนี้ร้าง ในสมัยพระเจ้ากาวิละทรงบูรณะเชียงใหม่จึงได้ย้ายเสาอินทขิลไปไว้บริเวณวัดเจดีย์หลวง (โชติการาม)
อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นพระอารามที่สถาปนาขึ้นในรัชสมัยของพระเจ้าแสนเมืองมา ใน พ.ศ.๑๘๕๕

คั้งนั้นเสาอินทขิลตั้งอยู่ในมณฑปจตุรมุขวิหาร

ด้านใต้เป็นเสาที่ก่ออิฐถือปูนและประดับทวยงามตรงใจกลาง ใช้เป็นที่วางพานกุ
และเป็นเครื่องสักการะไหว้ของชาวเมืองตลอดมา

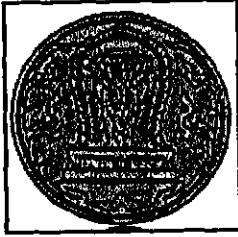
การทำพิธีสักการะบูชาเสาอินทขิลประจำปี และทำกันตอนปลายเดือน ๘ เหนือถึงต้นเดือน ๘ เหนือ ราวปลายเดือน
พฤษภาคม - ต้นเดือนมิถุนายนของทุกปี

ในการทำพิธีบรรดาพ่อหมอพดฆจารย์ทั้งหลายจะมาสักการะขึ้นครู (สักการครู)
สักการะแก้ดวงวิญญาณของบรรพบุรุษ ต่ออาฮัก (ฮารักษ์) เจนบ้านเจนเมืองมีการทรงเจ้า เชิญเจ้านายอาฮัก
เจ้าหลวงท่าเขียว เจ้าหลวงท่าแดงคอยช่างสูงเชียงคาว เพื่อทราบถึง ความเป็น ไปของบ้านเมืองว่า ฟ้าฝน ข้าวปลา
ธัญญาหาร จะขาดแคลนหรือสมบูรณ์เพียงใด

ในส่วนของประชาชน ชาวเชียงใหม่ นำนำข้าวดอกคอกไม้ไปบูชา เรียกว่า
พิธีใส่ขันคอกอินทขิลในช่วงวันเวลาดังกล่าว นอกจากนี้ยังมีพิธีบูชาพระพุทธรูปผ่านแสนห้า
และขันบูชาเสาอินทขิลซึ่งเทศบาลนครเชียงใหม่ เป็นผู้ดำเนินการ ทั้งนี้เพื่อความเป็น
สิริมงคลและการอยู่ดีกินดีของประชาชนชาวเชียงใหม่ทุกผู้ทุกนามสืบไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พิธีกรรม

การดำหัว

การดำหัว เป็นพิธีกรรมหนึ่งของประเพณีสงกรานต์ (ปีใหม่เมือง) ของเชียงใหม่ ซึ่งมีวิธีการดำหัว ๓ ประการ คือ

๑. การดำหัวโดยการตักน้ำส้มป่อยหรือน้ำมนต์ใส่ศีรษะ เพื่อขับไล่เสนียดจัญไรสิ่งชั่วร้าย ในวันสงกรานต์ต้อง
๒. การดำหัว คือ การสระผมของชาวล้านนา โดยเอาน้ำผสมกับน้ำมะกรูดใบหมี ใบเป้ง้า ดมให้เคียดแค้นนำมาสระผม
๓. การดำหัว คือ การคารวะกราบไหว้ผู้อาวุโส คือ บิดามารดา ปู่ย่าตายายครูบาอาจารย์ เจ้าเมือง ซึ่งคนเคารพนับถือ เครื่องสักการะที่นำมากราบไหว้บูชา เป็นเครื่องของขมาและขอพรประกอบด้วย
 ๑. พานดอกไม้หรือขันดอก มีดอกไม้ รูป ๑ คู่ เทียน ๑ คู่ ข้าวตอก เทียนรูป คือ การนำเอาดอกสารภี ดอกมะลิแห้งมากผสมกัน หุ้มด้วยกระดาษสี
 ๒. ดันดอก ทำเป็นพุ่มดอกรูปคล้ายพานพุ่ม
 ๓. หมากตูม ทำเป็นดันพุ่มเอาหมากไหม้คลุมไว้

ผลงานที่สำคัญ ได้แก่

๑. พ.ศ.๒๕๒๕ คุมราษฎรจังหวัดเชียงใหม่ - ดำเนิน ประมาณ ๓๐๐ ครัวเรือน ขึ้นไปตั้งภูมิกำเนาเมืองเชียงแสนซึ่งเป็นเมืองร้าง

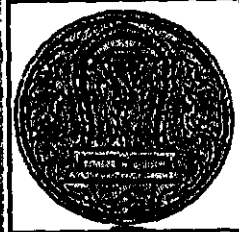
๒. พ.ศ.๒๕๓๓ ปราบกบฏพญาผาบนายแก้ววันสิ้นทรายที่ก่อกบฏขึ้น

ท่านได้เป็นกองสร้างถนนหลายสาย เพื่อเชื่อมการคมนาคมอำเภอรอบนอกกับในเมือง ถนนสายสำคัญที่ท่านมีส่วนร่วม ได้ ถนนสายสันทราย-คอยสะเก็ด ถนนสายขึ้นคอยสุเทพ ซึ่งท่านเป็นประธานฝ่ายคฤหัสถ์ เป็นผู้จุดเป็นปฐมฤกษ์ เมื่อวันที่ ๕ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๓๓

เจ้าแก้ววันรัฐ ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์สูงสุด คือ เป็นเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ที่ ๕ และยังได้รับพระราชทานยศ พลเรือนเป็นมหาอำมาตย์โท และยศทหารเป็นนายพลตรีราชวงศ์รัศมีพิเศษ และนายทหารพิเศษประจำกองทัพบก ปี พ.ศ.๒๕๖๒

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ความเชื่อ

การส่งเคราะห์

การส่งเคราะห์ เกิดจากความเชื่อของบุคคลที่เกิดเหตุการณ์ไม่ปกติขึ้นกับตนเองหรือผู้ใกล้ชิดต่างก็เชื่อกันว่าเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับตนเองหรือผู้ใกล้ชิดคนนั้น เกิดจากเคราะห์ได้เข้ามาสู่ผู้นั้น จึงได้หาวิธีการที่จะขจัดปัดเป่าเคราะห์นั้นให้หมดสิ้นไป ซึ่งเป็นการขจัดความวิตกกังวลที่เกิดในจิตใจให้หมดสิ้นไป

เคราะห์ที่เกิดขึ้นนั้นเชื่อว่าเกิดจากภูติผีปิศาจหรือรุกขเทวดาที่โน่นที่นี้ทำเอา จึงต้องทำการส่งเครื่องเช่นไปว่า เพื่อให้เคราะห์นั้นหมดสิ้นหรือเบาลงไป

ผู้ที่ทำพิธีส่งเคราะห์คือ อาจารย์ การประกอบพิธีกรรม

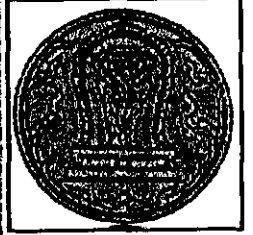
จะมีบรรดาญาติของผู้เจ็บป่วยและผู้ป่วยเข้าร่วมในพิธีกรรม เครื่องบูชา ประกอบด้วยจุง (ตาม หก แก้ว หรือสิบสองแก้ว) แก้วแต่ข้อกำหนดของปู้อาจารย์) รูปปั้นดินเหนียวรูปคน รูปสัตว์ต่างๆ เช่น ช้าง วัว ควาย เสือ งู ไก่ นอกจากนี้ก็มีกล้วย กล้วยหอม พริก มุหรี ข้าวสุก อาหารคาว (แกงคิบบและแกงสุก) อาหารหวาน เครื่องบูชาเหล่านี้จะบรรจุไว้ใน ตะดวง ซึ่งทำด้วยกามกด้วยทำเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส

ปูอาจารย์ก็จะนำดวงนั้นไปยังทางสามแพร่ง หรือทิศทางที่ไม่ถูกกับลักษณะของผู้ป่วย
และจุดรูปเทียนบูชาฤกษ์ปีศาจ ยกดวงขึ้นจนเหนือศีรษะ และกล่าวอัญเชิญ
ฤกษ์ปีศาจเทวดาอารักษ์ให้มารับเครื่องเซ่น แล้วจึงวางดวงไว้
โดยปล่อยให้เห็นกมามากินของในดวงนั้นเป็นอันเสร็จพิธี

อนึ่งในขณะที่ทำเครื่องบูชานั้น ปูอาจารย์จะประกอบพิธียกครูให้ผู้เป็นอาจารย์ การยกครูหรือเรียกว่า
การตั้งขันตั้ง เครื่องขันตั้งส่วนมากจะมีหมาก พงู ผ้าขาว เงินค่าครู
(ไม่ได้กำหนดไว้ว่าเท่าใดแล้วแต่ปูอาจารย์จะเป็นผู้กำหนด) และเกล้า ๑ ขวด

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การละเล่น

ชนกวาง

ในบรรดาการละเล่นพื้นบ้านทางภาคเหนือ โดยเฉพาะการละเล่นที่เกี่ยวข้องกับสัตว์นั้น การเล่นชนกวางนับได้ว่าเป็น ที่นิยมไม่น้อยกว่าการชนไก่ กัดปลา ชนวัว หรือวิ่งควาย ของทางภาคอื่นๆ

กวาง เป็นแมลงปีกแข็งชนิดหนึ่ง อยู่ในตระกูลด้วงมี ๖ ขา แต่ละขามีเล็บสำหรับเกาะยึดกิ่งไม้ ใบไม้ ได้อย่างมั่นคง กวางบางชนิดมีเขา บางชนิดไม่มีเขา กวางบางชนิดไม่นิยมนำมาเลี้ยง บางชนิดนิยมเลี้ยงไว้ดูเล่น เช่น กวางซาง กวางวงว กวางกิ กวางกฤษ และกวางอีหุ้ม

กวางซาง เป็นกวางตัวโต ปีกและลำตัวสีน้ำตาลหรือสีแดงด้านๆ มีเขาด้านบน ๕ เขา ด้านล่าง ๑ เขา

เขาด้านล่างขยับ หนีบเข้าหากันได้ มักกินหน่อไม้ข้างเป็นอาหารอุปนิสัยอีกอากาศข้างจึงไม่นิยมนำมาเลี้ยง
กว้างวง เป็นกว้างที่มีตำคั่วกลม ปิถีแดง ส่วนหัวสีดำ มีเขabenเขาเดียววง ใจ้งเหมือนวง
กว้างก็ เป็นกว้างตัวเล็กเขabenสั้นมากจนเกือบกุด ส่วนเขาล่างยาวกว่า
กว้างก็ดูจะตัวโตกว่าและเขabenจะยาวกว่า

กว้างอิหตุ้ม หรือกว้างแม่มุด เป็นกว้างตัวเมีย ไม่มีเขา มักนิยมนำมาใช้ต่อในการชน

กว้าง ที่นิยมนำมาเลี้ยงไว้ชนนั้น จะเป็นกว้างตัวผู้

และมีเขาทั้งบนและล่างปลายเขาจะแยกออกเป็นแฉกและแหลมคม เขabenติดกับส่วนหัวไม่สามารถขยับได้
ส่วนเขาล่างสามารถขยับหนีบได้ ซึ่งส่วนเขานี้เอง คืออาวุธสำคัญในการต่อสู้กับศัตรู

กว้างชน ที่นิยมนำมาเลี้ยงไว้ชน ได้แก่ กว้างกิโดน กว้างแซม กว้างซ้ง กว้างรักน้ำปู และกว้างรักน้ำใส
กว้างกิโดนนั้น เขabenและเขาล่างยาวมาก แต่เขาล่างจะยาวกว่าเล็กน้อย แต่ถ้าเป็นกว้างซ้ง

เขabenและเขาล่างยาวมาก และเท่าๆ กัน ปลายเขาแหลมคม

สำหรับกว้างแซม เขาจะสั้นเท่ากันทั้งบนและล่าง ส่วนกว้างรักน้ำปู เป็นกว้างที่มีตำคั่วสนิททั้งตัว
ถ้าเป็นกว้างรักน้ำใส จะมีตำคั่วออกแดงน้ำตาลเล็กน้อย

ฤดูกาลเล่นชนกว้าง จะเริ่มต้นตั้งแต่กลางฤดูฝนไปจนถึงต้นฤดูหนาว โดยชาวบ้านจะไปจับตามกอไม้รวก
ด้วยการเขย่าให้ตกลงมา ถ้าเห็นว่ามีลักษณะตรงตามชนิดที่จะสามารถนำมาเลี้ยงไว้ชนได้ก็จะนำมาเลี้ยง
โดยให้อาหารจำพวกหน่อไม้ ลูกบวบ กกล้วยสุก อ้อย

ขณะเลี้ยงลูกกว้าง ผู้เลี้ยงก็จะฝึกฝนทักษะการต่อสู้ด้วยเทคนิคต่างๆ เช่น

ใช้ไม้ไผ่เหลากลมสอดกระหว่งเขาทั้งคู่แล้วป้อน ช้ายข้าง ขวาข้าง

เพื่อฝึกปฏิบัติการในการต่อสู้บางครั้งก็ใช้เชือกเส้นเล็กผูกติดกับเขaben แล้วแกว่งเป็นวงกลมให้กว้างบินเป็นระยะๆ

เพื่อฝึกกำลัง บางครั้งก็หากว้างตัวอื่นๆ ที่มีกำลังค้ำดีกว่าเป็นคู่ซ้อม ให้เกิดความฮึกเหิม

ฝึกฝนจะเห็นว่าพอจะนำไปเปรียบเทียบกับคนอื่นได้แล้ว จึงนำไปที่บ่อนชนกว้าง

การเล่นชนกว้างตามบ่อนนับว่าสนุกมาก เพราะมีการเปรียบกว้างหลายคู่

มีการพนันขันต่อเข้ามาเพิ่มรสชาติด้วยตามอริยาศัย

เพื่อเปรียบกว้างและตกลงกันแล้วว่าจะชนกันเจ้าของกว้างก็จะนำกว้างมาเกาะท่อนอ้อย

ซึ่งเปรียบเสมือนสนามประลอง โดยให้ส่วน หลัง ไผ่ล่อออกมา

หลังจากนั้นเจ้าของกว้างก็จะใช้ไม้ไผ่เหลาเสียบเขาให้กว้างเดินเข้ามาหาคู่ต่อสู้พอ ได้กลิ่นกว้างอิหตุ้ม กว้างทั้งสอง

ก็จะเกิดการหวงและเข้าต่อสู้กัน โดยการ "คาม" หรือเอาเขาประสานกันต่างฝ่ายต่างหนีบกัน โดยไม่เพรียงพถ้ำ

เมื่อกว้างตัวใด พยายามเบี่ยงตัวและชิงความได้เปรียบ โดยสามารถใช้เขาหนีบคู่ต่อสู้เพียงฝ่ายเดียว

ในขณะที่ประสานเขาอยู่ นั้น จะเรียกว่า "ไหล" แต่ถ้า ได้เปรียบจนสามารถใช้ปลายเขางัดคู่ต่อสู้จนตัวลอย จะเรียกว่า

"แคะ" บางตัวสามารถหนีบคู่ต่อสู้ด้วยเขาในลักษณะนี้ แต่บางตัว ก็ถอดใจถ่วงลอยไม่ยอมประสานเขา เรียกว่า "อด"

และหันหลังหนีไปก็จะถือว่าแพ้ แต่ถ้าไม่แน่ใจว่ากว้างของตนยังสู้ได้หรือไม่

เจ้าของจะจับกว้างมาพ่นน้ำหรือจับแกว่งให้กิน แล้วประลองใหม่ ถ้ากว้างตัวนั้นลอยหนีอีกก็จะถือว่าแพ้จริงๆ

ปัจจุบัน การเล่นชนกว้างยังคงนิยมเล่นกันอยู่ทั้งเด็กและผู้ใหญ่

แต่ถ้าผู้ใหญ่เล่นมักนิยม ไปเล่นในบ่อนเพื่อการพนันขันต่อ แหล่งซื้อหากว้างที่รู้จักกันคือบุรีรัมย์น้ำปิง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตำนาน

พระนางสามผิว

เนื้อเรื่อง

ตำนานได้กล่าวถึงพระนางสามผิวว่า เมื่อปี พ.ศ. ๒๐๕๕ - ๒๐๗๕ พระเจ้าอุมตินเจ้าเมืองฝางจังหวัดเชียงใหม่ปัจจุบัน มีพระมเหสีองค์หนึ่งทรงพระศิริโฉมงดงามมาก ในวันหนึ่งๆ สี่ผิวของพระนางจะเปลี่ยนไปถึง ๓ สี่ คือ เวลาเช้าผิวพรรณ ของพระนางจะขาวบริสุทธิ์ผุดผ่อง เวลาเที่ยงสี่ผิวของพระนางจะเปลี่ยนเป็นสีชมพูอ่อน เวลาเย็นสี่ผิวของพระนางจะเปลี่ยนเป็นสีแดงระเรื่อเป็นที่น่าชวนพิศมัยอย่างยิ่ง ด้วยเหตุนี้พระนางจึงได้พระนามพิเศษว่า "พระนางสามผิว"

จากชีวิตที่งดงามสุดมั่งของพระมเหสีเจ้าเมืองฝางนี้เอง

ทำให้เป็นข่าวเลื่องลือแพร่ออกไปว่าพระเจ้าฝางมีมเหสีที่สวยงามยิ่งนัก ยากที่จะหาหญิงใดเทียมได้
 ข่าวนี้ถ่วงรู้ถึงหูของพระเจ้าสุทโธทรมหาราชกษัตริย์พม่า พระองค์จึงอยากจะมาทอดพระเนตรให้เห็น
 ความจริงจึงได้ทรงปลอมแปลงกายเป็นพ่อค้าค่างแคนนำสินค้ามาจากเมืองตะโก้ง (ร่างกุ้ง) เข้ามาขายยังเมืองฝางและ
 ได้เข้าทูลถวายผ้า เนื้อดีแก่ขัตติยะนารีฝาง เพียงเพื่อจะได้ยลโฉมพระนางตามผิวว่าจะสวยงามดังคำกล่าวหรือไม่
 ครั้นกษัตริย์เมืองพม่าได้เห็น พระพักตร์พระนางเท่านั้นพระองค์ก็ทรงหลงรักพระนางทันที
 หลังจากที่ถวายผ้าแก่พระเจ้าฝางเรียบร้อยแล้วพระเจ้าสุทโธทรมหาราช เสด็จกลับยังที่ประทับ
 พระองค์ทรงคร่ำครวญถึงแต่พระนาง ครั้นจะมาสู่ขอพระนางก็มีพระสวามี แล้วจึงคิดหาวิธีเข้าสุทโธทรมหาราช
 กษัตริย์พม่าจึงเสด็จกลับกรุงอังวะเพื่อกระเตรียมรีพล
 กษัตริย์พม่านำกองทัพมาทำสงครามกับพระเจ้าฝางเป็นเวลานานถึงสามปี จนในที่สุดกองทัพพม่าปิดล้อมเมืองฝางไว้
 ไม่ให้ชาวบ้านชาวเมืองได้ออกเมืองเพื่อทำมาหากิน ชาวเมืองฝางตกอยู่ในวงล้อมของพม่า
 มีความอดอยากยากแค้นเสบียงอาหารที่มีอยู่ก็หมด

เมื่อเกิดเหตุการณ์เช่นนี้ขึ้น ทั้งเจ้าเมืองฝางกับพระนางตามผิวทรงตระหนักดีว่าสาเหตุมาจากทั้งสองพระองค์
 และเพื่อ เห็นแก่ชีวิตไพร่ฟ้าของแผ่นดินและเพื่อยุติปัญหา
 ทั้งสองพระองค์จึงตัดสินใจพระทัยแก้ปัญหาด้วยการชวนกันไปกระโดดลง "บ่อน้ำ ชาววา" ซึ่งบ่อน้ำนี้มีความลึก ๒๐
 วา ปลงพระชนม์เพื่อรักษาชีวิตชาวเมืองไว้ เมื่อพระเจ้าสุทโธทรมหาราชยกทัพเข้าเมืองฝางได้และ
 ทราบว่าทั้งเจ้าเมืองฝางกับพระนางตามผิวกระโดดลงบ่อน้ำสิ้นพระชนม์แล้ว
 กษัตริย์พมามีความเสียพระทัยเป็นอย่างยิ่ง จึงได้ยกทัพ กลับพม่า

เมื่อศึกสงครามสงบลงแล้ว ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินเข้าเมืองฝางเห็นว่า
 เจ้าเมืองและพระมเหสีทรงสละพระชนม์ชีพเพื่อรักษา เมืองฝางและชีวิตของชาวเมืองไว้
 จึงได้สร้างอนุสาวรีย์ทั้งสองพระองค์ไว้ที่บ่อน้ำชาววา ซึ่งอยู่หน้าวัดพระบาทอุดมพากันกราบ
 ไหว้ถือเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ปกบ้านคุ้มเมืองให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุขตราบนานทุกวันนี้

ปรัชญา

ความงดงามภายในคือจิตใจ เป็นความงดงามที่จริงยั่งยืนกว่าความงามภายนอกคือร่างกาย

กลุ่มชาติพันธุ์

ลาวะ

ความเป็นมา

ชาวลาวะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่อาศัยอยู่ตามเชิงเขา ถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มชาวไทยภูเขา ลาวะมีชื่อเรียกต่างๆ กัน เช่น ชาวบ้านเรียกชนเผ่าถิ่นนี้ว่า ลาวะ ซึ่งเป็นคนละเผ่าพันธุ์กับลาวะในจังหวัดเชียงใหม่และแม่ฮ่องสอน นักมานุษยวิทยาได้จัดให้ชนเผ่าลาวะ อยู่ในกลุ่มภาษาออสโตรเอเชียติก สาขาย่อยมอญ - เขมร ซึ่งอยู่ในกลุ่มตระกูลภาษาเดียวกับชาวจีนขาวขมุ และมละบริ (ผิทองเหลือง) แต่ชาวลาวะเรียกตนเองว่า ตะว้าหรือว้า ซึ่งเป็นชนชาติที่มีพื้นเพเดิมอยู่ในแหลมอินโดจีน โดยเฉพาะทางตอนกลางแหลมอินโดจีน โดยเฉพาะที่ตะว้าปุระ คือ เมืองตพบุรีปัจจุบัน แล้วอพยพขึ้นไปทางเหนือโดยยึดลำน้ำปิงเป็นแนวทางการเดินทาง พวกแรกๆ ได้อพยพขึ้นไปตั้งถิ่นฐานอยู่ตามฝั่งแม่น้ำคง (สาละวิน) ในรัฐไทใหญ่ (Shan State) ของพม่า ส่วนพวกที่ตามมาทีหลังก็พากันตั้งถิ่นฐานกระจัดกระจายอยู่ตามลุ่มแม่น้ำปิงในประเทศไทยเรียกพวก ว้าเข็ด ไทยเราเรียกพวกนี้ว่า ลาวะ พวกลาวะส่วนใหญ่ตั้ง ภูมิลำเนา ที่บ้านเวียงหนองล่อง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน บ้านแม่เหียะ ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

แม้ปัจจุบันคนตำบลแม่เหียจะกลายเป็นคนไทยหมดแล้ว

แต่ยังคงถือปฏิบัติพิธีกรรมการไหว้ผีลัวะ ที่มีชื่อว่า ผีตะมั่ง หรือปู่สะย่าสะ

กับการเช่นบวงสรวงวิญญาณของขุนหลวงวิลังคะ ในเดือนแปด หรือเดือน เก้าเหนือ คือ เดือนพฤษภาคมต่อเดือนมิถุนายนของทุกปี

หมู่บ้านลัวะในจังหวัดเชียงใหม่ เช่นที่บ้านบ่อหลวง บ้านกองลอย บ้านอุมตอง บ้านแม่ไถ

บ้าน วังก่อง บ้านขุน บ้านนาพอน บ้านห้วยรากไม้ ตำบลยางคราม บ้านมือหลวง บ้านสะอากเหนือ บ้านสะอากใต้

บ้านแปะ บ้านกอกน้อย บ้านกอกหลวง อำเภอจอมทองต่ออำเภอแม่สะเรียง อำเภอหางดง บ้านกวน อำเภอสันป่าดง

ที่บ้านหัวริน บ้านดง บ้านทุ่งเก็ย บ้านเปียง บ้านหนองบึง บ้านอุเม็ง เป็นต้น

ลักษณะหน้าตา

คนลัวะมีผิวคล้ำกว่าคนไทยทั่วไป ผู้ชายสูงประมาณ ๑๖๐ เซนติเมตร ผู้หญิงสูงประมาณ ๑๕๐ เซนติเมตร ใบหน้ากว้าง แบนริมฝีปากหนา เส้นผมสีดำตายเป็นคลื่นแนบหนังศีรษะ ชอบเจาะหูเพื่อใส่ถ่านหู ผู้ชายตัดผมสั้น ผู้หญิงไว้ผมยาวเกล้ารวบเป็น มวยไว้ที่ท้ายทอย ส่วนเด็กๆ โกนศีรษะหมด

วิถีชีวิต

การแต่งกาย ใช้ผ้าที่ทอเองแทบทั้งสิ้น ผู้ชายสวมเสื้อผ่าอก แขนเสื้อขยง กางเกงหลวมๆ แบบกางเกงจีน ผู้หญิงนุ่งซิ่นสั้นแค่ออกกับเสื้อแขนยาวหลวมๆ คล้ายพวกกะเหรี่ยง มีผ้าพันแข้ง สำหรับเครื่องประดับ ผู้หญิง สวมคอและแขนทำด้วยโลหะเงินและลูกปัดสี

ชาวลัวะนิยมปลูกเลี้ยงยาสูบที่ทำจากดินเผาหรือไม้ไผ่

อาหาร อาหารหลักคือ ข้าวเบือ คือ ข้าวต้มใส่ถั่วเน่าเมอะ (ถั่วเหลืองหมัก) กับสิ่งอื่นๆ เท่าที่จะหาได้ พวกลัวะกินอยู่อย่างๆ อาหารทุกอย่างจะใส่ถั่วเน่าเมอะเสมอคงใช้แทนกะปิ ซึ่งเป็นของหายาก

ครอบครัว ลัวะนิยมมีผัวเดียวเมียเดียว แต่งงานแล้วนิยมปลูกบ้านอยู่ในบริเวณบ้านของพ่อตา หรือต่อห้องออกไป เรือน พ่อตาเรียก เรือนเจ้าหรือเรือนหลวง ซึ่งเป็นเรือนของปู่ย่าตายาย ส่วนห้องที่ต่อออกมาเรียกเรือนน้อย

การปกครอง ลัวะจะมีหัวหน้าปกครอง ซึ่งจะเป็นตำแหน่งที่เป็นมรดกตกทอดสายสกุลหัวหน้าลัวะเรียกว่า ตะมั่ง ซึ่งทำหน้าที่เป็นหัวหน้าและเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมตลอดจนตัดสินคดีความต่างๆ เรียกว่า "เจ้าฮิด"

ถือว่าเป็นต้นผีของลัวะที่ต้อง ปฏิบัติตามและยังเป็นผู้รักษาตราทาลาบเงินที่พระนางสิทฺธิเทวีทำขึ้น เพื่อให้ลัวะบ้านแปะ จอมทอง เป็นข้า วัดบ้านแปะที่พระนาง สร้างขึ้นสืบทอดมาถึงทุกวันนี้

อาชีพ ชาวลัวะจะยึดอาชีพหลักคือ การทำไร่ มีคำกล่าวที่ว่า "ลัวะเฮ็ดไร่ ไทยเฮ็ดนา" ลัวะบ้านกวน อำเภอหางดง มีอาชีพรองคือ ปั่นหม้อและกลายเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน นอกจากนี้มีการตีเหล็กทำเครื่องมือทำไร่ทำนา เช่น หอก คาน มีด ขวาน จอบ เสียม เป็นต้น อาชีพทำเครื่องเงินเพื่อเป็นเครื่องประดับ

ปัจจุบันอาชีพดังกล่าวเลิกทำแล้วเพราะสามารถหาซื้อ ได้โดยง่าย

ที่อยู่อาศัย ลัวะนิยมปลูกบ้านเป็นแถวสองแถวยาวยึดไปตามไหล่เขา หันหน้าเข้าหากัน มีทางเดินอยู่ระหว่างกลาง มีรั้วกันแสดง ขอบเขตของบ้านหลังหนึ่งๆ ตัวเรือนใช้เสาไม้จริงฉากเปลือกออก ส่วนอื่นๆ

ใช้ไม้ไผ่และมุงหลังคาด้วยหญ้าคา ตัวเรือนแบบได้ดูสูง มีห้องใหญ่หนึ่งห้องสำหรับนอน ในห้องมีเตาไฟอยู่ด้วย

สำหรับใช้ทำกับข้าวและใช้ผิงในฤดูหนาว ต่อจากห้องใหญ่ออกมามีเดิน (ระเบียง) สำหรับใช้เป็นที่พักงาน เช่น ปั่นฝ้าย

ทองคำ สานเสื่อ กับใช้เป็นที่รับแขกด้วย ต่อจากเดินมีชานและบันไดขึ้นบ้าน ที่หน้าจั่วบ้านซึ่งปกติ
เป็นบ้านหัวหน้านิยมประดับด้วยไม้แกะสลักเป็นลวดลายต่างๆ ที่ยอดจั่วมีไม้ค้ำยื่นออกไปเป็นสองง่ามคล้ายเขาควางเรียก
"กาแล" การมุงหลังคาด้านหนึ่งจะยื่นต่ำลงไปเกือบจดพื้นดิน เพื่อใช้คลุมครกตำข้าว ซึ่งเป็นครกกระเดื่อง
หลังคาจะคลุมบันได

การปรับปรุงในสังคม ชาวถัวะมีความเชื่อเรื่องภูติวิญญาณ

ดังนั้นจารีตประเพณีจึงเกิดจากความเชื่อเรื่องภูติผีมากกว่า พุทธศาสนา

ประเพณีพิธีกรรมของถัวะกับคนพื้นเมืองจะปรับปรุงเข้าหากันจนแยกไม่ได้ ไม่ว่าจะประเพณีขึ้นบ้านใหม่ การเกิด การเจ็บ
และการตาย

การนับถือผี ผี ถัวะเชื่อว่าผีมี ๒ ประเภท คือ ผีนอก และผีใน ผีนอกคือ ผีปู่และย่าแสะกับผีขุนวิถังกะ
ส่วนผีในได้แก่ ผีปู่ย่ารักษา ครอบครัว ผีตะเคียงรักษาบริเวณบ้าน ผีตะโป๊ะรักษาบนเรือน ผีตะเมาะรักษาได้ดูแล
ผีตุมาะรักษาเล็กๆ เป็นต้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

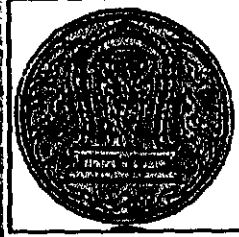

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

	<u>การทำเหมืองฝาย</u>
	<u>แหก การรักษาของหมอพื้นบ้าน</u>
	<u>หตุก เตะ โน โดยี่พื้นบ้าน</u>

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การเกษตร

การทำเหมืองฝาย

การชลประทานในด้านนาเรียกว่า ระบบเหมืองฝาย คำว่า เหมือง หมายถึง ร่องน้ำที่ขุดขึ้นเพื่อชักน้ำเข้าในนา เพื่อการเกษตร มีชื่อเรียกเหมืองหลายชื่อเรียกตามขนาดและหน้าที่ของเหมือง ซึ่งสะท้อนภูมิปัญญาท้องถิ่นในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติคือ น้ำ

ในตำนานพื้นเชียงใหม่ หรือตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ เขียนถึงระบบเหมืองฝายว่า ปรากฏตั้งแต่ก่อนสมัยพญามังรายจะ ทรงสร้างเมืองเชียงใหม่ ในปี พ.ศ.๑๘๑๘

ในอาณาจักรหริภุญไชยฮ้ายฟ้าได้บัญชาให้ไพร่หรือชาวเมืองหริภุญไชยขุดเหมือง เพื่อส่ง น้ำเข้าพื้นที่เกษตร คือ "พันนาทวน" เรียกว่า "เหมืองแข็ง หรือเหมืองแก้ว" (แก้ว = เม็ดสีขาวที่ขึ้นบนฝายมือที่เมื่อทำงานหนัก) ระบบเหมืองฝาย ได้สืบทอดมาจนถึงยุคปัจจุบัน ด้านนาเป็นแคว้นที่มีระบบเหมืองฝายที่ชาวบ้านสร้างขึ้นมากที่สุด ทั้งยังปรากฏข้อความใน กฎหมายล้านนา เช่น มังรายศาสตร์ กำหนดโทษเกี่ยวกับผู้ทำเหมืองฝายชำรุดด้วย เหมืองมีชื่อต่างๆ ดังนี้

เหมืองหลวง เหมืองขนาดใหญ่สายหลัก มีคลองซอยแยกออกไปชักน้ำใช้ในพื้นที่เกษตร

เหมืองขอย หรือเหมืองไล่ไก่ เหมืองขนาดเล็กที่แยกออกจากเหมืองหลวงชกน้ำเข้านา

เหมืองกิน หมายถึง คลองที่ส่งน้ำเข้า คล้ายกับเหมืองขอย หรือเหมืองไล่ไก่

เหมืองฟู หมายถึง คลองที่ขุดชกน้ำเข้านาที่มีระดับสูงกว่าพื้นนา

เหมืองเทียบ หมายถึง คลองที่ขุดขึ้นเพื่อระบายน้ำทิ้งจากนา บางแห่งเรียกเหมืองขึ้นน้ำ หรือต้อง

นอกจากจะขุดเหมืองแล้ว ชาวบ้านนาได้สร้างเขื่อนขวางลำน้ำธรรมชาติ

เพื่อทดน้ำในลำน้ำธรรมชาตินั้นให้สูงถึงระดับ ที่ต้องการ สะดวกแก่การให้น้ำไหลสู่เหมืองหลวงหรือพื้นที่เกษตร เรียกว่า ฝ่าย นิยมสร้างด้วยไม้เนื้อแข็งเชื่อมปลายให้แหลมดอก ขวาง ลำน้ำธรรมชาติเป็นระยะ อดด้วยกิ่งไม้ กรวด ทราย จะทำในฤดูแล้งก่อนทำนา

เมื่อน้ำล้นจากฝ่ายลงสู่เหมืองแล้ว ชาวบ้านจะทำท่านบจากเหมืองหลวงนำน้ำเข้าเหมืองขอยเรียกว่า แทะ ท่านบกันน้ำ จากเหมืองขอยต่างๆ เพื่อนำน้ำเข้าเรียกว่า เขียง และสุดท้ายทำท่านบจากเขียงลงสู่พื้นที่ในนาเรียกว่า ท้าง ส่วนท่านบคันดินยาวต่อเนื่องกันไป

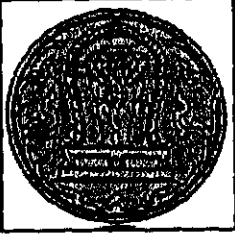
เพื่อกันขวางทางน้ำไหลมิให้ไหลบ่าเข้าท่วมในบริเวณที่ตมดำหรือพื้นที่เกษตรเรียก ว่า พนัง เช่น พนังแม่ข่า สร้างคามแนวคลองแม่ข่าตลอดสายเพื่อกันน้ำแม่ข่ามิให้ไหลบ่าท่วมเมืองหรือพื้นที่เกษตร

ระบบเหมืองฝ่าย เป็นระบบการใช้น้ำของชาวบ้านในอดีตที่สะท้อนภูมิปัญญาท้องถิ่น

(จาก ศุภชัย นิรมานเหมินท์ "การจัดการชลประทานแบบพื้นเมืองของล้านนาไทย วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท ภาควิชาวิศวกรรมศาสตร ๒๕๓๒ และอุดม รุ่งเรืองศรี "พจนานุกรมล้านนา - ไทย " มุทนิธิแม่ฟ้าหลวงจัดพิมพ์ ๒๕๓๓)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สุขภาพอนามัย

แหก การรักษาของหมอพื้นบ้าน

"แหก" เป็นการรักษาของหมอพื้นบ้านภาคเหนือ ซึ่งเป็นที่นิยมของชาวบ้านในชนบทอย่างยิ่ง และจะพบการรักษาของหมอพื้นบ้านในลักษณะนี้ทุกอำเภอของจังหวัดเชียงใหม่ วิธีการรักษาด้วยการ "แหก"

การแหก คือ การใช้มีดที่ทำจากเขาควางฝึาผ่าหรืองาช้าง ฯลฯ มาขูดหรือถูผ่านบริเวณ ที่มีอาการเจ็บปวดตามเนื้อตัว ท้ายทอย ปวดหัว ปวดกล้ามเนื้อ ลมพิษ ผื่นคัน ปวดเมื่อย ปวดเส้น อัมพาต

วิธีแหกนั้น หมอเมือง (หมอพื้นบ้าน) จะใช้มีดชุบน้ำที่มีส่วนผสมของขมิ้นและ น้ำจาก หัวไพล ที่ได้มาจากการเสกคาถา (มนต์น้ำ) แล้ว จากนั้นจึงแหกบริเวณเนื้อส่วนที่มี

อาการหรือ กล้ามเนื้อที่เกี่ยวกับเส้นประสาทแต่ละจุดค่อนข้างแรง ผู้ป่วยจะรู้สึกเจ็บมากมัก เพราะ บริเวณที่มีอาการมักมีความตึงของกล้ามเนื้อ หลังจากแหกผู้ป่วยจะรู้สึกดีขึ้น

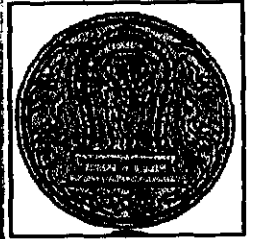
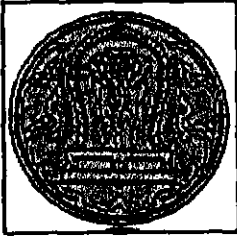
อาจจะเนื่องจากการหมุนเวียนของเลือดดีขึ้น การแหกนี้บางครั้งเรียกว่าการกวาดซุซ หรือการสับหรือการตบก็เรียก ในขณะที่ทำการแหกนั้นหมอมืองก็จะว่าคาถาไปด้วย

ดังนั้นการรักษาของหมอมือง (หมอฟันบ้าน) ด้วยวิธีการแหกนั้นเป็นเพียงวิธีหนึ่งในหลายวิธี ซึ่งหมอมืองได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ

และประกอบกับผู้รักษานั้นมีความเชื่อมั่นที่จะได้รับการรักษาให้หายได้ในเร็ววัน และอย่างน้อยก็เป็นการลด ความเจ็บปวดไปได้ในระยะหนึ่ง รวมทั้งคำรักษาไม่แพง ชาวบ้านจึงนิยมมารักษากันมาก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เทคโนโลยีพื้นบ้าน

หตุก

หตุก คือ ระหัดวิดน้ำ ซึ่งใช้วิดน้ำมาใช้ในการเกษตรของคนในภาคเหนือในสมัยโบราณ ส่วนประกอบ หตุกทำด้วยไม้ไผ่ แกนกลางทำด้วยท่อนไม้แก่นเจาะสลักทำเป็นแกน มีซี่ไม้ไผ่ฝังจากแกนกลางนี้ออกไปรอบตัว ไปหากงล้อวงกลมรอบตัวหตุก เมื่อน้ำไหลมาปะทะแผงไม้ไผ่รอบกงล้อมันจะพัดให้กงล้อหตุกหมุนไป แผงไม้ไผ่อันถัดไปจะถูกน้ำมาปะทะพัดให้หตุกหมุนต่อๆ กันไป ไม่มีที่สิ้นสุด ตรงแผงที่กงล้อหมุนจะมีกระบอกลอยไม้ไผ่ผูกติดไว้ด้วยสำหรับตักน้ำขึ้น มาเทลงในลำราง ซึ่งจะทำได้ด้วยกระบอกลอยไม้ไผ่ด้วยเช่นกัน น้ำไหลไปตามลำรางนี้เข้าสู่เรือกวานไรรุ่นต่อไป

อนึ่งตรงหน้าหตุกจะเอาไม้ไผ่ปักเรียงชิดกันเป็นแนว เพื่อกันกระแสน้ำให้ไหลลงมาปะทะแผงหตุกมากขึ้น กระแสน้ำ คอนหน้าหตุกจึงเชียวจัดทำให้หตุกหมุนเร็วขึ้น

ปัจจุบันการทำทุกใช้วิดน้ำเข้ามาได้

มีการพัฒนาจากการทำด้วยไม้ไผ่เป็นการนำเอาถักรถจักรยานมาดัดแปลงใช้สำหรับ วิดน้ำเข้าสวนแปลงเล็กๆ
และชุมชนในชนบทยังคงนิยมทำทุกเพื่อวิดน้ำเข้านาอยู่โดยอาศัยน้ำจากเหมืองฝาย

ที่มา อศิตถานนา บุญเสริม ศาตราภย์

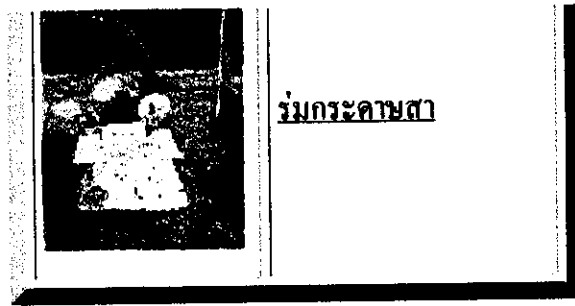

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

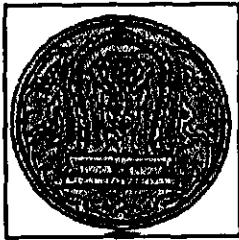

ของดีท้องถิ่น

	แกงสะตง
	ขนมจ็อก
	ผักปิ้ง
	ลิ้นจี่ (Lichee)
	การทำเงินส้อมหมู
	ผ้าตีนจกแม่แจ่ม
	เครื่องประดับ เครื่องเงิน

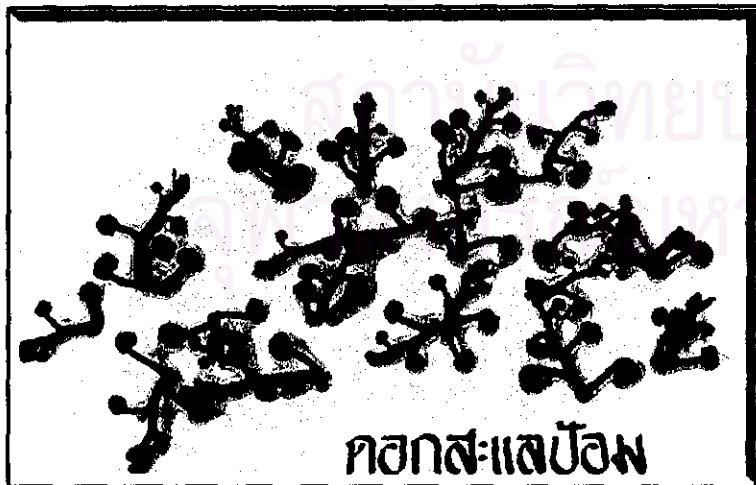

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อาหารคาว

แกงสะแล

ดอกสะแลป้อม

แกงสะแล

เป็นแกงที่นำเอาดอกของต้นสะแลมา
ใช้แกงรับประทาน สะแลเป็นพืชไม้พุ่ม
ออกช่อดอกเป็นกลุ่ม
ช่อดอกจะมีลักษณะเป็นเม็คกลม สีเขียว
รสชาติมัน เหมาะแก่
หรับนำมาใช้แกงให้ออกรสเปรี้ยว
หรือเรียกกันทั่วไปว่า แกงส้ม

เครื่องปรุงของแกงสะแลประกอบด้วย

ดอกสะแล ซึ่งทั่วไปนิยมดอกสะแลชนิดเม็คกลม เรียกว่า สะแลป้อม ไม่นิยมรับ ประทานดอกสะแลยาวซึ่งมีขางเมือก
นอกจากนี้ยังมีเนื้อหมู กระดูกหมู น้ำมันมะขามเปียก และมะเขือเทศพันธุ์พื้นเมือง ซึ่งมี ผลขนาดเล็กเป็นพวง

ส่วนเครื่องแกงนั้น ประกอบไปด้วยพริกแห้ง หอมแดง กระเทียม เกลือ กะปิหยาบ และปลาร้า เครื่องแกงเหล่านี้จะนำมาโขลก ให้ละเอียดจนเข้ากันเป็นเนื้อเดียว

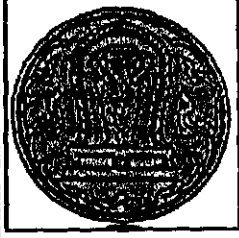
วิธีการปรุง เริ่มจากคั้นกระตุมให้ได้น้ำคั้นสีขาว แล้วนำพริกแกงมาใส่ คนให้ทั่วจนละลายได้ที่พอน้ำแกงเดือดก็ใส่ดอกสะแล เนื้อหมู เมื่อเห็นว่าดอกสะแลสุกดีแล้วจึงใส่มะเขือเทศทั้งลูกและน้ำมะขามเปียก ปรุงรสออกเปรี้ยวได้ตามที่ต้องการแล้วจึงยกลง นำมารับประทานได้

แกงสะแล เป็นแกงส้มชนิดหนึ่งที่ให้คุณค่าทางโภชนาการไม่น้อย จากคำบอกเล่าของชาวบ้านพบว่า นิยมรับประทาน เพื่อรสชาติอร่อยเป็นหลัก เพราะดอกสะแลป้อมมีรสชาติดม เมื่อนำมาใส่เครื่องแกงที่ออกรสเปรี้ยวก็จะเข้ารสกันดี โดยจะรับประทาน ในช่วงฤดูที่สะแลออกดอกประมาณเดือนมีนาคม - เมษายน และทำรับประทานได้ทุกมื้อไม่จำกัด

จากการวิเคราะห์ของนักโภชนาการ ภาควิชาคหกรรมศาสตร์ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ ได้วิเคราะห์ไว้ว่า แกงสะแลให้ คุณค่าทางอาหารทั้ง โปรตีนจากเนื้อหมู วิตามินและคาร์โบไฮเดรตจากดอกสะแล เกลือแร่จากเครื่องแกง ไขมันจากเนื้อหมู ส่วนคุณค่า ทางด้านสมุนไพร โดยเฉพาะน้ำมะขามเปียกและเครื่องแกง ก็มีคุณลักษณะเป็นสมุนไพรอยู่ในตัวเองไม่ว่าจะเป็นกระเทียม พริก หรือหอมแดง ก็ล้วนเป็นยาสมุนไพรทั้งสิ้น ซึ่งช่วยในการระบายท้องได้ดี เป็นต้น

จากตัวอย่างของแกงสะแลดังกล่าวมานี้ พอจะสังเกตเห็นได้ชัดเจนว่า วิธีการปรุงอาหารพื้นบ้านภาคเหนือไม่ค่อยยุ่งยาก ซับซ้อนอะไรมาก เรียบง่าย และเน้นใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นพืชผัก เนื้อสัตว์ เครื่องแกง และเครื่อง ขูดวิธีการปรุงอาหารเช่นนี้ยังคงสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน อันเป็นวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของท้องถิ่นที่สืบทอดกันมาช้านาน แม้ว่าในปัจจุบันบ้านเมืองได้พัฒนาก้าวหน้าไปสู่ยุคข้อมูลข่าวสารถึงกันทั่วโลกจนทำให้วัฒนธรรมอาหารพื้นบ้านภาคเหนือ และวิธีการรับประทานอาหาร ไปบ้างตามความเจริญของบ้านเมือง โดยเฉพาะในเขตตัวเมือง แต่ในชนบทที่ห่างไกลความเจริญแล้ว ชาวบ้านท้องถิ่นยังคงรักษารูปแบบและวิธีการแบบดั้งเดิมไว้ ตามวิถีชีวิตที่เรียบง่ายของคนสืบต่อไป

อาหารหวาน

ขนมจ็อก

อาหารหวานของทางภาคเหนือ และถือเป็นของหวานที่เป็นขนมยอดนิยมนำกันทุกบ้านในเวลาเทศกาลโดยเฉพาะ สงกรานต์ หรือเทศกาลเข้าพรรษา เดือนยี่เป็ง เวลาไปทำบุญที่วัดเราจะพบเห็นขนมพื้นบ้านที่ทุกบ้านจะนิยมทำ คือ "ขนมจ็อก" คำว่า "จ็อก" เป็นคำกริยาที่หมายถึง การทำสิ่งของให้มีลักษณะเป็นคล้ายๆ กระจุก มียอดแหลม คือ การห่อขนมเทียนของทางภาค กลางนั่นเอง ขนมจ็อกของภาคเหนือดั้งเดิมนิยมทำไส้หวานจากมะพร้าวเท่านั้น ไม่นิยมทำไส้ถั่วหรือไส้แกมเลย

แป้งข้าวเหนียว ๕ ถ้วยตวง

น้ำ ๑ ถ้วยตวง

เกลือป่น ๑ ๑/๒ ช้อนโต๊ะ วิธีทำ

๑. นวดแป้งโดยใส่น้ำทีละน้อย ขณะที่กำลังนวดใส่เกลือป่นลงไปด้วย นวดจนกระทั่งแป้งนุ่ม

เก็บไว้ในภาชนะที่ปิดฝา หรือใช้ผ้าขาวบางชุบน้ำพอหมาดคลุมไว้ (จะใช้ห้วกะทิสำหรับนวดก็ได้)

๒. ใส่มะพร้าวกับน้ำตาลปีบลงในกระทะหรือหม้อ ตั้งไฟกลาง คนไปจนกระทั่งเหนียวปั้นได้ ยกลง

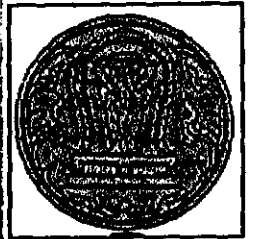
๓. ปั้นได้เป็นก้อนกลม เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๑/๒ นิ้ว

๔. นำแป้งมาปั้นให้กลมขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๑ นิ้ว แล่อก นำไส้ขนมที่ปั้นไว้มาใส่ตรงกลาง แล้วห่อแป้งหุ้ม ไส้ขนมให้มิดห่อด้วยใบตองที่เตรียมไว้

๕. เรียงขนมที่ห่อเรียบร้อยแล้ว ลงในลังถึง นึ่งไฟกลางประมาณ ๑๕ นาที พอสุกยกลง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พืชผัก

ผักปลัง

ชื่ออื่นๆ ผักโป้งแดง ผักปลังใหญ่

ผักปลัง เป็นพืชล้มลุกประเภทผักชนิดหนึ่ง ชอบขึ้นตามริ้วบ้าน มีลักษณะเป็นเถาคล้ายตำลึง ชาวบ้านนำรากผักปลัง มาทาน และรู้จักนำไปใช้ประโยชน์พอกๆ กับผักตำลึง

ลักษณะ

ผักปลังมีใบและยอดสีเขียว มียางรื่นๆ มีลูกสีเขียวเป็นคุ่มๆ และเป็นช่อกคล้ายพริกไทย มีดอกสีขาวอมม่วง ถูกผักปลัง แก้วมีสี ม่วง ผักปลังมี ๒ ชนิด คือ ผักปลังเขียวก้านสีเขียว และผักปลังแดงก้านจะออกสีแดง และเป็นสมุนไพรชนิดหนึ่ง

ส่วนที่รับประทาน

ผักปลังรับประทานได้ตั้งแต่ใบอ่อน ยอด และดอก โดยนำมาแกงเถียง แกงส้ม แกงใส่แหนม (เขียวผักปลัง) และตาก จิ้มน้ำพริก ส่วนมากนิยมใช้น้ำมะนาว หรือมะเขือเทศลูกเล็ก ใส่ในแกงเพื่อลดความรื่นของผักปลังลง

แกงจืดออกรสเปรี้ยว

ส่วนที่ใช้ดี

คือ ส่วนที่เป็นลูกผักปลังสุก

ผลสุกมีสีม่วงแดงขนาดรูปร่างเหมือนเมล็ดข้าวโพดสีจากผลผักปลังสุกเป็นสีแดงแอนโทไซยานิน ใช้แต่งสีขนม เช่น ขนมบัวลอย สลัด ขนม น้ำดอกไม้ เป็นต้น

วิธีทำ

นำลูกผักปลังสุกใส่ผ้าขาวบาง บีบคั้นกับน้ำจนได้น้ำสีม่วง

เด็กผู้หญิงชาวบ้านรู้จักนำเอาลูกผักปลังสุกทาเล็บมือเท้า ให้เป็นสีสรรค์ ดูสวยงาม

ผักปลังกับความเชื่อ

ชาวบ้านล้านนามีความเชื่อว่ายางผักปลัง จะทำให้หญิงมีครรภ์คลอดลูกง่ายโดยเฉพาะท้องสาว คือ ลูกคนแรก แกงเลียง ผักปลังจึงเป็นอาหารอย่างหนึ่งของหญิงท้องแก่ใกล้คลอด

นอกจากนั้นยังนำเอาเถาผักปลังมาขดเป็นวงกลมพอสอดนิ้วคนตั้งครรภ์ ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ

แช่น้ำอาบเมื่ออาบน้ำเสร็จแล้วจะตั้งจิตอธิษฐานขอให้คลอดห่างเถาผักปลังได้โดยง่าย

และขอให้คลอดลูกง่ายแล้วกลับหายใจนำ ห่วงผักปลังสวมหัวลงไปคลอดจนถึงเท้า แล้วข้ามห่วงผักปลังเรียกว่า

ถอดห่วงเถาผักปลัง ทำครั้งเดียวเป็นเกล็ดเชื่อว่าจะช่วยให้คลอดลูกง่าย

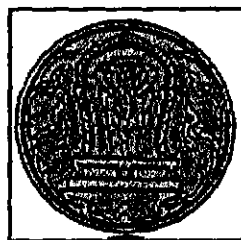
คุณค่าทางสมุนไพร

ผักปลังใช้เป็นยาสมุนไพรแก้โรคมะเร็ง โดยนำมาต้มหรือแกงทำเป็นอาหาร ใช้ได้ทั้งใบและก้าน

ให้คนป่วยรับประทานประจำ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผลไม้

ลิ้นจี่ (Lichee)

ลิ้นจี่ เป็นไม้ผลที่มีชื่อทางวิทยาศาสตร์ว่า *Litchi chinensis*, Sonn สามารถขึ้นได้งอกงามในดินร่วนเหนียวหรือดินร่วน ปนทราย มีความเป็นกรดเป็นด่างของดิน (PH) ประมาณ ๖ - ๗ มีฝนตกสม่ำเสมอตลอดปีประมาณ ๔๐ - ๖๐ นิ้วต่อปี มีอากาศหนาวปานกลางจะช่วยให้ลิ้นจี่ออกดอกและติดผลมากขึ้น

โดยเฉพาะภาคเหนือของประเทศไทยมีดินที่อุดมสมบูรณ์อากาศหนาวพอสมควร

จึงเป็นทำเลที่เหมาะสมแก่การปลูกลิ้นจี่

พันธุ์ลิ้นจี่ที่นิยมมี ๒ พันธุ์ คือ

๑. พันธุ์เบา เริ่มตั้งแต่ดอกบานจนถึงผลสุกใช้เวลาประมาณ ๔๕ - ๕๐ วัน ได้แก่ พันธุ์แห้ว

พันธุ์กระโหดกใบยาว

๒. พันธุ์หนัก เริ่มตั้งแต่ดอกบานจนถึงผลสุกใช้เวลาประมาณ ๗๐ - ๗๕ วัน ได้แก่ พันธุ์กระโดนท้องพระโรง

พันธุ์กระโนใบใหม่

สำหรับภาคกลางนิยมปลูกพันธุ์หอมและพันธุ์ดำเขียด ส่วนภาคเหนือนิยมปลูกพันธุ์โอวเฮียะ พันธุ์สองฮวย และพันธุ์จักรพรรดิ

การขยายพันธุ์ส่วนมากใช้วิธีตอนกิ่งทั้งต้น ซึ่งได้ผลถึง ๘๐-๘๕ %

การเตรียมดินหากพื้นที่ต่ำและน้ำขังควรปลูกแบบ ขร่องดำเป็นที่ราบคอนให้ปลูกแบบสวน ในเว้นระหว่างแถว ๑๒ x ๑๒ เมตร บุคหลุมกว้างลึกยาว ๑ เมตร ผสมปุ๋ยคอกหรือ ปุ๋ยหมักกับ ดินส่วนบนแล้วกลบลงจนเต็มหลุม ใช้ไม้ปิกผูกเชือกยึดกับลำต้นป้องกัน ไม้ให้ต้นโยกไปมา และควรทำร่มบังแดด ในระยะหนึ่งก่อน ระยะแรกต้องให้น้ำอย่างสม่ำเสมอ ในหน้าฝนระวังอย่าให้น้ำท่วม ระยะต้นจี้ยังเล็ก (อายุ ๑ - ๔ ปี) ควรใช้ปุ๋ยสูตร ๑๕-๑๕-๑๕ โดยโรยปุ๋ยรอบๆ ทรงพุ่มใบแล้วพรวนกลบดินละ ๒๐๐ - ๓๐๐ กรัมต่อปี ส่วนที่ให้ผลแล้วควรใส่ ปุ๋ยพวกฟอสเฟตเพิ่มให้อีกดินละ ประมาณ ๒๐๐ - ๓๐๐ กรัม

ควรปลูกพืชคลุมดินตระกูลถั่วควบคู่กันไปด้วย เป็นการเพิ่มอินทรีย์วัตถุในดินให้อุดมสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ควรตัดแต่งกิ่งที่เบียดเสียดกัน อยู่และกิ่งที่ไม่สมบูรณ์ตอนกลางพุ่มที่ไม่ได้รับแสงแดดออก และควรปลูกต้นไม้รอบบริเวณสวน เช่น ต้นไม้ ต้นสน ช่วยบังลมให้

ต้นจี้เริ่มออกผลเมื่ออายุ ๕ - ๖ ปี ผลมี ๒

รุ่น รุ่นแรกออกก่อน ผลัดใบ

รุ่นหลังผลัดใบแล้วออกดอก

การเก็บต้นจี้จะเลือกเก็บ เฉพาะซ่อที่แก่สุกเต็มที่ มีสีแดงจัด ซึ่งต้นจี้จะสุกไม่พร้อมกัน

เมื่อเก็บผลมาแล้วก็ตัดแต่งซ่อให้สะอาดเก็บไว้ใน หรือห้องที่มีอากาศโปร่ง

โรคและศัตรูของต้นจี้มีน้อย

ศัตรูสำคัญคือ ไรวาง

หรือแมงมุมแดงที่คอยดูดกินน้ำเลี้ยงตามใบ จะเกิดขึ้นในระยะ ที่ต้นจี้กำลังแตกใบอ่อน ป้องกันโดยใช้กำมะถันผง ๑๐๐ กรัม ผสมน้ำ ๑ ปีบ ๑๒๐ ลิตร ฉีดพ่นตามที่ต้นจี้กำลังแตกใบใหม่ทุก ๑๐-๑๕ วัน

ต้นจี้ปลูกในประเทศไทยมานานแล้ว สันนิษฐานว่าสวนต้นจี้เกิดขึ้นตอนต้นกรุงรัตนโกสินทร์ โดยชาวจีนเป็นผู้นำเอาเข้ามา ในรูปกิ่งตอนหรือผลแล้วนำมาเพาะอีกทีหนึ่ง เพราะสมัยนั้นชาวจีนเข้ามาเมืองไทยมาก มีการซื้อขายสินค้าแลกเปลี่ยนกัน เชื่อว่าจะต้องมีต้นจี้รวมอยู่ด้วยและคงจะมีการปรับปรุงบำรุงพันธุ์กันต่อๆ มา

ในเขตจังหวัดเชียงใหม่ เช่นที่อำเภอฝาง อำเภอแม่ฮวย และจังหวัดเชียงรายมีการปลูกต้นจี้มาก สันนิษฐานว่าพันธุ์ต้นจี้ ที่เข้ามาระยะหลังคงจากได้หวัน

เพราะมีหมู่บ้านที่เป็นเขตที่อยู่ของชาวจีนฮ่ออดีตทหารจีนก๊กมินตั๋งมาอาศัยอยู่ จึงได้รับความช่วยเหลือทางด้านพืชเมืองหนาว เช่น ต้นจี้ ห้อ และสาลี จากทางรัฐบาลได้หวัน

ประกอบกับ โครงการหลวงมีนโยบายจะไม่ให้ชาว เขาย้ายถิ่นจึงสนับสนุนให้ปลูกพืชเมืองหนาวเหล่านี้

ทำให้มีปริมาณของต้นจี้ที่มีคุณภาพดีขึ้น และต้นจี้ทางภาคเหนือกับต้นจี้ทาง ภาคกลางทุกในเวลาแตกต่างกัน จึงนับว่าเป็นผลดีอย่างยิ่งแก่ทั้งเกษตรกรและผู้บริโภค

ที่ดินนับเป็นพืชเศรษฐกิจอย่างหนึ่งของเชียงใหม่

โดยเฉพาะอำเภอฝางและแม่อายจะจัดให้มีการส่งเสริมการขายที่ดิน โดยจัด "งานวันที่ดิน" ขึ้นทุกๆ ปี เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวไปในตัวอีกด้วย ราคาที่ดินจัดตกกิโลกรัมละ ๒๕ - ๓๐ บาท ในระยะที่มีผลมากส่วนระยะที่มีผลน้อยก็อาจจะได้ราคาดีกว่านี้

(ข้อมูลหนังสือ การปลูกผลไม้ เต็ม ๑ ของ ดุคม โกศัยสุข สำนักพิมพ์อักษรวิธานพิมพ์ นปท)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การนอมอาหาร

การทำจิ้นส้มหมู (แหนม)

การนอมอาหาร นับเป็นกรรมวิธีที่ทุกชาติทุกภาษาต่างให้ความสนใจ เพราะสมัยก่อนเทคโนโลยี เช่น ตู้เย็น ไม่มี ชาวล้านนา ก็มีวิธีนอมอาหารหลายๆ ชนิด แต่ที่น่าสนใจและกลายเป็นสินค้าที่ขึ้นหน้าจิ้นดา และกลายเป็นของฝากสำหรับ นักท่องเที่ยวจะนำ กลับไปฝากญาติมิตร ได้สะดวก และอร่อยเป็นที่ถูกปากของผู้รับประทาน คือ การทำจิ้นส้มหมู หรือแหนมจิ้นก็คือ จิ้น หมายถึง เนื้อ ส้มคือ เป็ร็ยว ซึ่งเป็นรสของแหนม ส่วนคำว่า หมู นำมาขยายเพื่อให้ทราบว่าจะทำจากเนื้อหมู ความจริงแล้วเนื้ออื่นๆ เช่น วัว หรือสัตว์อื่น ก็ไม่นิยมนำมาทำ คงเพราะรสชาติไม่ดีเท่าเนื้อหมู

ส่วนผสม

๑. เนื้อหมูและหนัง
๒. เกลือ
๓. กระเทียม
๔. ข้าวเหนียวหนึ่งตุกแล้ว
๕. ดินไฟ (ดินประสิว)

วิธีทำ

นำเนื้อหมูมาตัดให้ละเอียด

สำหรับหนังหมู (ติดมันเล็กน้อย) เอาต้มให้สุก จากนั้นนำมาหั่นให้ละเอียดตามความต้องการ เมื่อเตรียมเนื้อหมูและหนังหมูเรียบร้อยแล้ว จึงนำกระเทียมและดินไฟโขลก ให้ละเอียด จากนั้นนำมาคุดกกับเนื้อหมูและหนังหมูและเค็มเกลือลงไปกะประมาณให้พอดีแล้วจึงเอาข้าวเหนียวคุดกลงไปเล็กน้อย หมักไว้อย่างน้อยประมาณ ๑ วันก็รับประทานได้ ขณะหมักอาจจะใช้ฟริกซ์หมูเป็นเม็ดหมักลงไปด้วย พอดีครบ ๑ วัน (ถ้าเป็นจีนต้มเนื้อ ก็มีวิธีเหมือนกัน เพียงแต่ไม่ใส่หนังลงไป)

ปัจจุบันมีผู้ประกอบการทำจีนต้มหมู โดยนำเอาเฉพาะหมู หรือเนื้อเฉพาะส่วน เช่น คอหมู ซี่โครงหมู มาทำจีนต้ม ให้มีรสชาติ แปลกออกไป และมีการนำเอาเครื่องมือการปรุงมาใช้เพื่อผลิตได้เป็นจำนวนมาก เช่น ที่บดหมู ที่ป็น และเครื่องมือบรรจุจีนต้มหมู ในอุตสาหกรรมให้มิดชิด

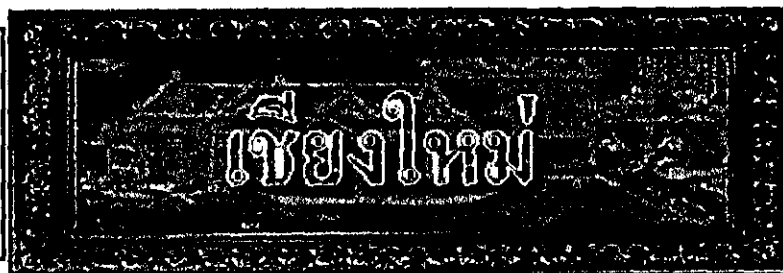
เพราะใบคองในปัจจุบันเป็นของหายากและราคาแพง

ในการหมักนั้นหากหมักในหม้อปิดฝาให้มิดชิด เรียกว่า "จีนต้มหม้อ"

บางทีห่อใบคองห่อขนาดใหญ่เพื่อประหัดใบคอง สมัยก่อนนิยมใช้ใบคองห่อหลายๆ ชั้น เพื่อไม่ให้อากาศเข้าจะช่วยให้ได้จีนต้มมีคุณภาพดี สีแดงและเนื้อหมูไม่แฉะ นำมารับประทาน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

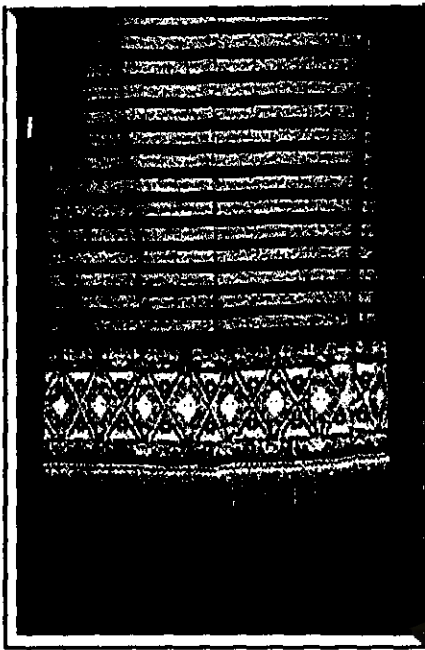
เครื่องนุ่งห่ม

ผ้าตีนจกแม่แจ่ม

ผ้าตีนจกแม่แจ่ม

เป็นผ้าที่ชาวไทยชนบทขึ้นมามาเพื่อใช้นุ่งในโอกาสพิเศษนอกเหนือจากผ้าซิ่นที่ชาวบ้านใช้นุ่งในชีวิตประจำวัน โอกาสเหล่านั้นได้แก่การไปทำบุญที่วัด งานประเพณีต่างๆ ของชุมชนและวันสำคัญของครอบครัว เป็นต้น โดยที่สภาพหมู่บ้านของ แม่แจ่มมีกลุ่มช่างทอผ้าที่เข้มแข็งทำการทอผ้าสืบต่อกันมามีจำนวนมากพอสมควร เช่น ที่บ้านห้องฝาย บ้านทัพ บ้านไร่ เกือบทุกบ้าน จะมีเครื่องมือทอผ้า คือ หูกอยู่ได้หมู่บ้าน และผลงานของผ้าตีนจกที่ทอออกมาก็มีความงดงามด้วยลวดลายและสีสันไม่ซ้ำใคร โดยที่มีลายใช้ประจำอยู่หลายลาย และมีลายประจุดหรือขีมมาจากที่อื่นบ้าง ซึ่งเป็นธรรมชาติของการถ่ายทอดแบบกันและกันบ้าง ตามสมัยนิยม ทั้งราคาที่เสนอขายก็มีความเหมาะสมต่อการซื้อไปใช้ หรือฝากให้ญาติพี่น้อง จึงเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวที่ไปเยือน แม่แจ่มอยู่เสมอมา

ลักษณะของชิ้นดินจกแบ่งส่วนออกเป็น ๓ ส่วน คือ
หนึ่งหัวชั้นหรือเอวชั้น ทอขึ้นมาเป็นผ้าสี่พื้นสี่เหลี่ยม เช่น แดง คำ หรือขาว
มีความกว้างสิบครึ่งหรือสองสิบ ลักษณะ ต้องอ่อนและนุ่ม
เพื่อว่าเวลานุ่งจะได้ไม่เกิดความระคายเคืองแก่ผิวหนังมากนัก

ส่วนที่สองคือ ตัวชั้น

ทอเป็นลวดลายตามทางยาวสลับลวดลายตามแบบขกลาย
ในเนื้อผ้าด้วยตะกรอ ใช้พิมพ์หน้าแถบเช่นกัน
กว้างประมาณสองสิบหรือว่าลายที่ได้จะเป็นลาย ตามความยาวของผ้า
แต่เมื่อเย็บต่อกับหัวชั้นตามด้านยาวแล้ว ลายตัวชั้นก็จะเป็น
ลายขวางกับตัวชั้นไป

และส่วนสุดท้ายคือส่วนสำคัญ ตัวชั้น ทอด้วยผ้าสี่พื้นสี่เหลี่ยม เช่น แดง
คำ เป็นต้น ทอด้วยพิมพ์หน้าแถบเช่นกัน

ประมาณสองสิบและจกกลวดลายลงบนผ้าพื้นด้วยปลายขนเม่น ปลายไม้หรือนิ้วมือ
เพื่อสอดเส้นพุ่งพิเศษที่เตรียมไว้ค้างหากด้วยสีอื่นต่างๆ กันไป การจกจะ
ทำด้านหลังของผืนผ้าเพื่อสะดวกในการต่อผ้า หรือยกผ้าข้ามกันไปมาได้สะดวก ลายก็จะไป
ปรากฏอยู่ด้านหน้าของผืนผ้า

ลวดลายที่ใช้อยู่ของแม่แจ่มลายหลักๆ

ก็จะมาในรูปของสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนเป็นแม่ลายเรียงต่อกันตามแนวยาว สอดสลับด้วย
ลายรูปสามเหลี่ยมหรือรูปหินปลา และแบ่งลายด้านในและนอกของรูปทรงเหล่านี้ด้วยรูปทรงเรขาคณิต เช่น
ขอบเขี้ยวเข้าใน ขอบเขี้ยวกลับออกข้างนอก พร้อมกับสอดสีสลับกันไปตามแบบที่คิดไว้
และลวดลายเหล่านี้ก็มีชื่อเรียกในหมู่ช่างทอเช่น ลายเขี้ยวแสดหลวง หงษ์หลวง ลายชั้นแฉาว ลายชั้นสามแฉาว
ลายกุดขอบเขี้ยว ลายตะกอน ลายหงษ์ปล่อย ลายนกนอน เป็นต้น

วัสดุที่นำมาใช้ทอผ้าดินจกก็ได้จากการปลูกฝ้ายพื้นเมือง ผ่านกระบวนการต่างๆ
จนได้เป็นเส้นด้ายแล้วนำมาข้อมสีด้วย สีที่ได้จากธรรมชาติหรือสีเคมีสังเคราะห์แล้วนำมาทอ
หรือจะซื้อด้ายดิบจากห้องตลาดแล้วนำมาข้อมสีด้วยเอง หรือซื้อด้ายข้อมสำเร็จ รูปก็ได้เช่นกัน
แล้วแต่ความสะดวกของช่างทอผ้า ปัจจุบันมีการผสมผสานเส้นด้ายชนิดใหม่เข้าไปในการทอผ้าดินจก มีการสอดใส่
เงินบ้างตามความต้องการของตลาด ทำให้เกิดความหลากหลายของวัสดุที่ใช้ทอผ้ามากขึ้น

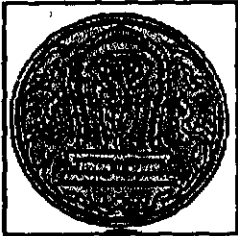
ผ้าดินจกแม่แจ่มที่ทอเสร็จแล้ว ผู้ซื้อก็นำไปประยุกต์ใช้ในรูปแบบต่างๆ เช่น ทำถุงสำเร็จ
หรือนำไปต่อชายผ้าชั้นชนิดอื่น คัดเสื้อกั๊ก คัดเสื้อสูท กระเป๋าลือ ชายผ้าปูโต๊ะ ม่านแขวนผนัง
หรือเก็บสะสมในพิพิธภัณฑ์ส่วนตัว เป็นต้น ทำให้ผ้าชิ้นดินจกมีที่ใช้งานหลากหลาย ออกไปจากเดิมมากมาย

การจัดงาน " วันดินจกแม่แจ่ม "

ของทางอำเภอช่วยให้มีการซื้อขายและสั่งทอดินจกตามความต้องการของตลาดมากขึ้น
นับเป็นการช่วยให้เศรษฐกิจของช่างแม่แจ่มดีขึ้น ทั้งยังเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวอีกด้วย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

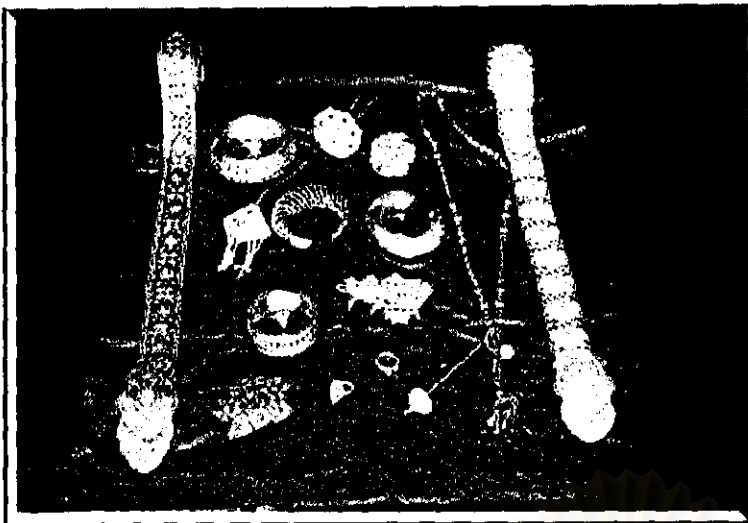
เครื่องประดับ

เครื่องเงิน

จุฬ

ลัย

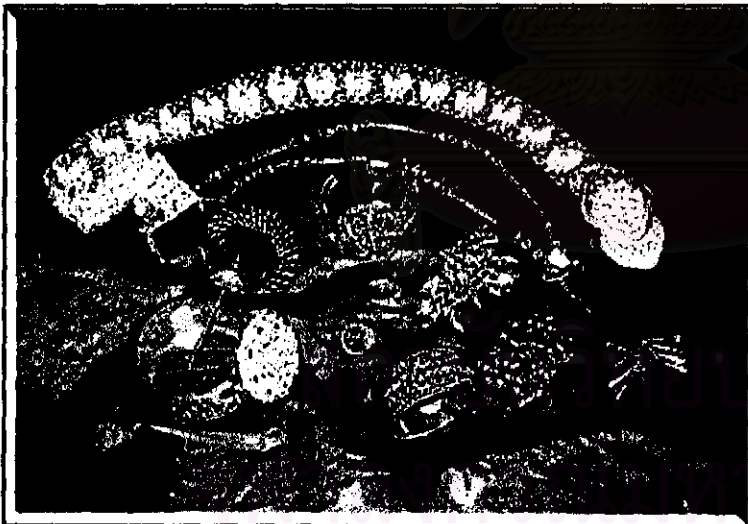

เสียงเป็นที่รู้จักกันคืออย่างหนึ่ง ก็คือเครื่องเงิน ซึ่งเครื่องเงิน เชียงใหม่ได้รับการยกย่องว่ามีคุณภาพดี ลวดลายประณีตงดงามเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว การทำเครื่องเงินเชียงใหม่ มีประวัติความเป็นมาตั้งแต่ ครั้งสมัยของพระเจ้ามังรายปฐมกษัตริย์ ผู้ก่อสร้างเมืองเชียงใหม่

ตั้งแต่ พ.ศ. ๑๘๒๘ แต่เนื่องจากหาหลักฐานเครื่องเงินในอดีตไม่ได้ เท่าที่พบก็มีอายุไม่เกิน ๑๐๐ ปีเท่านั้น ตามประวัติ สันนิษฐานกันว่า การทำเครื่องเงินของชาวเชียงใหม่ น่าจะได้รับการถ่ายทอดมาจากพม่า เช่น ชนทรงบาตรและการตีลายนูนลึก แต่อย่างไรก็ตามเครื่องเงินอื่นๆ ของเชียงใหม่กลับมีความแตกต่าง ไปจากพม่าทั้งสิ้น

เครื่องเงินเชียงใหม่ที่นับเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวอยู่วิธีการแกะลายสองด้านโดยจะคอกลายจากด้านในให้บุ๋มคนอกของลาย แล้วตีกลับจากด้านนอกให้เป็นลายละเอียดอีกทีหนึ่ง

ลวดลายแบบดั้งเดิมของเชียงใหม่ที่มักทำขึ้นบนขัน (ตุง) รูปทรงกระบอกนั้น มักเป็นลวดลายที่ทางภาคกลาง นิยม เป็นลายชาคก ลายสิบสองนักษัตร ลายดอกกระถิน ลายดอกทานตะวัน ลายสี่ประด ลายนกยูง ลายดอกหมาก หรือถ้าโบราณจริงๆ ก็มักเป็นชั้นเรียบ

เครื่องเงินเชียงใหม่อีกลักษณะหนึ่ง ซึ่งเป็นกลุ่มชนต่างถิ่น เข้ามาอยู่ที่บ้านวัวลาย อำเภอเมือง ก็มีลักษณะการทำลวดลายที่รับมาจากพม่าที่ถูกจับเข้ามาเป็นเชลยในสมัยของพระเจ้า เช่น ลายนางรำ ลายสิบสองราศี ลายธรรมชาติ ลายเทพพนม เป็นต้น

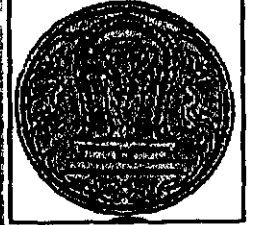
การทำเครื่องเงินมีขั้นตอนโดยเริ่มจากนำ ตามต้องการแล้วนำมาหลอมในเตาดินเผา ขณะหลอมให้เค็มดิน

ประติงกับสารข้าวดอกเพื่อนำให้เนื้อเงินเนียนและอ่อน จากนั้น นำเงินหลอมเหลวมาเทในเบ็งให้แผ่นเงินหลุดออกมา หลังจากนั้นนำไปแช่น้ำกำมะถันเพื่อให้ได้เนื้อเงินแน่น แล้วนำไปแช่น้ำมะขามเปียก ขัดล้างสิ่งสกปรกออกจนได้เงินขาวสะอาด ขั้นตอนต่อไปจึงนำไปทุบหรือตีขึ้นรูปตามต้องการ โดยอาจถนไฟบ้างเพื่อให้ได้ง่าย ดึงจนได้รูปทรงตามที่ต้องการแล้วนำไปขัดเงา โดยใช้แปรงทอง เหลือง ขูมน้ำมะขามเปียก จากนั้นจึงนำไปสลักลวดลายต่าง ๆ เสร็จแล้วนำไปต้มด้วยน้ำกำมะถันประมาณ ๑๐ นาที ในอุณหภูมิสูง มาก ก่อนจะนำไปขัดอีกครั้งหนึ่งให้ขาวและแวววาว

ปัจจุบันเครื่องเงินเชียงใหม่ ได้พัฒนารูปทรงภาชนะ เครื่องใช้ และลวดลายไปตามความเหมาะสม เช่น ชุดเขียนหมาก พาน จานรอง แจกัน ภาพแกะสลัก กระเป๋าคู่หู ถาด กรอบรูป ซ้อนส้อม ทัพพี เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามภาชนะจำพวกขันหรือตุงก็ยังคงผลิตอยู่เพื่อคงความเป็นเอกลักษณ์ของเครื่องเงินเชียงใหม่เอาไว้ต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หัตถกรรม

ร่มกระดาษสา

ร่ม ทางภาคเหนือเรียกว่า ซ้อง โดยเฉพาะฤดูฝน ร่มจึงเป็นเครื่องใช้ประจำตัวที่ขาดไม่ได้ ร่มกระดาษสาเป็นสัญลักษณ์ ของคนเชียงใหม่ แหล่งผลิตร่มกระดาษสาคือ บ้านสันดั้นแหน อำเภอดอยสะเก็ด ส่วนแหล่งจัดจำหน่ายคือ บ้านบ่อสร้าง อำเภอ สันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

ร่มกระดาษสามีส่วนประกอบคือ ก้านร่ม ซี่ค้ำร่ม หัวร่ม ดุมร่ม กลอนร่ม ฝ้ายร้อยร่ม จุกครอบร่ม และกระดาษ ร่มกันหนึ่งใช้ฝีมือช่างหลายคน ช่างแต่ละคนแบ่งหน้าที่ตามที่คนถนัด วัสดุที่ใช้ทำร่ม ได้แก่ ไม้ไผ่บง สำหรับทำก้านร่ม ซี่ร่มและกลอนร่ม ดินจิวดอกขาว ดินแกลน ใช้สำหรับทำดุมร่ม หัวร่มและจุกหัดหัวร่ม

ต้นแคคคอกแดง และไม้ซาง ใช้ทำคันทึกร่วม ฝ้ายสำหรับ ผูกร้อยชีร์มและก้านร่วมเข้ากับหัวตุ้มร่วมกระดาศตาลีน้ำเงิน
สำหรับเขียนถายบนรุ่ม น้ำยางตะโก น้ำยางลูกมะคืดคองสำหรับทาก้านร่วม เพื่อหุ้มกระดาศ
น้ำมันมะพอกสำหรับทาบนกระดาศ ป้องกันไม่ให้น้ำฝนเกาะคืดคองรุ่ม

ส่วนเครื่องทำรุ่มได้แก่ มีคคัดไม้ ผ้าไม้ มีคเหลาไม้ มีคเขียนไม้ เลื่อยมือ แฉ้วเคียนหรือกลึง
โยนมือสำหรับเจาะรูกลอนรุ่ม คีอรุ่ม และชีร์ม ขนาดของรุ่มมีคั้งแต่เส้นผ่าศูนย์กลาง ๖ นิ้วถึงคืดที่สุด ๑๒ นิ้ว
สำหรับกวงกันแคคตามซายหาค หรือคตามที่โล่ง สำหรับคั้งคืดะอาหารเป็นซุด สำหรับเป็นของทีระลิก
คั้งนั้นกว่าจะ คืดเป็นรุ่มกระดาศตาลีหนึ่งคันคืดองอาศัยช่างฝีมือนำค้ำกว่า ๑๐ คน
ปัจจุบันรุ่มกระดาศตาลีไม่ได้มีไว้สำหรับกวงกันแคคกันฝนเท่านั้น แต่ยังรับใช้คั้งคืดมอิกหลายหน้าที เช่น เป็นคิมไฟ
เป็นโมบาย และ ประคืดคตามโรงแรม รานอาหาร เพื่อความสวยงามอิกคิ้ว

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

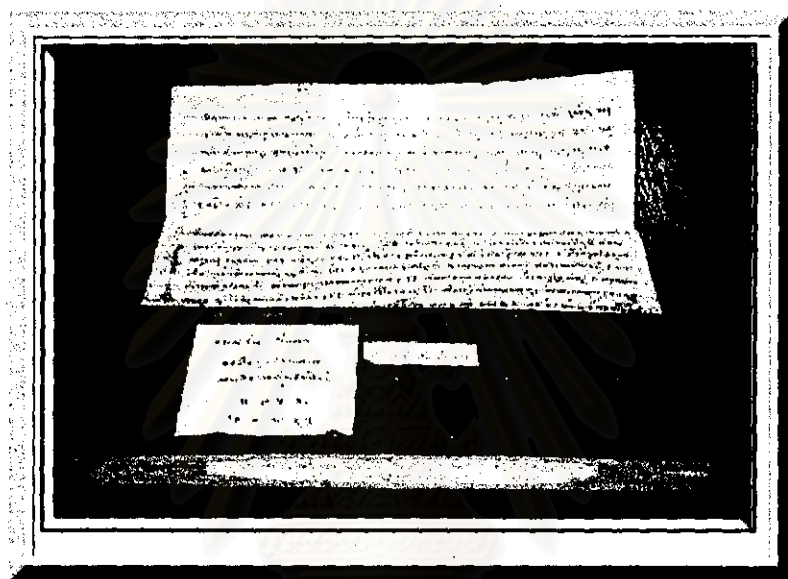
เอกสารสำคัญ

	พืชมสา : ตำรายา ตำราโหราศาสตร์
	จารึกวัดเชียงมั่น
	คัมภีร์ใบลาน
 เอกสารจากส่วนกลาง	เอกสารจากส่วนกลาง
	ภาพเขียนสี จิตรกรรมฝาผนัง

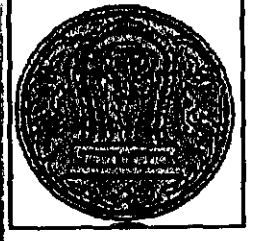
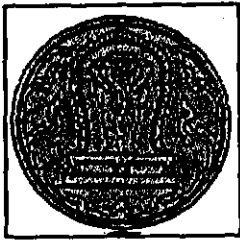
พับสา : ตำรายา ตำราโหราศาสตร์

พับสา เป็นอุปกรณ์ชนิดหนึ่งที่ใช้บันทึกเรื่องราวต่างๆ เช่นเดียวกับใบลาน พับสาบางคนเรียกว่า พับหนังสือ ทำจากกระดาษสา นำมาตัดให้เท่ากันแล้วนำพับซ้อนกันเป็นเล่ม ส่วนปกบางครั้งทำด้วยกระดาษสา หรือแผ่นหนัง พับสาจะนิยมใช้เขียนเรื่องราว หรือบันทึกเรื่องราวทาง โลก เช่น คำโคลงต่าง ๆ คาถา ตำรายา ตำราโหราศาสตร์ ฯลฯ ในขณะที่ใบลานนิยมใช้บันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับ พุทธศาสนา หรือเรื่องทางธรรม

การบันทึกพับสาจะใช้ปากกาและหมึกบันทึกด้วยอักษรธรรมล้านนา หรือตัวเมืองบางครั้งพับสาอาจจะบันทึกด้วยอักษรฝักขามด้วย

ศิลาจารึก : จารึกวัดเชียงมั่น

ศิลาจารึก เป็นหลักฐานสำคัญสำคัญทางประวัติศาสตร์จัดเป็นหลักฐาน ศิลาจารึกเท่าที่พบในวัด และเป็นจารึกที่กล่าวถึง กิจกรรมทางพุทธศาสนา มีลักษณะเป็นแผ่นหินที่เหลื่อมมียอดแหลมคล้ายใบเสมาทำจากหินทราย ส่วนบนของจารึก บางหลักจะมีดวงชะดาออกวัน เวลา นาฬิกา เดือน ปีที่สร้างจารึกนั้น คำที่จารึกทุกคำหรือเป็นบางคำ อักษรที่จารึกส่วนใหญ่จารึกด้วย อักษรโบราณ เช่น อักษรอมฤ อักษรฝักขาม อักษรธรรมล้านนา หรือ อักษรไทยวน ศิลาจารึกในล้านนาจะพบมากที่จังหวัดพะเยา ลำพูน เชียงราย แพร่ น่าน และเชียงใหม่

เรื่องราวที่จารึกในศิลาจารึกเกี่ยวกับกิจกรรมทางพุทธศาสนาที่เกิดขึ้นในวัด หรือกิจกรรมของบุคคลที่เกี่ยวข้องเนื่องจากศาสนา เป็นต้นว่า พระราชกรณียกิจของผู้ปกครองบ้านเมืองหรือกษัตริย์ พระราชวงศ์ พระสงฆ์ เชื่อว่าศิลาจารึกส่วนใหญ่ผู้ปกครองบ้านเมือง มีคำสั่งให้จัดขึ้น

เพื่อประกาศการบำเพ็ญพระราชกุศลทางพุทธศาสนาของพระองค์หรือพระราชวงศ์
ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจประวัติศาสตร์ ในสมัยนั้น ได้ทางหนึ่ง

ศิลาจารึกที่จารึกเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของบ้านเมืองในสมัยนั้น ควบคู่ไปกับกิจกรรมทางด้านพุทธศาสนา
มีปรากฏข้อความในศิลาจารึกหลายหลัก ดังตัวอย่างเช่น ศิลาจารึกวัดเชียงมั่น
ตั้งอยู่ที่โถงด้านหน้าของอุโบสถวัดเชียงมั่น เชียงใหม่ จารึกถึง พระนามของกษัตริย์ตามพระองค์ คือ พญามังราย
พญาจางเมือง และพญาจ้าว (พ่อขุนรามคำแหง) ว่าทั้งสามพระองค์ทรง ร่วมกันสร้างเมืองเชียงใหม่ ในปี พ.ศ. ๑๘๑๘
เมื่อทรงสร้างเสร็จ พญามังราย ได้สร้างเจดีย์ขึ้น ณ ที่หอพระบรรทมของพระองค์
หลังจากนั้นทรงพระราชทานที่ดินบริเวณ ที่ประทับแห่งนี้สร้างเป็นวัดพระราชทานนามว่า วัดเชียงมั่น
ศิลาจารึกหลักที่ ๔๕ วัดช้างก้านาน จารึกว่าในปี พ.ศ. ๑๘๑๕ พญาผากองซึ่งจารึก เขียนว่า ปู่พระยา เจ้าเมืองน่าน
และหลานคือ พระมหากษัตริย์ราชที่ ๒ ทรงให้สัตย์ปฏิญาณต่อกันว่าจะช่วยเหลือกันต่อสู้ข้าศึกในยามสงคราม
จารึกวัดเชียงมั่น เป็นแผ่นศิลาจารึก ๒ ด้าน อยู่หน้าพระอุโบสถจารึกไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๑๒๔ (จ.ศ. ๕๔๑)

เป็นการจารึกเกี่ยว กับการสร้างเมืองเชียงใหม่ และการสร้างวัดเชียงมั่น
ตลอดจนการทำนุบำรุงวัดนี้จากกษัตริย์และพระราชวงศ์ นับเป็นหลักฐาน
ทางประวัติศาสตร์ที่แสดงถึงความสำคัญของวัดเชียงมั่น
ในด้านการเป็นศูนย์รวมความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาของชาวเมือง
และทางด้านศิลปสถาปัตยกรรมของฝีมือช่างชาวเชียงใหม่

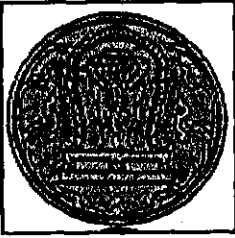
สำหรับเรื่องราวที่เกี่ยวกับพุทธศาสนานั้น ตัวอย่างศิลาจารึกวัดพระยืน ถ้าพูนจารึกว่าในปี พ.ศ. ๑๘๑๒
พญาภิอนากษัตริย์ เชียงใหม่ ได้อาราธนาพระสุมนระ จากสุโขทัยมาเผยแผ่พุทธศาสนาถึงแกว่งศิโนเชียงใหม่
พระสุมนระ ได้แวะพักที่วัดพระยืนก่อนจะเดินทาง มาพักจำพรรษาที่เชียงใหม่
ในการเดินทางครั้งนั้นพระสุมนระ ได้นำเอาพระบรมธาตุมา จากสุโขทัยด้วย

ศิลาจารึก

นับเป็นการประกาศกิจกรรมของพุทธศาสนาที่ทำบุญกุศลในพุทธศาสนาการสร้างศิลาจารึกเป็นประเพณีที่ดี
ปฏิบัติกันมาในสมัยโบราณ นับเป็นคำประกาศที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์อย่างยิ่ง

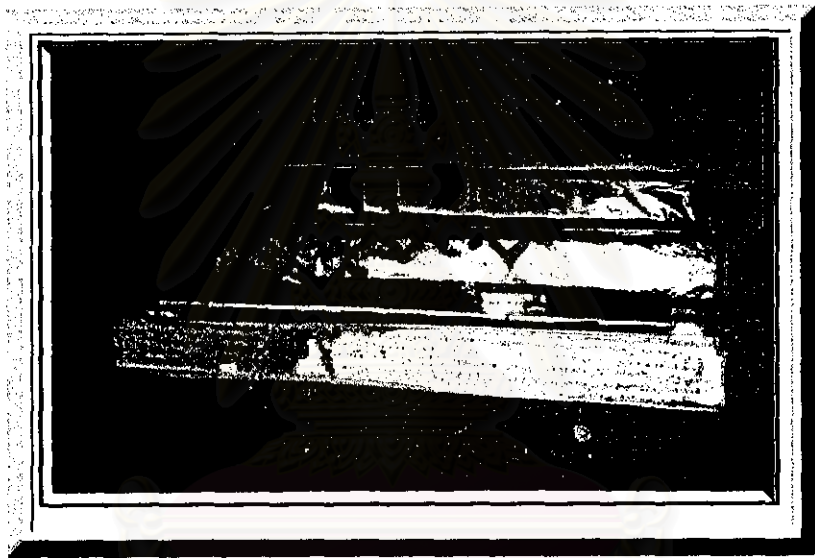

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โบราณ

คัมภีร์โบราณ

จากการรายงานโครงการ การสำรวจคัมภีร์โบราณภาคเหนือ

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ช่วยให้ทราบถึงเรื่องราวและเนื้อหา ตลอดจนประวัติศาสตร์ของคัมภีร์โบราณในด้านนา
สันนิษฐานว่าคัมภีร์โบราณอาจจะสร้างขึ้นมานานแล้ว อาจจะถึงสมัยพระนาง จามเทวีแห่งหริภุญไชย
ในสมัยพญาภิอนาและพญาเมืองแก้ว คัมภีร์โบราณเหล่านี้เขียนเกี่ยวกับเรื่องราวของพุทธศาสนา หรือทาง
ธรรมและความรู้เกี่ยวกับทางโลกไว้ด้วย ทั้งนี้เพราะว่าวัดเป็นศูนย์กลางการศึกษาของสังคมล้านนา
จึงจำเป็นต้องมีคัมภีร์ประเภท ต่างๆ ทั้งทางโลกและทางธรรมไว้ เพื่อให้พระ เณร ศึกษาเล่าเรียน
คัมภีร์ทางโลกมีหลายประเภทดังนี้ นิทานพื้นบ้าน กฎหมาย โบราณ จริยศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ไทวาศาสตร์
ยาสมุนไพร ฤทธิพิธีกรรม และไสยศาสตร์

ในขณะที่เดียวกัน คัมภีร์โบราณที่เกี่ยวกับพุทธศาสนา

มีหลายเรื่องและหลายประเภทซึ่งเป็นผลงานของพระสงฆ์ในด้านนา ได้แก่ พุทธตำนาน มหาชาดก ทศชาติชาดก
ชาดกทั่วไป อานิสงค์ ๑ พยากรณ์เหตุการณ์อนาคต พิธีกรรมสงฆ์ วรรณคดีเกี่ยวกับ จักรวาล ประวัติพุทธศาสนา

ตำนานปูชนียวัตถุธรรมทั่วไป พระสาวกที่มีชื่อเสียง บทสวดมนต์ และพิธีกรรม เทพนิยาย

ในสมัยโบราณพระสงฆ์จะต้องฝึกหัดในการจารึกคัมภีร์ใบลาน ตามเข็มนาฬิกาจะเรียนรู้เทคนิคในการเตรียมใบลาน ซึ่งได้จาก คันถานที่ปลูกไว้รอบๆ วัดแต่ละวัด ในขณะที่เวียนกันตามเข็มนาฬิกาจะฝึกอ่านและเขียนอักษร ไทยวน ด้วย คัมภีร์ใบลานจะถูกจารด้วย ความระมัดระวังเมื่อเสร็จแล้วจะรักษาไว้อย่างดีด้วยการห่อผ้าที่เรียกว่า ผ้าห่อคัมภีร์

คัมภีร์ใบลานผลิตจากใบลานซึ่งคัดมาจากคันถาน ทำให้เป็นแผ่นเท่ากัน

แล้วนำไปแช่น้ำยาสมุนไพรเพื่อป้องกันแมลง ฝังให้แห้ง

นำใบลานมาเจาะรูเพื่อร้อยด้วยเชือกหรือด้ายใช้เส้นด้ายชุบน้ำยาขางและเขม่าผสมกันเพื่อทำเป็นเส้นบรรทัด

คัมภีร์ใบลาน จะจารด้วยอักษรไทยวน โดยใช้อุปกรณ์ที่เรียกว่า เหล็กจาร

เป็นไม้เหลกคล้ายปากกาที่ปลายเขียนด้วยเหล็กแหลมคมเพื่อจารใบลาน หลังจารแล้วนำเขม่าและน้ำมันขางทาทับ เพื่อให้ตัวอักษรเด่นชัดสามารถอ่านได้

หลังจากนั้นจะนำใบลานเหล่านั้นไปร้อยด้วยด้ายหรือเชือก เรียกว่า สายของ ใบลานจะร้อยรวมกันเป็นผูก เพื่อป้องกัน การบิดงอของใบลานจะทำแผ่นไม้ขนาดเท่ากับใบลานประกบหน้าหลังของคัมภีร์และผูก เรียกว่า ไม้ปะกับธรรม หรือบางผูกจะห่อ ด้วยผ้าซึ่งทอพิเศษมีไม้ไผ่สอดไว้ตรงกลางป้องกันหักงอเรียกว่า ผ้าห่อคัมภีร์ ด้านบนผ้าห่อคัมภีร์จะมีไม้ไผ่ขนาดเล็กยาวเขียนชื่อเรื่อง ของคัมภีร์ใบลานผูกนั้นไว้ เพื่อสะดวกในการค้นหา เรียกไม้นั้นว่า ไม้ปิ่นชัก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เอกสารสำคัญ

เอกสารจากส่วนกลาง

แคว้นล้านนาได้มีความสัมพันธ์ในฐานะเมืองประเทศราชของกรุงเทพฯ ตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก จนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวล้านนาได้เปรียบฐานะเป็นมณฑลพายัพ ซึ่งในระหว่างระยะเวลาดังกล่าวได้มี เอกสารราชการติดต่อระหว่างล้านนากับรัฐบาลกลางกรุงเทพฯ หลายประเภท จัดเป็นสารชั้นต้น หรือเอกสารปฐมภูมิ (primary sources)

สารตรา เป็นหนังสือราชการจากส่วนกลางถึงหัวเมืองในล้านนา

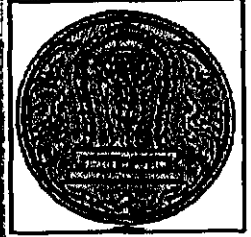
ร่างตรา น้อย เป็นเอกสารจากส่วนกลางถึงหัวเมืองล้านนา

ใบบอก เป็นหนังสือหรือรายงานเหตุการณ์ในเมืองต่างๆ ในล้านนาส่งถึงกรุงเทพฯ

รายงาน เป็นรายงานของข้าราชการที่ส่วนกลางส่งมาปกครองท้องถิ่นแล้วรายงานเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นเอกสารสำคัญเหล่านี้ ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่หอจดหมายเหตุแห่งชาติ หอสมุดวชิรญาณ ฯลฯ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพเขียนสี จิตรกรรมฝาผนัง

จิตรกรรมฝาผนังวิหารลายคำ
วัดพระสิงห์ เชียงใหม่
งานจิตรกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ของเชียง
ได้แก่ จิตรกรรมฝาผนังในวิหารลายคำ
วัดพระสิงห์ ซึ่งตั้งอยู่ ถนนสามล้าน
อำเภอเมืองเชียงใหม่
วัดนี้เป็นพระอารามหลวงชั้น "รวมหาวิหาร"
สร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าผายู
กษัตริย์ล้านนาอันดับที่ ๕

แห่งราชวงศ์มังรายครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. ๑๘๑๕ - ๑๘๕๘ เพื่อบรรจุอัฐิและพระอังคารของพระเจ้าคำฟู
ผู้เป็นพระบิดา เรียกชื่อว่า "วัดลิเชียงพระ" เนื่องจากบริเวณนี้เดิมเป็นตลาด

ต่อมาพระเจ้าแสนเมืองมา กษัตริย์ล้านนาอันดับที่ ๑ ครองราชย์ในระหว่าง พ.ศ. ๑๘๒๘ - ๑๘๔๔
โปรดให้อัญเชิญ พระพุทธสิหิงค์มาจากเชียงราย ประชาชนจึงเรียกชื่อวัดพระพุทธสิหิงค์ และเรียกสั้นๆ ว่า

วัดพระสิงห์ ตั้งแต่นั้นมา

จากการสันนิษฐานของ สน ติมาครัง กล่าวว่า

โครงสร้างสถาปัตยกรรมวิหารลายคำเป็น โครงสร้างเก่าแก่อาขูราวพุทธ ศตวรรษที่ ๒๑ - ๒๓
แต่งานช่างทั้งอาคารที่เห็นในปัจจุบันอาขูราวพุทธศตวรรษที่ ๒๓ - ๒๔ แต่ภาพจิตรกรรมฝาผนังเป็นฝีมือ
ช่างเขียนในพุทธศตวรรษที่ ๒๕ ซึ่งเขียนขึ้นภายหลัง

การบูรณะปฏิสังขรณ์ คงมีต่อมาเรื่อยๆ ตามความสำคัญของวัดที่มีมาแต่อดีต และในพุทธศตวรรษที่ ๒๕
คงมีการ ปฏิสังขรณ์ครั้งใหญ่ทั้งวิหารและเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังขึ้นในคราวเดียวกัน
หรือในระยะเวลาไม่ห่างกันมาก งานช่างทั้งหมด มีแบบแผนและความคิดในการสร้างงานศิลปะเป็นสกุลช่างเดียวกัน

ได้แก่ จิตรกรรมฝาผนังวิหารลายคำวัดพระสิงห์เชียงใหม่กับ จิตรกรรมฝาผนังวิหารจตุรมุขวัดภูมิรินทร์จังหวัดน่าน
เรื่องราวที่ปรากฏในจิตรกรรมฝาผนังวิหารลายคำ วัดพระสิงห์ มีชาดก ๒ เรื่อง คือ เรื่องสังข์ทอง
ซึ่งเขียนบนผนัง ด้านทิศเหนือ เป็นฝีมือของสกุลช่างเชียงใหม่ และเรื่อง "สุวรรณหงส์"
เขียนบนผนังด้านทิศใต้เป็นฝีมือสกุลช่างกรุงเทพฯ

จากการวิเคราะห์ภาพจิตรกรรมของ สน ติมาครัง กล่าวว่า

สกุลช่างเชียงใหม่ที่เขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังด้านทิศเหนือ ของวิหารลายคำ
เป็นลักษณะการเขียนภาพที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวช่าง ซึ่งบ่งบอกถึงความประทับใจของช่างแล้วแสดงออกในภาพ
เป็นแบบอิสระตามความชอบและความถนัดของช่างเขียน
มากกว่าจะเป็นแบบทำตามระบบกำกับงานของนายช่างใหญ่หรือผู้ปกครอง

ภาพจิตรกรรมฝาผนังในวิหารลายคำ

วัดพระสิงห์

มีลักษณะการเขียนของช่างที่สวองงานประณีตเป็น
แสดงออกซึ่งความชำนาญของช่างเขียนที่ได้ถ่าย
มีลักษณะการเขียนที่ผสมผสานระหว่างศิลปะพ
ผนวกกับลักษณะเฉพาะของปราสาทล้านนา
และเรือนกาแล ที่นิยมสร้างกันสมัยนั้น ภาพคน
คือ ศิวพระ ศิวนาง และภาพตัว กาก
(ภาพสามัญชน)

มีลักษณะการเขียนที่แสดงถึงลักษณะของคน ล้านนาในยุคนั้น เครื่องแต่งกายต่างๆ ก็บอกความเป็นคนล้านนา
โดยจะสังเกตเห็นว่าเครื่องแต่งกาย ของข้าราชการ ในวังสมัยรัชกาลที่ ๕ ปรากฏอยู่ในภาพ
นอกจากนี้ยังปรากฏลักษณะการแต่งกายของชนเผ่าต่างๆ ที่มีความใกล้ชิดกับชาวล้านนาสมัยนั้นด้วยรูปลักษณะของ
หน้ากตม ดาตองชั้นเรียวขาว จมูกเรียวเล็ก ปากรูปกระฉับ ทรงผมเกล้ามวยของผู้หญิง
และทรงผมผู้ชายเป็นกระจุกอยู่กลางศีรษะที่เรียก กันว่า"ทรงมหาดไทย"
ทุกอย่างที่กล่าวมาบ่งบอกถึงลักษณะของผู้คนชาวล้านนา ในพุทธศตวรรษที่ ๒๕ ทั้งนี้ ส่วนลักษณะการเขียน
สถาปัตยกรรมประกอบภาพในเรื่องส่วนประกอบของไม้ใช้เป็นส่วนบน ปูนใช้
เป็นส่วนกลางและหลังคามุงกระเบื้อง ส่วนรั้วและกำแพง บางจุดเป็นไม้ บางจุดเป็นอิฐมีความละเอียดประณีตมาก

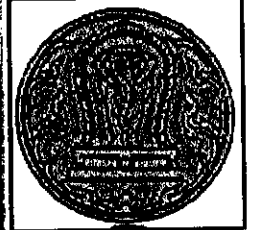
ใช้ทองคำเปลว ช่วยให้เกิดความสวยงาม มีฝ้ายน่านเป็นฉากกั้นระหว่างห้อง
เขียนลายฝ้ายน่านเป็นลวดลายดอกไม้สวยงามมาก

ที่ตั้งใช้จิตรกรรมฝาผนังในวิหารลายคำ วัดพระสิงห์ เป็นวรรณคดีเขียน
ซึ่งมีตำนานเงินตราและสีเขียวเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้ ก็มีสีแดง สีเขียว สีน้ำตาล สีดำ และสีทอง
ซึ่งใช้เขียนส่วนที่เป็นโลหะปิดด้วยทองคำเปลวด้วยสีแดงและดำ เช่น เซึ่งหลังคา และยอดปราสาท
สิ่งของเครื่องใช้ เช่น อาวุธ เครื่องประดับ

(เก็บความจากภาคนิพนธ์ของ วุฒิชัย ไชยราช เรื่อง เปรียบเทียบจิตรกรรมฝาผนังวัดพระสิงห์ กับวัดบวรกรกหลวง
สาขาศิลปศาสตร์ โปรแกรมวัฒนธรรมศึกษา วิทยาลัยครูเชียงใหม่ ๒๕๓๔)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

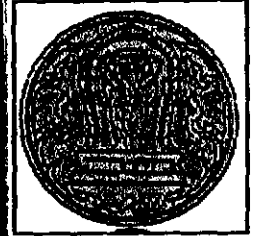
ธรรมชาติวิทยา

	<u>ช้าง สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม</u>
	<u>นกพิตชาลิ</u>
	<u>แมงมัน</u>
	<u>ปลาฉ่า หรือ ตะพานน้ำ</u>
	<u>ปลาขอนทราย</u>
	<u>ไม้สัก</u>
	<u>บ่อน้ำมันฝาง</u>

	<p>เห็ดถอบ</p>
	<p>มะเขือมัน (กระเจี๊ยบมอญ)</p>
	<p>กระเทียม</p>

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สัตว์เลี้ยวถูกด้วยนม

ช้าง

ช้าง เป็นสัตว์คู่บ้านคู่เมืองของไทยมาแต่โบราณกาล ในสมัยก่อนช้างเป็นสัตว์สำคัญในการรบ ช้างศึกจึงเป็นของสำคัญของบ้านเมือง พระมหากษัตริย์จะต้องมีช้างคู่บารมีเป็นช้างเผือกที่มีลักษณะถูกต้องตามตำราชลัทธน์ และกษัตริย์ของเมืองใดมีช้างเผือกคู่บารมี มากก็แสดงถึงบุญญาธิการของกษัตริย์พระองค์นั้นด้วย ช้างยังได้ถูกนำมาเป็นตราประจำชาติไทยเมื่อใช้ชื่อว่า "สยาม" อีกด้วย แต่เมื่อเปลี่ยนชื่อประเทศเป็นประเทศไทย และมีธงไตรรงค์เป็นธงประจำชาติแล้ว ช้างก็ยังคงได้รับเกียรติให้เป็นสัญลักษณ์ ประจำเมืองเชียงใหม่จนทุกวันนี้

ช้าง เป็นสัตว์ที่มีความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจ

โดยเฉพาะการทำงานป่าไม้เพราะช้างสามารถลากซุงในพื้นที่ป่าซึ่งรก ไม่สามารถเข้าถึงได้

ดังนั้นในการใช้ช้างชักลากซุง ในป่าดึกก็ไม่จำเป็นต้องสร้างถนน ซึ่งเป็นการทำลายป่าไม้และสิ่งแวดล้อมให้เสียไป

ปัจจุบันช้างมีมากทางภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย และทางภาคอีสานแถบจังหวัดสุรินทร์เท่านั้น

โดยเฉพาะใน จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นเมืองหลวงของอาณาจักรล้านนานั้น

ในสมัยโบราณน่าจะมีช้างไม่น้อยไปกว่าอาณาจักร "ล้านช้าง" ในประเทศลาว

อย่างแน่นอนประมาณกันว่าอาจมีช้างเป็นแสนๆ ตัวในดินแดนแถบนี้

แต่ปัจจุบันช้างซึ่งหากินอยู่อย่างอิสระในประเทศไทยมี เพียง ๒,๐๐๐ - ๓,๐๐๐ ตัว

และมีช้างซึ่งฝึกเพื่อใช้ในการงานประมาณ ๑,๐๐๐ เชือก ในประเทศไทยตอนเหนือ ซึ่งมีอยู่ในเชียงใหม่ ประมาณ ๔๘๘

เชือก อีกประมาณ ๔๐๐ กว่าเชือกอยู่ในจังหวัดตากและลำปาง

ช้าง ปัจจุบันเป็นสัญลักษณ์ประจำเมืองเชียงใหม่ เป็นช้างสกุลเอเชียที่เรียกว่า *Elephants maximus*

ซึ่งมีความแตกต่างจากช้าง สกุลแอฟริกา (*Loxodonta africana*) หลายประการ (ช้างทั้ง ๒ สกุลนี้เป็น ๒

สกุลสุดท้ายที่ยังเหลืออยู่) ความแตกต่างดังกล่าวได้แก่ ช้างเอเชียมีหัวใหญ่กว่าแต่หูเล็กกว่าช้างแอฟริกา

ช้างเอเชียมีหลังโค้งงอขึ้นมากด้วยหลังสูง แต่ช้างแอฟริกามีหลังแอ่นลงและมีงาขาว ทั้งตัวผู้และตัวเมีย

แต่ช้างเอเชียช้างตัวผู้ (ช้างพัง) เท่านั้นที่จะมีงาขาว

ในด้านนิสัยนั้น

ช้างแอฟริกาชอบหากินตามทุ่งกว้างและหากินทั้งกลางวันกลางคืนในช่วงที่โหนดลับที่นั้นไม่เลือกเวลา

ช้างแอฟริกาเลี้ยงให้เชื่องยากกว่าจึงนำมาฝึกให้ทำงานได้ไม่ดีเท่ากับช้างเอเชีย

ช้างเอเชียชอบกินใบไม้ ใบหญ้า เปลือกไม้ รุกไม้ หน่อไม้ และดินโป่ง

ซึ่งเป็นเกลือธรรมชาติอยู่ในดินทะเลียม บางวันช้างอาจ จะกินดินโป่งหลายแห่ง

เพราะดิน โป่งแต่ละแห่งจะมีส่วนผสมของเกลือแตกต่างกันไป ช้างชอบปลุกโคลนและชอบอาบฝุ่น

โดยพ่นฝุ่นขึ้นมาบนหัวและตัวเพื่อป้องกันและขับไล่แมลงที่มารบกวน แต่ในขณะที่เดียวกันก็ชอบอาบน้ำ ชอบเล่นน้ำ

พ่นน้ำเล่นด้วยวง

ตรงกันข้ามกับรูปร่างอันใหญ่โต และกำลังอันมหาศาล ช้างกลับเป็นสัตว์ขี้อายและอ่อนเร้น

มักแอบซ่อนตัวอยู่ในป่า รกและเงียบสงัดในเวลากลางวันและเริ่มออกหากินเวลาใกล้พลบค่ำ

เพราะช้างถูกตามล่ามาก โดยปกคิยากที่จะได้เห็นตัวช้างป่าในป่า แม้กระทั่งบริเวณที่มันมารวมกันอยู่เป็น ไชหลง

เวลาช้างนอนมักจะยืนหลับอยู่ตลอดเวลา บางครั้งเวลาช้างหลับอาจจะนอนตะแคง ช้างหลับ หัววางตะแคงบนดิน

ขาทั้งสี่เหยียดยาวไปกับดินและหากนอนทำนี้ ช้างมักจะกรนคัง

ชื่อช้างไทยในสกุลเอเชีย (*Asiatic Alephant*) ที่พบในประเทศไทย ได้แก่

ช้างพลาย : เป็นช้างตัวผู้มีงาขาวยื่นออกมาจากปาก

ช้างเถิด : เป็นช้างตัวผู้ที่มีงาเล็กๆ ไม่โผล่ออกมาจากปากเรียกว่า "ขนาย"

ช้างพัง : เป็นชื่อเรียกช้างตัวเมียทุกตัว ช้างพังมีแต่ขนาดซึ่งไม่โผล่ออกมาจากปาก

ลักษณะของงานนั้น ถ้าเป็นงาขาวเรียกว่า "งาเครือ" แต่ถ้างาขาวใหญ่จะเรียก "งาปลี"

ช้างคกมัน คือ การที่ต่อมน้ำมัน (*Temporal glands*) ซึ่งอยู่ตรงบริเวณขมับตรงกึ่งกลางระหว่างคากับหูช้างตะ

๑ รุ จะมีอาการบวมโตและมีน้ำมันไหลเยิ้มออกมาซึ่งจะพบได้ทั้งข้างพลายและข้างพัง
แสดงให้เห็นถึงอาการต้องการผสมพันธุ์ เมื่อข้าง

คกมันจะมีอาการคร่ำครึคิดปกติจะทำร้ายแม่กระทั่งข้างที่อยู่ในฝูงเดียวกัน และแม่กระทั่งความข้างประจำของตัวเอง
ซึ่งอาจถูกทำร้ายจนเสียชีวิตได้ อาการคกมันของข้างจะพบได้ตลอดเวลาแต่ปกติจะพบมากในฤดูร้อน

ข้างจะผสมพันธุ์ได้เมื่อข้างตัวเมียเป็นสัตว์เท่านั้น ส่วนข้างตัวผู้มันผสมได้ตลอดเวลาข้างจะตั้งท้องนานราว ๒๐
- ๒๒ เดือน ปกติจะตกถูกครั้งละ ๑ ตัว นานๆ ครั้งจะตกถูก ๒ ตัว ถูกข้างที่ออกมาใหม่ๆ จะมีน้ำหนักราว ๒๐๐
ปอนด์ ช่วงเวลา การเติบโตของข้างมีดังนี้

๑ - ๒ ปี จะอยู่กับแม่ข้าง กินนมแม่

๕ - ๑๐ ปี เริ่มฝึกหัดทำงาน

๑๖ - ๕๐ ปี เติบโตเต็มที่

๕๑ - ๖๐ ปี เริ่มทำงานข้างลง

๖๐ ปีไปแล้ว ข้างจะถูกปลดระวางให้พักผ่อนไม่ต้องทำงาน

ข้างจะทำงานประมาณ ๘ เดือน ในช่วงมิถุนายน - กุมภาพันธ์ และจะทำเฉพาะเวลาช่วงเช้า คือ ตั้งแต่
๖.๐๐-๑๒.๐๐ น. ส่วนช่วงบ่ายจะให้พักผ่อน

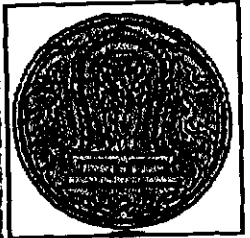
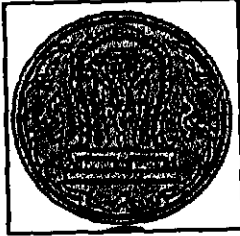
ปัจจุบันจำนวนข้างในประเทศไทยมีน้อยลงอย่างน่าใจหายถึงแม้ว่าจะได้มีประกาศให้ข้างเป็นสัตว์คุ้มครองคา:
คุ้มครองสัตว์ป่าแล้วก็ตาม

ซึ่งน่าจะมีสาเหตุสำคัญมาจากพื้นที่ป่าซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของข้างได้ถูกทำลายลงอย่างมากและรวดเร็ว
สาเหตุรองอีกประการหนึ่งคือ การลักลอบล่าข้างเพื่อเอางาและหนัง
นอกจากนี้ยังมีการลักลอบส่งลูกข้างเป็นสินค้าออกนอกประเทศอีกด้วย

การอนุรักษ์ข้างไทยในปัจจุบัน นอกจากมีศูนย์ฝึกลูกข้างเพื่อฝึกหัดดูแลลูกข้างที่จังหวัดลำปางแล้ว
ยังมีหน่วยอนุรักษ์พันธุ์ข้างไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ และมีกลุ่มอนุรักษ์ข้างที่ใช้ชื่อว่ามูลนิธิเพื่อนข้าง
ขึ้นเพื่อคุ้มครองดูแลและปกป้องข้าง ช่วยเหลือรักษาข้างที่ป่วย ช่วยเหลือไม่ให้ข้างถูกกระทำทารุณกรรม
เพื่อให้ข้างมีชีวิตอยู่อย่างมีความสุข และให้มีข้างเหลืออยู่คู่ประเทศไทยสืบไป

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

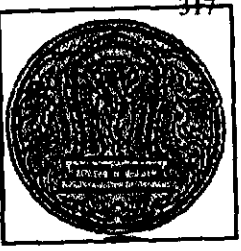
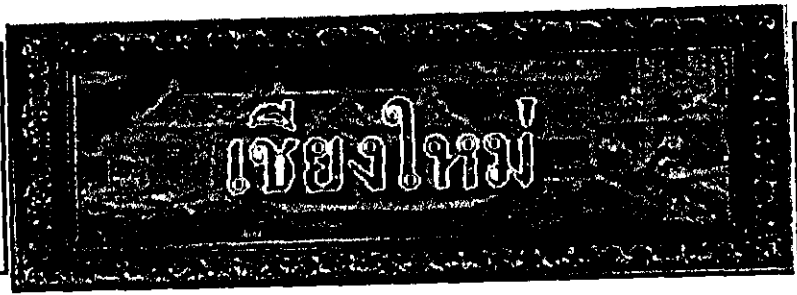
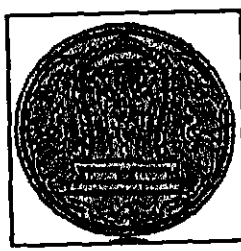

นกพิตชาลิว

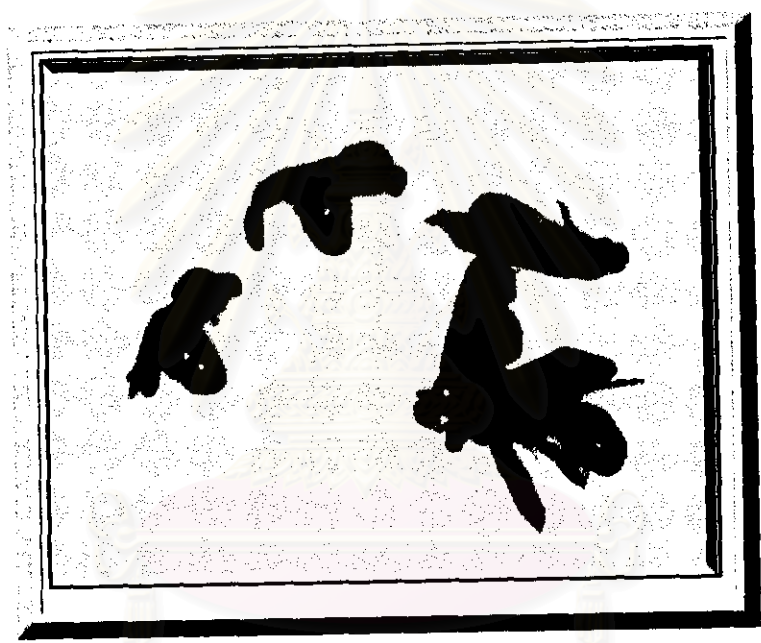
นกพิตชาลิว บางทีเรียก นกพิตชะลิว
 นกพิต จะลิว นกพิตจาลิว
 หรือนกกวัดเว่นภาคกลางเรียก นกปรอด
 เป็นนกในวงศ์ Pycnonotidac
 ลักษณะ โดยทั่วไปมีขนาด ขาวประมาณ ๑๕
 - ๒๐ เซนติเมตร กอตัน ปีกสั้น ทางยาว
 ตัวผู้และตัวเมียมีลักษณะคล้ายกัน
 เท่าที่พบในแถบเอเชียมีอยู่ ๑ ชนิด
 คือ นกพิต ชาลิวสวนมีลักษณะเฉพาะ คือ
 ขนปกคลุมลำตัวมีสีน้ำตาล
 ด้านล่างมีสีจางกว่าด้านบนโดยทางด้านล่าง:

ข้าง หูมีขีดสีขาวตัวผู้มีตาสีเทา ตัวเมียและนกที่โตไม่เต็มวัยตาจะมีสีน้ำตาลอ่อน
 อาศัยอยู่บริเวณป่าละเมาะพื้นที่เกษตรกรรม สวนและคามในเมือง เป็นนกที่กระจายพันธุ์เฉพาะบริเวณ

แมลง

แมงมัน

ลักษณะ

แมงมันเป็นสัตว์ที่มีลักษณะแตกต่างกันอยู่ ๓ ลักษณะ ถ้าเป็นแม่แมงมันจะมีลักษณะคล้ายมดคันตัวเล็กๆ สีแดงออกส้ม กัดเจ็บและคันมาก ลักษณะที่สอง คือ ไข่ มีลักษณะคล้ายไข่มดแดง มีสีน้ำตาล เรียกว่าไข่แมงมัน อยู่ในดินลึกประมาณ ๕๐ เซนติเมตร

ลักษณะที่สามถูกแมงมันจัดอยู่ในประเภทแมงชนิดหนึ่งมีปีกคล้ายกับถูกมดแดงแต่ตัวใหญ่กว่า ส่วนท้ายจะป่องมากมีสีน้ำตาลไหม้ บินได้ ชนิดที่เป็นแมงชนิดนี้เรียก "ถูกแมงมัน" ซึ่งมีทั้งตัวผู้และตัวเมียสำหรับตัวผู้จะเรียกว่าตัวเมียและสีออกเหลือง ถูกแมงมัน จะบินไปผสมพันธุ์ใหม่และสร้างที่อยู่ใหม่

ถิ่นที่อยู่

แมงมันชอบอาศัยอยู่ตามที่ดินที่เป็นที่ดอนน้ำท่วมไม่ถึง ชอบดินแข็งและชอบอยู่ใกล้รากไม้ใหญ่ๆ

คล้ายปลวก แต่ไม่ก่อ ดินหรือพูนดินขึ้นเป็นจอมปลวก ในรอบหนึ่งปีแมงมันจะออกจากรูเฉพาะเดือนพฤษภาคม¹⁸
คือฤดูฝน เพราะน้ำฝนที่ซึมลงดินทำให้ แมงมันอยู่ไม่ได้จะออกจากรูขึ้นมาอยู่บนผิวดิน
แมงมันจะไม่ย้ายรังถ้า ไม่ถูกรบกวนจากคน ก่อนที่ลูกแมงมันจะออกมาแม่จะออกมา ก่อนเพื่อขยายรูให้กว้างขึ้น
เพราะลูกแมงมันตัวโตกว่า แม่แมงมันจะใช้เวลาขยายรูประมาณ ๓ ชั่วโมง ลูกแมงมันถึงจะต้องออกมา
ความสัมพันธ์กับชุมชน

แมงมันเป็นอาหารที่มีอยู่ในธรรมชาติของมนุษย์ โดยเฉพาะในภาคเหนือ เป็นอาหารประเภทหาซาก
เพราะไม่สามารถ เลี้ยงหรือเพาะพันธุ์ได้ ชาวบ้านนิยมรับประทานแมงมันทั้งไข่และลูก วิธีการ
ก็คือถ้าเป็นไข่จะขุดเอาไข่แมงมันกันในเดือนกุมภาพันธ์ ส่วนมากชาวบ้านจะไปหาขุดตามป่าละเมาะหรือที่ไถถบ้าน
ไม่นิยมขุดไข่แมงมันในบ้านของตนเอง เพราะธรรมชาติของแมงมัน ถ้าไปรบกวนหรือขุดเอาไข่มารับประทาน
แม่แมงมันจะหนีไปอยู่ที่อื่นชาวบ้านจะต้องใช้ความจำว่า แมงมันเคยออกจากรูตรงไหน
พอถึงเดือนพฤษภาคมทุกปีจะต้องไปขุดและเก็บลูกแมงมันเฉพาะตัวเมียมาทำอาหารรับประทาน ส่วนตัวผู้ไม่นิยม
รับประทาน เพราะว่าจะออกผสม ความมันมีน้อยกว่าตัวเมีย แมงมันจะเปลี่ยนสภาพจากตัวเมียเป็นตัวผู้ในช่วง ๕ -
๖ ปี

ไข่แมงมันรวมกันเป็นกระจุก ชาวบ้านจะใช้ช้อนตักไข่แมงมันใส่ภาชนะ
ซึ่งจะได้ทั้งดินและรากไม้ปะปนมาด้วย หลังจากนั้นก็นำไข่แมงมันใส่ในถังน้ำ
เพื่อช้อนเอาไข่แมงมันที่ลอยน้ำขึ้นมา ไข่แมงมันสามารถประกอบอาหารได้หลายชนิด เช่น เจียว ไข่ไข่ คัมใส่ผักกาด
หรือผักขม ใต้น้ำขูดขูด ใตกะปิ หอมแดง รับประทานกับพริกแห้ง ปิ้งไฟคั่วกับเกลือทางเหนือเรียกน้ำพริกคั่ว
นอกจากนี้ไข่แมงมันยังสามารถเก็บไว้รับประทานนานๆ ได้ โดยการดองไข่แมงมัน

วิธีการก็คือ คัมน้ำให้สุกหรือน้ำแช่ข้าวเหนียว (น้ำข้าววมก) เกลือ ดองในภาชนะที่มีฝาปิด
หรือถ้าต้องการรับประทาน เร็วขึ้นก็นำภาชนะที่ดองแมงมันไปตากแดด
วิธีรับประทาน โดยการนำไข่แมงมันดองมาโรยด้วยพริกแห้งปิ้ง โขลกหยาบๆ โรยหน้า
พร้อมกับคั้นหอมผักชีรับประทานกับสะเคาที่ตวงแล้ว

นับเป็นอาหารพิเศษที่หารับประทานได้ไม่ถี่ยักของชาวบ้านในภาคเหนือ เรียก "แมงมันจ่อม" (แมงมันจ่อม)

สำหรับลูกแมงมัน ชาวบ้านจะเตรียมอุปกรณ์ คือ ขวดน้ำเปล่า ขี้เถ้า โคม่น้ำมันก๊าดใส่ในภาชนะ
ใช้ขี้เถ้าโรยรอบตัว คนนั่งเป็นวงกลมป้องกันไม่ให้แม่แมงมันกัด ลูกแมงมันจะออกจากรูมากที่สุด คือ ช่วง ๕ - ๖
โมงเย็นไปจนถึงสองทุ่ม ในบริเวณใกล้ๆ อาจมีรูแมงมันมากกว่าสองรู
บางปีลูกแมงมันกว่าจะหมดรังต้องใช้เวลาสองวัน

ธรรมชาติของแมงมันเหมือนกับแมงเม่า แต่แมงมันจะมีกามากกว่า นอกจากไข่แล้วตัวลูกแมงมันที่มีปีก
ชาวบ้านนิยม นำมาคั่วใส่เกลือเล็กน้อย ไม่ใช้น้ำมัน ถ้าใช้น้ำมันปีกแมงมันจะเหนียวไม่หลุดออกจากตัว
ชาวบ้านเรียก "แมงมันคั่ว" แมงมันคั่ว เค็ดปีกออกโขลกกับน้ำพริกแทนปลาเรียก "น้ำพริกแมงมัน"
ความสำคัญทางเศรษฐกิจ

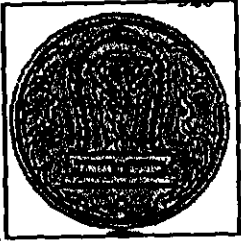
แมงมัน เป็นอาหารตามฤดูกาลที่หาได้ไม่ถี่ยักจึงเป็นที่ต้องการของชุมชน ที่นิยมรับประทานทั้งไข่
และลูกแมงมัน เฉพาะตัวเมีย ดังนั้นแมงมันจึงมีราคาดีพอสมควรเพราะนอกจากจะมีน้อยแล้วปีหนึ่งๆ

จะมีให้รับประทานเพียงครั้งเดียว ไข่แมงมันที่ เรียกว่า "แมงมันหอม" ขายเป็นช้อน (กาว) ๑ตะ ๕ บาท
 ถูกแมงมันที่ตัวแล้วใช้ถ้วยน้ำจิ้มเล็กๆ เป็นถ้วยตวงถ้วยละ ๑๐ บาท ถ้าเป็น ชิดๆละ ๒๐ บาท
 ส่วนแมงมันตัวผู้จะใช้เป็นเหยื่อตกเบ็ดปลาช่อนปลาตกลิด

แม่แมงมันถ้าหากกัดแล้วจะมีความรู้สึกคันมาก ผิวหนังจะเกิดผื่นแดงๆ ชาวบ้านมีวิธีหนึ่งท่อยๆ หายไป

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สัตว์เลื้อยคลาน

ปลาฝา หรือ ตะพาน้ำ

ปลาฝา บางทีเรียกว่า ปลาเบียน ภาคกลางเรียกว่า ตะพาน้ำ เป็นเต้าน้ำจืดชนิดหนึ่งซึ่งมีกระดองนุ่ม สัตว์เลื้อยคลาน ชนิดนี้อยู่ในตระกูล Trionychidae ซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างไปจากเต่า คือ มีกระดองหลังค่อนข้างเรียบแบน กระดองมีลักษณะเป็น หน้าที่ค่อนข้างแข็งเฉพาะในส่วนกลางกระดอง แต่บริเวณขอบจะมีลักษณะนุ่มแผ่นกระดองจะปราศจากแผ่นแข็งหรือรอยต่อ ซึ่งแตกต่างจากกระดองเต่าอย่างสิ้นเชิง กระดองส่วนท้องหุ้มด้วยผิวหนังเรียบ มีส่วนที่เป็นกระดูกน้อยมาก กระดองจะมีรูปร่างกลมเมื่อ ยังมีขนาดเล็ก และจะรีขึ้นเล็กน้อยเมื่อ โคนเต็มวัยตั้งแต่คอส่วนบนไปจรดขอบกระดองจะมีคุ่มแข็งเล็กๆ ขึ้นอยู่ ส่วนหัวมีขนาดใหญ่ มักจะเรียวคอบยาวและสามารถเอี้ยวกลับมาด้านข้างๆ ได้

ปลาฝามีงูค่อนข้างยาวแต่มีขนาดเล็กและส่วนปลายงูค่อน ขาวไปนอกมาจากส่วนหัวอย่างเห็นได้ชัด มีฟัน ขากรรไกร แข็งแรงและคมมีหนังหุ้มกระดูกด้วยวิมพีปาก ขาทั้งสี่แผ่กว้างที่นิ้วจะมีพังคืดเชื่อมติดต่อกันแบบ ไบพอดอย่างสมบูรณ์ ปลาฝามีเล็บเพียง ๓ นิ้ว และมีหางสั้น หัว กระดอง และขา จะมีสีเทาเข้มหรือเกือบดำ แต่มีจุดเหลืองเล็กๆ ประปรายทั้งกระดอง

บนกระดองยังมีลายคล้ายดาว ๔ - ๕ แห่ง ท้องมีสีขาวปนเทา มีขนาดเล็กและอ่อนนุ่ม

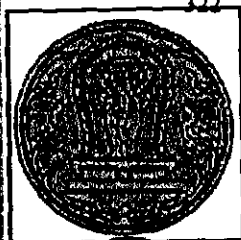
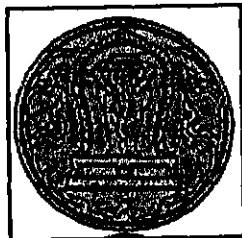
ปลาผีตามสายพันธุ์ที่ค้นพบในประเทศไทย มี ๕ ชนิด ชนิดที่พบมากที่สุดในประเทศคือ ปลาผี หรือตะพาน (Trionyx Galtilageneus) เมื่อโตเต็มที่จะมีความกว้างของกระดอง ประมาณ ๑๕ เซนติเมตร น้ำหนักประมาณ ๓๕ กิโลกรัม ปลาผีพบได้ ทั่วทุกภาคของประเทศไทย ทางตอนใต้ของพม่า ในลาว กัมพูชา เวียดนาม มาเลเซีย และหมู่เกาะต่างๆ ในอินโดนีเซีย

ปลาผีส่วนใหญ่ชอบอาศัยตามแม่น้ำ ลำธารและชอบที่ที่มีน้ำนิ่งพื้นดินก้นน้ำเป็นโคลนหรือตะกอนดิน หรือทราย ในแหล่งน้ำทั่วไปซึ่งมีน้ำขังตลอดปี

อาหารของปลาผี ได้แก่ ปลา ปู หอย ถูกกบ ถูกเขียด บางครั้งก็กินพืชจำพวกขอดีไม้และผลไม้ที่ห่อถ่วงในน้ำ โดยลักษณะ นิสัยทั่วไปแล้วปลาผีเป็นสัตว์กินเนื้อมากกว่าสัตว์กินพืช ปลาผีหายใจด้วยปอดแต่ขณะที่อยู่ใต้น้ำมันจะใช้อวัยวะที่เรียกว่า rascularpharyngeal capacity เพื่อการหายใจ อวัยวะนี้จะทำหน้าที่คล้ายเหงือกของปลา ดังนั้นปลาผีสามารถกบดานอยู่ใต้น้ำ ได้เป็นเวลานานๆ โดยปกติปลาผีจะหาอาหารและเจริญเติบโตอยู่ในน้ำ แต่มันก็ชอบที่จะขึ้นมาบนบกและขุดหลุมฝังตัวเอง อยู่ในทรายเป็นเวลานานๆ และจะโผล่เฉพาะส่วนจมูกขึ้นมาเหนือทรายเท่านั้น

ลักษณะนิสัยของปลาผีค่อนข้างดุ ก้าวร้าว ถ้าใช้มือจับที่ลำตัว หรือกระดองมันจะเหี่ยวคอกที่ยาวอยู่แถวอกกลับมากัดมือได้ ปลาผีจะโตเต็มวัยเมื่อมีอายุประมาณ ๒๐ เดือนในรอบปีเพศเมียจะวางไข่ ๓ - ๔ ครั้ง การวางไข่ครั้งแรกขณะที่ปลาผียังไม่โตเต็ม ที่มีจำนวนระหว่าง ๖ - ๑๐ ฟองเมื่อโตเต็มที่มีจำนวน ประมาณ ๒๐ - ๓๐ ฟองต่อครั้ง จำนวนไข่จะลดลงเมื่อปลาผีอายุมาก ตัวเมีย จะวางไข่บนพื้นทรายหรือดินโคลนบนชายฝั่ง จำนวนไข่แต่ละครั้งยังไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับขนาดของแม่พันธุ์ ไข่จะฟักออกเป็นตัวใน เวลาต่อมา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปลาช่อนทราย หรือปลาช่อนทราย ร่ายกล้วย กล้วย

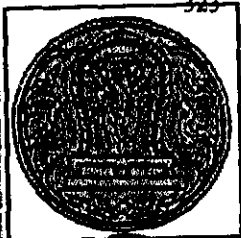

ปลาช่อนทราย มีชื่อทางวิทยาศาสตร์ว่า *Acanthopsis choirorhynchus* (Blecker) เป็นปลาสกุลเดียวกับปลาหมอ และเป็นปลา ชนิดเดียวที่พบในเมืองไทย ลำตัวปลาช่อนทรายมีลักษณะค่อนข้างกลม ขาวเรียวไปทางส่วนหาง หัวแหลม ตาเล็ก ปากเล็กและอยู่ต่ำ มีหนวดสั้น ๔ คู่ เก็ดคเล็ก มีเงียงใต้ตา ลำตัวมีสีน้ำตาลอ่อน ส่วนบนมีจุดสีเข้มกระจายอยู่ทั่วไป สีข้างมีแถบดำเล็กๆ พาดไปตามความ ยาวของลำตัว ครีบไม่มีสีทำให้สามารถพรางตัวให้กลมกลืนกับพื้นทรายได้เป็นอย่างดี เมื่อตกใจจะฝังตัวหมกอยู่ใต้พื้นทรายได้รวดเร็วมาก จึงได้ชื่อว่า ช่อนทราย หรือช่อนทราย

ถิ่นที่อยู่อาศัย ปลาช่อนทรายชอบอยู่ตามพื้นที่ตื้นน้ำเป็นทรายหรือกรวดหินมากกว่าในน้ำนิ่ง จึงพบทั่วไปตามแม่น้ำลำธาร ทั่วประเทศและแพร่กระจายไปถึงพม่า มาเลเซีย อินโดนีเซีย และแหลมอินโดจีน ในธรรมชาติปลาช่อนทรายยังชีพอยู่ด้วย ตัวหน้าดิน หนอนในน้ำ ตัวอ่อนแมลงและซากพืชซากสัตว์

เนื้อของปลาช่อนทรายมีรสชาติดี เมื่อนำไปชุนน้ำปลาดกแคคเคียว แล้วนำมาทอดมีรสชาติอร่อยมาก แต่เนื่องจากเป็น ปลาที่มีอยู่น้อยไม่ชุกชุม จึงไม่ค่อยพบวางขายในตลาดบ่อยนัก

ป่าไม้ ไม้สัก

ไม้สัก มีชื่อทางวิทยาศาสตร์ว่า *Tectoma Grandis* อยู่ในวงศ์ *Verbenaceae* มีถิ่นกำเนิดทางตอนใต้ของประเทศอินเดีย พม่า ไทย อินโดนีเซีย และหมู่เกาะ อินเดียตะวันออก

ไม้สัก

เป็นต้นไม้ขนาดใหญ่ขึ้นเป็นหมู่ในป่าเบญจพรรณทางภาคเหนือ และบางส่วนของภาคกลางและตะวันตก คือ ที่องที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ ลำพูน เชียงราย ลำปาง แพร่ น่าน ตาก กำแพงเพชร อุตรดิตถ์ พิษณุโลก สุโขทัย เพชรบูรณ์ และพิจิตร และมีบ้างเล็กน้อยในจังหวัดนครสวรรค์ อุทัยธานี และกาญจนบุรี

ไม้สักชอบขึ้นตามที่ที่เป็นภูเขา แต่ในพื้นที่ราบ พื้นที่ดินปนทรายที่น้ำไม่ขัง ไม้สักก็ขึ้นได้ดีเช่นกัน

ไม้สักมักเป็นหมู่ไม้สักล้วนๆ และมีขนาดใหญ่และชอบขึ้นในที่ที่มี ชั้นดินลึก การระบายน้ำดี ไม่ชอบดินแข็งและน้ำท่วมขัง

ไม้สักเป็นไม้ผลัดใบ ขนาดใหญ่ที่มีลำต้นเปล้า มักมีพูพอนโคนโคนต้นเรื้อน ยอดกลมสูงเกินกว่า ๒๐ เมตร เปลือกหนา สีเทาหรือน้ำตาลอ่อนแกมเทาแตกเป็นร่องสั้นๆ ไปตามทางยาวและหลุดออกเป็นแผ่นบางๆ เล็กๆ ใบใหญ่ ความกว้าง ๒๕ - ๓๐ เซนติเมตร ยาว ๓๐ - ๔๐ เซนติเมตร รูปใบรีมนหรือรูปไข่กลับ แฉกจากกึ่งเป็นคู่ๆ ห้อยใบสากหลัง ใบสีเขียวแกมเทาเป็นขน ดอกเป็น สีขาวนวลออกเป็นช่อใหญ่ๆ ตามปลายกิ่งเริ่มออกดอกเดือนมิถุนายนเป็นต้นไป ผลก่อนข้างกลม ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๑ - ๒ เซนติเมตร ผลหนึ่งๆ มีเมล็ดใน ๑ - ๔ เม็ด เปลือกแข็งมีขนสั้นๆ นุ่มๆ สีน้ำตาลหุ้มอยู่ ผลจะแก่ในราว เดือนพฤศจิกายน - มกราคม

ลักษณะเนื้อไม้สีเหลืองทองถึงน้ำตาลแก่ มีตาเป็นเส้นสีน้ำตาลแก่แทรกเสี้ยนตรงเนื้อหยาบแข็งปานกลาง เลื่อนไต่กบ คบแต่งง่าย

คุณสมบัติที่ตีบางประการ คือ ไม้สักปลวกมอดไม่ทำอันตราย เพราะในเนื้อไม้สักมีสารเคมีพิเศษ มีคุณสมบัติคงทนต่อ ปลวก แมลง เห็นว่า ได้อย่างดียิ่ง มีความแข็งแรงสูงตามการทดลองถึง ๑,๐๐๐ กิโลกรัม / ตารางเซนติเมตร มีความทนทานตามธรรมชาติ จากการทดลองนำแก่นของไม้สักไปปักดิน มีความทนทานระหว่าง ๑๑ - ๑๘ ปี

นอกจากนี้ไม้สักทองยังพบว่ามีทองคำปนอยู่ ๐.๕ ppm (ไม้สักทอง ๒๖ ต้น มีทองคำหนัก ๑ บาท)

ลักษณะของไม้สักมี ๕ ชนิด คือ

๑. สักทอง ขึ้นในป่าโปร่งชื้น โกลห้วยหรือแดง

แต่ใกล้ห้วยดินค่อนข้างสมบูรณ์การแตกของเปลือกเช่นเดียวกับสักห้วย แต่อยู่ในที่ที่แห้งขึ้นไปข้างเท่านั้น เรือนยอดสมบูรณ์ใบมีขนาดปานกลาง เนื้อไม้จะเป็นเส้นตรงผ่าง่าย มีความแข็งกว่าสักห้วย สีเข้ม เป็นสีน้ำตาลเหลืองหรือที่เรียกกันว่า สีทอง

๒. สักห้วย ขึ้นในป่าโปร่งชื้นริมห้วย

ต้นตรงเปลือกแตกเป็นร่องแต่ยาวตรงร่องของเปลือกไม้สักห้วยจะกว้างกว่า ไม้สักทอง เรือนยอดสมบูรณ์ ใบขนาดกลาง เนื้อไม้หรือแก่นจะมีสีน้ำตาลอ่อนหรือสีจาง ฉากหรือพินง่าย

๓. สักไซ ขึ้นอยู่ในป่าโปร่งแห้งเป็นส่วนมาก ความเจริญเติบโตช้า

ร่องของเปลือกลึกและตัวเปลือกเป็นสันกว้าง ระหว่างร่องถ้าต้นตรงเปล้า แต่มีลักษณะแกร็นๆ พุ่มของเรือนยอดขอบบางแต่ก็มีใบเต็ม จะทราบว่าเป็นสักไซก็ต่อเมื่อถึงมือข้างไม้ เพราะเนื้อไม้จะมีใบปนยากแก่การขัด และการทาเชลแลคหรือแลคเกอร์ สีของไม้สัก ไซจะเป็นสีน้ำตาลเข้มปนเหลือง

๔. สักหิน ไม้สักพวกนี้จะอยู่ในป่าโปร่งแห้งในระดับสูง การแตกของเปลือกเป็นร่องลึก

และเรือนยอดดูไม่ค่อยแข็งแรง ใบเล็กกว่าปกติจะทราบได้แน่นอนเมื่อมีการ โคนล้มหรือคบบแต่ง โดยพวก โคนล้มเกือบและข้างไม้ เพราะเนื้อไม้จะแข็งกว่าไม้สักทั่วไปและเพราะสีของเนื้อ ไม้สักเป็นสีน้ำตาลเข้ม

๕. สักชีควาย ไม้สักพวกนี้จะเกิดอยู่ในที่ค่อนข้างแห้ง ในป่าผลัดใบต่างๆ

และมักจะอยู่ในบริเวณรอยค่อของป่าโปร่ง ผลัดใบและป่าแพะ ลักษณะของเรือนยอดมักจะไม่สมบูรณ์ลำต้นจะคายน้าง กิ่งบนเรือนยอดแห้งตาย ไปข้างกิ่งตอกิ่ง ลักษณะของเปลือกแตกเป็นร่องไม่สม่ำเสมอ ขาดเป็นตอนๆ และร่องลึก จะทราบได้ชัดก็เมื่อ โคนล้มมาเกือบดู

จะเห็นได้ชัดว่าเนื้อไม้มีสีเขียวปน น้ำตาล น้ำตาลแก่ น้ำตาลอ่อน ปนกันดูเป็นสีเละๆ

ในบรรดาไม้สักทั้ง ๕ ชนิด ไม้สักทองได้รับฉายานามในวงการป่าไม้ว่าเป็น "ราชินีแห่งไม้" หรือ Queen of Timbers" เป็นไม้ที่มีคุณภาพดีที่สุดในโลกที่ธรรมชาติมอบให้แก่คนไทยและประเทศไทยโดยเฉพาะ

อนาคตไม้สักกำลังจะหมดไปจงช่วยกัน ปลูกไม้สักเพื่อเป็นมรดกของชาติและถูกหลานตั้งแต่วันนี้

ต้นสักใหญ่ที่สุดในโลก ค้นพบเมื่อปี ๒๕๑๐ ที่วนอุทยานต้นสักใหญ่ อำเภอป่าสัก อุดรธานี มีความสูงประมาณ ๔๗ เมตร ปัจจุบันเหลือประมาณ ๗๗ เมตร เนื่องจากเรือนยอดถูกลมพัดหักเมื่อ ๑๘ เมษายน ๒๕๒๐ วัดขนาดความโตโดยรอบต้นที่ ระดับสูง ๑๓๐ เซนติเมตร จากพื้นดิน ๑,๐๐๓ เซนติเมตร อายุของต้นสักใหญ่ประมาณ ๑,๕๐๐ ปี

ปัจจุบันจาก พ.ร.บ สวนป่า พ ศ ๒๕๑๕ อนุญาตให้ประชาชนปลูกไม้สัก และนำไปใช้ประโยชน์ได้

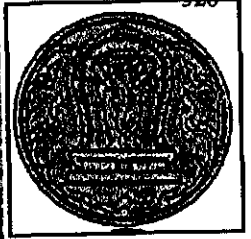
จากตารางสถิติการขายและราคาไม้สูงสักขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ พ.ศ. ๒๕๑๓

ระบุว่าราคาไม้สักต่อลูกบาศก์ เมตรละ ๘,๕๗๗ บาท ส่วนราคาไม้สักที่มีคุณภาพ เช่น สักทองคงจะมีราคาสูงกว่านี้และราคานี้ก็คงจะสูงขึ้นไปอีกเมื่อเวลาผ่านไป

(จากหนังสือปลูกสักทองเชิงธุรกิจ มนฉี โพธิ์ทัย พิมพ์ครั้งที่ ๒ ปรับปรุงใหม่ สำนักพิมพ์เม็ดพวยพรันต์ ๒๕๑๘)

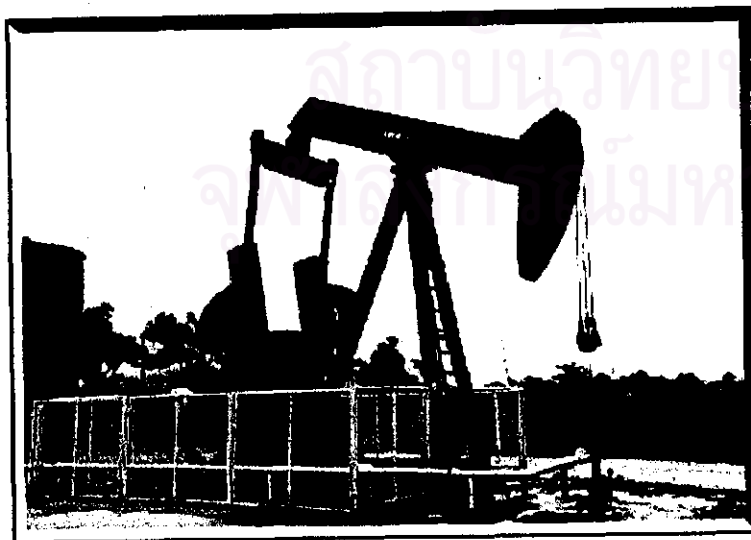

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

น้ำมันและแก๊สธรรมชาติ

บ่อน้ำมันฝาง

ประวัติความเป็นมา

ประมาณร้อยปีเศษที่ผ่านมา
 ชาวบ้านท้องถิ่นอำเภอ ฝางเขตท้องที่ตำบลแม่สุน
 พบน้ำมันลักษณะสีดำไหลซึมขึ้นมา บนผิวดิน
 บางคนว่าเป็นน้ำมันศักดิ์สิทธิ์
 นำมาทาร่างกายเพื่อ รักษาโรคต่างๆ
 ความทราบถึงเจ้าหลวงเชียงใหม่จึงสั่งให้ขุดบ่อ
 เพื่อกันน้ำมันไว้เรียกว่า "บ่อหลวง" หรือ
 "บ่อเจ้าหลวง" ต่อ
 มาหน่วยราชการหลายฝ่ายสนใจทำการสำรวจแ

กันมาหลายสมัย สรุปได้ดังนี้

พ.ศ. ๒๔๖๔ กรมรถไฟ โดยพลเอกพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน เมื่อครั้งดำรงพระอิสริยยศเป็น พระเจ้าน้องยาเธอกรมขุนกำแพงเพชรอัครโยธิน ทรงเป็นผู้บัญชาการรถไฟ และทรงทราบถึงการค้นพบน้ำมันที่อำเภอฝางจึงจ้าง นักธรณีวิทยาชาวอเมริกันชื่อ Mr Wallace Lee ทำการสำรวจเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๔ - ๒๔๖๕ พบเพียงร่องรอยก๊าซธรรมชาติเจาะลึก ๑๘๕ เมตร ท่อภูเขาจึงระงับการเจาะพ.ศ. ๒๔๗๗ กรมเชื้อเพลิงทหารบกสำรวจปี พ.ศ. ๒๔๗๗ ด้วยการจ้างนักธรณีวิทยาชาวสวิสเซอร์แลนด์ ๒ นาย คือ Dr Arnold Heim และ Dr Hans Hirschi ทำการสำรวจพร้อมด้วยเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทย ๓ นาย ตรวจสอบธรณีวิทยาผิวดินและขุด บ่อตื้นๆ จึงเลิกกันไป

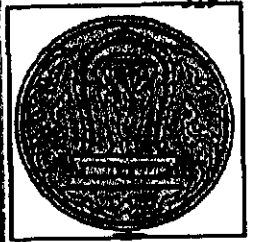
พ.ศ. ๒๔๗๘ กรมหลวงเข้ามาดำเนินการ ม.ล.กรี เคชาดิวงศ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อหาปริมาณทรายน้ำมันที่อยู่ใกล้ผิวดิน เพื่อเป็น ประโยชน์ต่อกรมทางหลวงในการใช้แทนยางแอสฟัลต์ การสำรวจใช้เครื่องเจาะสว่านหมุนด้วยแรงคน เรียกว่า "เครื่องเจาะบังก้า" เจาะประมาณ ๑๐ - ๒๐ เมตร ผลการสำรวจได้ปริมาณทรายน้ำมันประมาณ ๑๘ ถังถูก ภาศก์เมตร และยังใช้เครื่องเจาะลึก ๒๐๐ เมตร อีกหลายหลุมพบน้ำมันในระดับความลึกประมาณ ๗๐ เมตร เรียก หลุมที่พบน้ำมันนี้ว่า "บ่อระเบิด" มีก๊าซธรรมชาติปนอยู่ด้วย สถานที่อยู่ทางบ่อตื้นขามเป็นระยะทาง ๕๐๐ เมตร กรมทางหลวงจึงได้สร้างโรงกลั่นน้ำมันทดลองขึ้น ผลิตน้ำมันได้ ๔๐,๐๐๐ ลิตร ด้วยขาดอุปกรณ์และความ ขาดทุนประกอบกับมิใช่หน้าที่ของกรมทางหลวงงานทั้งหมดจึงยุติลง

พ.ศ. ๒๔๘๒ กรมโลหกิจเข้าดำเนินงานในช่วง พ.ศ. ๒๔๘๒ - ๒๔๘๘ โดยใช้ชื่อหน่วยงานว่า "หน่วยสำรวจน้ำมันฝาง" ใช้เครื่องเจาะชนิด Rotary จากประเทศเยอรมันนี้ เจาะลึกประมาณ ๒๑๐ เมตร บริเวณบ่อตื้นขามต่อมาเรียก "แหล่งน้ำมันไชยปราการ" สร้างโรงกลั่นน้ำมันทดลองขนาดเล็กกลั่นน้ำมันเป็นครั้งแรก ใช้น้ำมันดิบประมาณ ๑,๐๐๐ ลิตร ดำเนินการกลั่นในระหว่าง พ.ศ. ๒๔๘๒ - ๒๔๘๘ การดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาบ่อน้ำมันฝางในความควบคุมของกรมโลหกิจ มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม เป็นประธานกรรมการ มีความเห็นว่าควรทำการเจาะสำรวจเป็นส่วนใหญ่ ส่วนทางด้านการศึกษาการกักตุนก็มุ่งในการทำยางแอสฟัลต์

พ.ศ. ๒๔๘๘ กรมการพลังงานทหารรับช่วงงานต่อมาในเดือนมีนาคม ๒๔๘๘ Dr Harold Hutton ผู้เชี่ยวชาญด้านปิโตรเลียม ได้มาดูกิจการของหน่วยงานสำรวจน้ำมันฝางรายงานว่าน้ำมันดิบที่อำเภอฝางเป็นน้ำมันที่ควรกลั่นออกมาขายได้ เสนอให้สำรวจเพื่อ คัง โรงกลั่นน้ำมันขนาด ๑,๐๐๐ บาเรต ถ้ามีปริมาณเพียงพอ คณะรัฐมนตรีจึงมีมติให้โอนกิจการน้ำมันฝางขึ้นกับกรมการพลังงานทหาร เมื่อวันที่ ๑๒ กันยายน ๒๔๘๘ เป็นวันที่กรมพลังงานทหารตั้งกองสำรวจ และผลิตปิโตรเลียมขึ้นเป็นครั้งแรก และได้ขยายพื้นที่ การสำรวจในกลุ่มแอ่งภาคเหนืออีกหลายกลุ่มแอ่ง คือ กลุ่มแอ่ง เชียงใหม่ กลุ่มแอ่งลำปาง กลุ่มแอ่งลำพูน กลุ่มแอ่งแพร่ กลุ่มแอ่งเชียงราย และกลุ่มแอ่งพะเยา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พืชพื้นบ้าน

เห็ดถอบ

ชื่อพื้นบ้าน เห็ดถอบ (เห็ดเผาะ)

เห็ดถอบหรือเห็ดเผาะ

เป็นเห็ดพื้นบ้านที่ขึ้นบางท้องถิ่นโดยเฉพาะในเขตภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือบริเวณ ที่เป็นป่าโปร่ง เห็ดเผาะชอบขึ้นตามพื้นดินที่อยู่ใต้โคนไม้ที่ถูกไฟเผา เช่น ไม้เต็ง ไม้พะยอม และมักชอบขึ้นในป่าโปร่ง ป่าแพะ ความพบนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานฉบับ ๒๕๒๕ จัดเห็ดเผาะไว้ในกลุ่มผักชนิดหนึ่งที่ขึ้นในดิน เห็ดชนิดนี้จะออกใน เดือนพฤษภาคมปีละครั้ง

ลักษณะ

เห็ดเผาะมีลักษณะเป็นลูกกลมๆ ไม่มีลำต้น ไม่มีราก ชอบขึ้นตามดินร่วนที่ถูกไฟไหม้ เห็ดที่ยังอ่อนอยู่มีสีขาวนวล ส่วนเปลือกนอกกรอบ ห่อหุ้มสปอร์สีขาวนวล เห็ดแก่เปลือกเป็นสีน้ำตาลถึงสีดำ ส่วนสปอร์ข้างในก็เป็นสีดำด้วยแถมมากๆ เปลือกเห็ดจะ แตกออกเป็นแฉกรูปดาวเห็นสปอร์ข้างใน

วิธีเก็บเห็ดเผาะ

ชาวบ้านมีเครื่องมือเก็บเห็ดชนิดนี้โดยเฉพาะ บางคนทำเครื่องมือถาวร คือ ทำเป็นขอเหล็ก

ส่วนด้านเป็นไม้ยาวประมาณ ๑ สอก บางคนใช้กิ่งไม้ที่มีลักษณะเป็นขอเกี่ยวก็ได้

เวลาหาเห็ดชนิดนี้ต้องมองหาตามโคนต้นไม้ คอไม้ที่ถูกไฟไหม้ เห็ดจะโผล่ดินขึ้นมา ให้มองเห็น
คนหาเห็ดจะใช้ขอเหล็กหรือขอไม้ขูดไปตามดิน

ต้องระมัดระวังไม่ให้ขอไปถูกเห็ดต้องพยายามให้ได้เห็ดที่เป็นลูกสมบูรณ์ เห็ดชนิดนี้ขึ้นเป็นหย่อม
ถ้าขึ้นตรงไหนคนเก็บเห็ดจะจำได้ปีต่อไปก็จะไปหาตรงที่เดิม

ภาษาที่ใช้ใส่เห็ดก็คือ ใบพลวงทำเป็นกรวย เมื่อเก็บเห็ดได้พอสมควรก็จะเย็บปากกรวยด้วยกิ่งไม้เล็กๆ
แล้วจะทำกรวย โหม่งและหาค่อไป วิธีนี้จะช่วยให้เห็ดสดและไม่แก่เร็ว เห็ดชนิดนี้ถ้าถูกแดดถูกลมจะทำให้แก่เร็ว
คนไม่นิยมรับประทานเพราะเปลือก ที่หุ้มสปอร์จะเหนียวมาก

วิธีรับประทาน

เห็ดเพาะเป็นเห็ดที่สามารถรับประทานได้ทั้งดิบๆ และทำให้สุกแล้ว

ถ้าเป็นเห็ดอ่อนล้างให้สะอาดแล้วรับประทานโดย จิ้มน้ำพริกคั่วแดง

นอกจากนั้นยังสามารถนำมาผัดและแกงคั่วใส่หน่อไม้คอง หรือผัดเฉพาะเห็ดล้วนๆ ก็อร่อย นอกจากการรับประทาน
โดยวิธีดังกล่าวแล้ว ยังคั้นใส่เกลือให้มีรสเค็ม คนพื้นเมืองเหนือนิยมแกงใส่ใบป่าเหมาซึ่งขึ้นตามป่ามีรสออกเปรี้ยวๆ
เห็ดชนิดนี้ ถ้าคั้นเค็มไม่นิยมหันหรือซอยจะคั้นทั้งลูก แต่ถ้าแกงหรือผัดจะซอยเป็นชิ้นบางๆ

ช่วงที่เห็ดชนิดนี้ออกใหม่ๆ ราคาจะสูงมาก ราคาถูกระยะประมาณ ๑๐๐ บาท ราคาจะลดลงเมื่อเห็ดออกชุก
คือช่วง เดือนพฤษภาคมประมาณถูกระยะ ๑๕ บาท ชาวบ้านมักจะทิ้งงานอื่นไปหาเห็ดมาขายแทน
เนื่องจากเห็ดเพาะออกช่วงเวลานั้นๆ คนนิยมรับประทานขณะที่ยังอ่อนๆ เท่านั้น

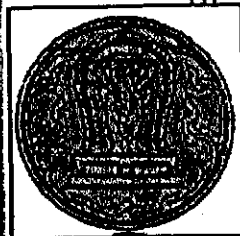
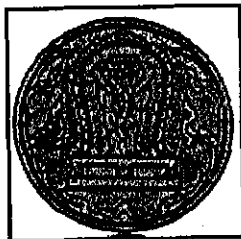
เห็ดเพาะไม่สามารถเพาะได้ เป็นเห็ดที่ขึ้นเองตามธรรมชาติ

จึงทำให้เห็ดเพาะเป็นพืชเศรษฐกิจที่ทำรายได้ให้กับคนที่ไปหาเห็ด

ซึ่งมีรายได้จากการขายเห็ดเฉลี่ยแล้วไม่ต่ำกว่าร้อยบาทต่อวันแล้วแต่จะหาได้มากหรือน้อย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สมุนไพรพื้นบ้าน

มะเขือมัน (กระเจี๊ยบมอญ)

ลักษณะ

พืชล้มลุกขนาดสูงประมาณ ๑ - ๒ เมตร ใบมีขน ดอกเดี่ยวขนาดใหญ่คล้ายดอกชบา กลีบดอกสีเหลือง โคนกลีบดอก
ด้านในสีม่วงแดง ผลเป็นท่อนแบ่งออกเป็นพู เมื่อผลแก่จะแตกออกภายในมีเมล็ดจำนวนมาก
ประโยชน์

ผลสดรับประทานเป็นผัก

ผลแห้งนำมาป็นเป็นผงใช้รับประทานแก้โรคแผลในกระเพาะเพราะมีสารช่วยเคลือบกระเพาะอาหาร

ผลอ่อน

นำมาปรุงอาหารได้ ดอกมีสีส้มสวยงามที่สำคัญเป็นพืชสมุนไพรด้วย จึงนำหามาปลูกประดับบ้าน
ได้ประโยชน์ทั้งทางยาและทางโภชนาการ กระเจี๊ยบมอญมีชื่อเรียกต่างๆ กัน เป็นต้นว่า ถั่วฝักยาว เช้าจะเค้ กระต๊าด
กระเจี๊ยบเปรี้ยว มะเขือตะไคว้ (ลำปาง) ผลอ่อนมีสีเขียวกลม ขาวปลายแหลม ผลแก่สีน้ำตาลเป็นสายคามยาว

ผลอ่อนนำมาต้มเป็นผัก เมล็ดอ่อนๆ ในฝักนำมาปรุงเป็นอาหาร แทนถั่วรับประทานกับขนมปังก็อร่อยดี

สรรพคุณทางยา

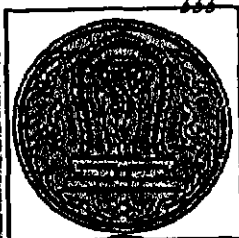
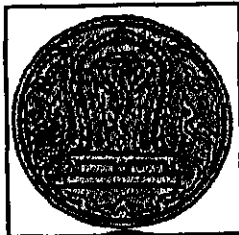
แก้พยาธิตัวจิ๋ว โดยเอาผลกระเจียบมอญที่ยังอ่อนมาปรุงเป็นอาหารกิน เช่น ต้มหรือย่างไฟให้สุก
จิ้มกับน้ำพริกหรือทำแกงส้ม แกงเลียง กินวันละ ๑ เวลาทุกวัน กินติดต่อกันอย่างน้อย ๑๕ วัน วันละ ๔ - ๕ ผล
แต่บางคนต้องกินเป็นเดือนจึงจะหาย

มีข้อห้าม

เวลาต้มต้องให้สุกจริงๆ ถ้าไม่สุกจะเหม็นเขียว กินแล้วจะเป็นอันตรายเกิดการเบื่อมาได้

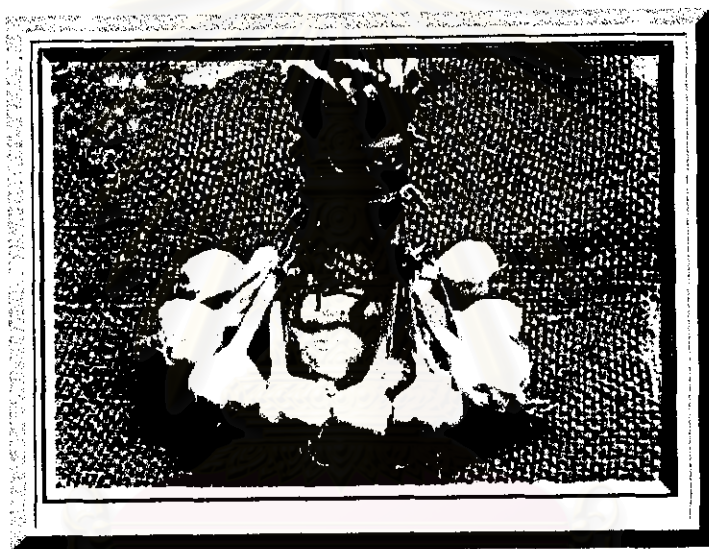

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พืชเศรษฐกิจ

กระเทียม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ลักษณะ

พืชล้มลุกขนาดสูงประมาณ ๓๐-๔๕ เซนติเมตร มีหัวอยู่ใต้ดิน ประกอบด้วยหัวขนาดเล็กหลายๆ หัวอยู่รวมกัน เปลือกหุ้มหัวสีขาว ใบแบนแคบ ปลายใบแหลม ขอบใบเรียบ ดอกออกเป็นกลุ่มลักษณะกลม กีบดอกมี ๖ กีบ ก้านดอกยาว

แหล่งที่พบ

เป็นพืชจำพวกผักสวนครัว นิยมปลูกกันมากทางภาคเหนือ

ประโยชน์

ต้น ใบ และหัวอ่อน รับประทานเป็นผัก หัวแก่ใช้ปรุงแต่งกลิ่นอาหาร ช่วยขับเหงื่อ บิดสภาวะ เสมหะ ปอดบวม วัณโรค เป็นยาฆ่าเชื้อโรค น้ำคั้นจากหัวกระเทียมใช้ทาแผล

แก้กลากเกลื้อน ขับลมในลำไส้ แก้ท้องขึ้นอืดเพื่อ ขับพยาธิในลำไส้ แก้หืด ทาถูนิ้ว แก้อาการชักกระตุกในเด็ก ในมาเลเซีย ใช้พอกตรงที่ถูกลมพิษ ตะขบ แมงป่องต่อย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้วิจัย

นางสาว กรองทิพย์ ศรีตะปัญญะ เกิดวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2506 ที่กรุงเทพมหานคร
 สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาบรรณารักษศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์
 มหาวิทยาลัยรามคำแหง ในปีการศึกษา 2529 และเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรอักษรศาสตรมหาบัณฑิต
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. 2537 ปัจจุบันรับราชการที่ฝ่ายวิเคราะห์และพัฒนา สำนัก
 หอสมุดกลาง สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า พระนครเหนือ

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย